

Eric Jorgenson, ürün stratejisti ve yazardır. 2011 yılında, ev sahiplerinin güvenebilecekleri sorumlu hizmet sağlayıcıları bulmalarına yardımcı olmak için kurulan bir şirket olan Zaarly'nin kurucu ekibine katıldı. Yazdığı iş blogu Evergreen, bir milyondan fazla okuru eğitiyor ve eğlendiriyor.

Eric'in, mükemmel sandviçi yaratarak sonunda onu tüketme gibi bir amacı vardır. Kansas City'de, dünyanın en harika kadını Jeannine ile birlikte yaşıyor. Onu Twitter'da @ericjorgenson adı altında takip edebilir veya ejorgenson.com'da yeni projelerine göz atabilirsiniz.

Bilginin Güncesi: Naval Ravikant – Mutluluk ve Zenginlik Rehberi
Eric Jorgenson

Orijinal Adı: *The Almanack of Naval Ravikant: A Guide to Wealth and Happiness*

Nova Kitap - 34

Yayın Yönetmeni: *Tuğçe Nida Gökırmak*

Yayıma Hazırlayan: *Seda Sevinç*

Düzeltili: *Eren Abaka*

Kapak Uygulama: *Hamdi Akçay*

Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *Mehmet Büyükturna*

4. Baskı, Ekim 2022, İstanbul

ISBN: 978-625-8489-22-4

Sertifika No: 63989

Türkçe çeviri © Uğur Gülsün, 2022

© Eric Jorgenson, 2020

All Rights Reserved. This book has been created as a public service. It is available for free download in pdf and e-reader versions on the Publisher's website (www.novakitap.com).

Naval is not earning any money on this book. Naval has essays, podcasts and more at Nav.al and is on Twitter [@Naval](https://twitter.com/Naval).

© Nova Kitap, 2022

Bu eserin tüm hakları AnatoliaTelif Hakları Ajansı ve 2 Seas Literary Agency aracılığıyla Magrathea, Inc. ile yapılan anlaşmayla satın alınmıştır.

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

Kurumsal satış ve işbirlikleri için iletişim adresi: editor@novakitap.com

Nova Kitap™ İthaki Yayıncılık Basın Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin tescilli markasıdır.

Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy-İstanbul

Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık

Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6 Zeytinburnu-İstanbul

Tel: (0212) 613 30 06 denizmatbaamucellit@gmail.com

Sertifika No: 48625

Eric Jorgenson

Bilgenin Güncesi: Naval Ravikant

Mutluluk ve Zenginlik Rehberi

Çeviren
Uğur Gülsün

*Bana her Şeyi veren ve her zaman daha çok Şey
vermek için bir yol bulan ailem için...*

İÇİNDEKİLER

Kitap Hakkında Önemli Notlar ve Uyarılar	11
Önsöz	14
Eric'in Notu (Kitap Hakkında)	17
Naval Ravikant'ın Zaman Çizelgesi.....	21
Şimdi Karşınızda Kendi Sözcükleriyle Naval.....	23

I. KISIM - ZENGİNLİK

Servet Edinmek	29
Yargı Oluşturmak.....	89

II. KISIM - MUTLULUK

Mutlu Olmayı Öğrenmek.....	121
Kendinize Göz Kulak Olmak.....	151
Felsefe	187

BONUS

Naval'dan Okuma Önerileri	199
Naval'ın Yazdıkları	215
Naval İle Bir Sonraki Adım	218
Teşekkür	220
Kaynakça.....	224

Kitap Hakkında Önemli Notlar ve Uyarılar

Bilgenin Güncesi'ni tamamen Naval'ın paylaştığı yazılar, tweetler ve konuşmalardan oluşturdum. Naval'ın fikirlerini kendi sözcükleriyle sunmak için elimden geleni yaptım. Ancak birkaç önemli nokta var.

- Transkriptler, açıklık ve kısalık açısından (birden çok kez) düzenlenmiştir.
- Tüm kaynaklar birincil değildir (bazı pasajlar Naval'dan alıntı yapan başka yazarlardandır).
- Her kaynağın gerçekliğinden yüzde yüz emin olamam.
- Bu kitap ücretsiz olarak çevrimiçi okunabilir.
- Naval bu kitaptan hiçbir gelir elde etmemektedir.
- Naval'ı Nav.al adresinden ve @naval Twitter hesabından takip edebilirsiniz.
- Kavramlar ve yorumlar zaman, ortam ve bağlam içinde değişebilir.

- Lütfen bu kitaptan Naval'a atıfta bulunmadan önce ifadeleri birincil bir kaynaktan doğrulayın.
- **Lütfen cömertçe yorumlayın.**

Tanım olarak, bu kitaptaki her şey bağlamından koparılmıştır.

Yorumlar zamanla farklı anlaşılabilir. Okuyun ve insafli bir biçimde yorumlayın. Temeldeki söylenme amacının, farklı bir zaman, ortam, format ve bağlamda sizin yorumladığınızdan farklı olabileceğini unutmayın.

Bu kitabı oluşturma sürecinde bazı şeyleri hata yaparak farklı bir bağlama oturtmuş, yanlış yorumlamış veya yanlış anlamış olabilirim. İçerikler zaman, mekân ve ortamdaki geçerken, bazı ifadeler süreç içinde değişmiş olabilir. Temeldeki söyleniş amacını korumak için her türlü çaba gösterilmiştir ama hata yapılmış olması (gayet) mümkündür.

Röportajlar yazıya dökülmüş, düzenlenmiş, yeniden derlenmiş ve okunabilirlik açısından yeniden düzenlenmiştir. Naval'ın fikirlerini kendi sözcükleriyle aktarmak için elimden geleni yaptım.

Bu kitapta göreceğiniz tüm ışıltı Naval'ın; tüm hatalar benimdir.

TWEET VE TWEET DİZİLERİ

Tweetler alıntı gibi biçimlendirilmiştir ancak her biri benzersiz içeriklerdir. Onları ana metindeki bir fikri özetlemek veya vurgulamak için kullanacağım.

Bu biçimlendirme bir tweetten alıntı yaptığımı göstermektedir.

Tweet dizileri şu şekilde biçimlendirilmiş bağlantılı tweetlerdir:

Bu bir tweet dizisindeki ilk tweet.

Bu da ikinci tweet. Tweet dizileri (Tweetstorm), blog gönderilerine benzer şekilde bir araya getirilmiş uzun tweet akışlarıdır.

KALIN FONTLU SORULAR

Birçok alıntının kaynağı, Shane Parrish, Sarah Lacy, Joe Rogan ve Tim Ferriss gibi harika içerik oluşturucuların röportajlarıdır. Sorular kalın fontla belirtilmiştir. Sadelik ve devamlılık için farklı röportajları birbirinden ayırmadım.

BU BİR ANLATI DEĞİLDİR

Bu kitap “kendi maceranızı kendin seç” tarzı bir kitaptır. İlginizi çeken şeyleri okuyun, çekmeyenleri atlayın.

ARAŞTIRIN

Aşına olmadığınız bir sözcük veya kavram görürseniz, araştırın ya da bağlamı daha iyi anlamak için okumaya devam edin. Referans verilen bazı fikirler kitabın ilerleyen kısımlarında genişletilmiştir.

ATIFLAR

“[1]” gibi atıflar bir alıntının sonuna geldiğini gösterir. Sorunsuz bir okuma için bağlamı elimden geldiğince korumaya çalıştım. Referans için kaynaklar ekteedir. Bazı kaynaklar birden fazla kez gösterilmiş ve kronolojik sıra takip edilmemiştir.

Önsöz

Tim Ferriss

Sevgili Okur,

Yıllar önce asla önsöz yazmamaya karar verdiğim için bu satırları yazmak şimdi bana garip geliyor.

Bu kitap için yaptığım bu nadir istisnanın üç nedeni var. İlki, kitabın ücretsiz sürümünün dünyaya dijital/Kindle/e-kitap formatında hiçbir koşula bağlı olmaksızın sunuluyor olması. İkincisi, Naval'ı on yıldan fazla süredir tanımam ve uzun zamandır birinin bu kitabı derlemesini istemem. Üçüncüsü de Naval'ın bir sonraki çocuğunun adının "Tim" olma olasılığını bu şekilde artırmam (eğer isterse "Timbo" ile de yetinirim).

Naval, tanıdığım en zeki insanlardan biri, aynı zamanda da en cesurlarından. "İki kere düşünmeden ateşe atlamak" türünde bir cesaret değil onunkisi, "iki kere düşünüp insanlara yanlış ateşe baktıklarını söyleme" anlamında bir cesarettir bahsediyorum. Nadiren bir grubun içinde yer alır. Hayatının, yaşam tarzının, aile dinamiklerinin ve kurduğu şirketlerdeki başarılarının benzersiz-

liği, işleri farklı yaptığını gösteren bilinçli seçimlerin bir yansımasıdır.

Naval, yüzünüze karşı canınızı acıtacak kadar açık sözlü olabilir ama bu, onun en sevdiğim ve saygı duyduğum özelliklerinden biridir: Asla Naval'ın ne düşündüğünü tahmin etmek zorunda kalmazsınız. Benim hakkımda, bir başkası veya bir durum hakkında ne hissettiğini asla tahmin etmek durumunda kalmadım. İkiyüzlülükler ve belirsizlikler dünyasında bu büyük bir lükstür.

Birlikte yedik içtik, birçok iş yaptık ve beraber dünyayı dolaştık. Kendimi insan sarrafı olarak tanımladığım kadar, iyi bir Naval gözlemcisi olduğumu da rahatlıkla söyleyebilirim. Naval, tavsiye istemek için en çok aradığım insanlardan biridir. Onu birçok zamanda; kolay, zor, durgun anlarda, patlama anlarında... dahasını siz söyleyin, her ortamda izledim.

Evet, kendisi Angellist'in CEO'su ve kurucu ortağıdır. Evet, daha önce Shopping.com'un bir parçası olarak halka açılan Vast.com ve Epinions'ın kurucu ortağıydı. Evet, o bir melek yatırımcı ve Twitter, Uber, Yammer ve OpenDNS de dahil olmak üzere birçok mega başarıya yatırım yaptı.

Bütün bu harika şeyler elbette Naval'ın bir koltuk filozofu değil, birinci sınıf bir eylem adamı olduğunu gösteriyor.

Ama onun bakış açılarını, özdeyişlerini ve düşüncelerini ciddiye alma nedenim onun ticari başarıları değil. Yığınla başarılı ama sefil insan var. Onları örnek alırken dikkatli olmanız gerekir. Her şeyleriyle örnek değildirlere.

Naval'ı ciddiye alıyorum çünkü:

- Neredeyse her şeyi sorgular
- İlkeler üzerinden düşünebilir
- Eşyayı iyi sınar
- Kendini kandırmama konusunda iyidir
- Fikrini düzenli olarak değiştirir
- Çok güler
- Bütünsel düşünür
- Uzun vadeli düşünür
- Ve... kendini o kadar da ciddiye almaz.

Özellikle bu sonuncusu çok önemli.

Bu kitap size Naval'ın kafasındaki yığınla şey hakkında iyi bir fikir verecektir.

Ama dikkat edin... onun sözlerini papağan gibi tekrarlamayın. Tavsiyelerine uyun... ama bu tavsiyeler kendi hayatlarınız içinde derin incelemelerden ve stres testlerinden geçerlerse şayet. Her şeyi düşünün... ama hiçbir şeyi müjde gibi kabul etmeyin. Naval, birinci sınıf performansınızı gösterdiğiniz sürece ona meydan okumanızı isterdi. Naval benim hayatımı olumlu yönde değiştirdi ve eğer sonraki sayfalarda siz de ona arkadaş canlısı, yetkin bir egzersiz partner gibi yaklaşırsanız sizinkini de değiştirebilir.

Gardınızı alın ve zihninizi açık tutun.

Pura Vida,*

Tim Ferriss

Austin, Teksas

---

* Kosta Rika'ya özgü felsefi bir yaklaşım. Türkçede "hayatı akışına bırakmak", "doya doya yaşamak", "güzel hayat", "basit yaşamak" veya "hayattan zevk almak" gibi farklı kavramlarla karşılanabilir. -yhn

Eric'in Notu (Kitap Hakkında)

Naval, kariyeri boyunca bilgeliğini cömertçe paylaştı ve bugün dünya çapında milyonlarca insan onun servet inşa etme ve mutlu yaşama konusundaki tavsiyelerine uyuyor.

Naval Ravikant, Silikon Vadisi'nde bir simge ve dünya çapında bir startup (girişim) kültürü yaratıcısıdır. Birçok başarılı şirket kurdu (2000 dot-com krizi sırasında Epinions'u, 2010'da AngelList'i kurdu).

Naval aynı zamanda bir melek yatırımcıdır; Uber, Twitter, Postmates ve daha yüzlerce şirkete erken dönemlerinde yatırımlar yapmıştır.

Naval, finansal bir başarının ötesinde, kendi yaşam ve mutluluk felsefesini paylaşarak dünyanın her yerindeki okurları ve dinleyicileri kendine çekiyor. Naval, başarı ve mutluluğun nadir bir birleşimi olduğu için geniş çapta takip ediliyor. Ömrü boyunca felsefe, ekonomi ve servet edinme üzerine yaptığı çalışmalar ve uygulamalardan sonra, ilkelerinin etkisini kanıtlamış oldu.

Bugün Naval, sağlıklı, huzurlu ve dengeli bir yaşam sürdürmeye devam ederken, neredeyse rutin bir şekilde kendi sanatsal tarzıyla şirketler kurmaya ve yatırımlar yapmaya devam ediyor. Bu kitap, onun paylaştığı bilgelik kısıntılarını düzene koyup bir araya getirerek aynısını nasıl sizin de başarabileceğinizi gösteriyor.

Naval'ın hayat hikâyesi öğretici. "İç gözlemleri güçlü bir kurucu," idi. Bu şekliyle bozuk bir ifade. Kendini yetiştirmiş bir yatırımcı, bir kapitalist ve bir mühendis olarak kesinlikle hepimize öğretecek bir şeyleri var.

Gerçeği söylemekten korkmayan bir ilke insanı olarak Naval'ın düşünceleri genellikle benzersiz ve insanı düşünmeye yönlendiren tarzdadır. Onun hayatın maskesini sıyrıp altına bakma içgüdüğü, dünyayı görme biçimimi değiştirdi.

Naval'dan çok şey öğrendim. Onun zenginlik ve mutluluk ilkelerini okumak, dinlemek ve uygulamak bana gittiğim yolda huzur ve güven verirken, bu yolculuğun her ânından zevk almayı öğretti. Kariyerini yakından inceleyince küçük ama kalıcı adımlarla ne kadar büyük şeyleri başarılabilindiğini ve bir kişinin tek başına ne kadar büyük etkiler yaratabildiğini gördüm.

Sık sık Naval'ın çalışmalarına başvuruyorum ve arkadaşlarıma da tavsiye ediyorum. Bu sohbetler bana, Naval'ın fikirleriyle ilk kez tanışıyor olsalar da, on yıldır takip ediyor olsalar da onun bakış açısından bakıp öğrenebilecekleri bu kitabı yaratmam için ilham verdi.

Bu kitap, Naval'ın son on yılda Twitter, blog gönderileri ve podcastler aracılığıyla kendi sözcükleriyle paylaştığı bilgeliği bir araya getiriyor. Bu kitapla, bir ömür boyu sürecek faydayı birkaç saat içinde elde edebilirsiniz.

Bu kitabı bir toplum hizmeti olsun diye ortaya çıkardım. Tweetler, podcastler ve röportajlar hızla tüketilir ve yok olur. Bu değerli bilgiler daha kalıcı ve daha erişilebilir bir formatı hak ediyor. Bu kitaptaki misyonum budur.

Umarım tüm bunlar Naval'ın fikir dünyasına bir giriş işlevi görür. Onun en güçlü ve faydalı fikirlerini kendi sözcükleriyle toplayarak okunabilir bir sıralamaya soktum ve kolay erişilsin diye bölümlere ayırdım.

Bir yatırım yapmadan önce kendimi bu kitabı karıştıran buluyor, kendimi kötü hissettiğimde de devamlı Mutluluk adlı bölümü açıyorum. Bu kitabı yaratım süreci beni değiştirdi. Hayatın her alanında daha net, güvenli ve huzurlu hissediyorum. Umarım okuyunca siz de aynı şekilde hissedersiniz.

Bu günce, belirli konu başlıkları altında okunacak ve başvurulacak bir rehber olarak tasarlanmıştır. Eğer Naval e-postalarınıza cevap vermiyorsa, umarım bu kitap kendisinden sonra sizin için en iyi tavsiyeyi verebilecek şey olur.

Bu kitap, Naval'ı anlamaya başlamak için bir başlangıç niteliğindedir ve onun en çok araştırılan iki konu başlığı olan zenginlik ile mutluluk kavramlarını derinlemesine inceler. Naval'ı ve diğer fikirlerini keşfetmeyi sürdürmek istiyorsanız bu kitabın sonundaki "Naval ile Sonraki Adım" bölümüne göz atmanızı tavsiye ederim. Orada kitabın son halinden çıkarılan kısımları ve diğer popüler kaynaklardan derlenen bölümleri paylaştım.

Hoşça kalın,

Eric

Naval Ravikant'ın Zaman Çizelgesi

- 1974 - Hindistan'da, Delhi'de doğdu
- 1985 - Yaş 9 - Yeni Delhi'den New York, Queens'e taşındı
- 1989 - Yaş 14 - Stuyvesant Lisesi'ne Gitti
- 1995 - Yaş 21 - Dartmouth'tan Mezun Oldu (bilgisayar bilimi ve iktisat okudu)
- 1999 - Yaş 25 - Epinions'ın Kurucusu/CEO'su oldu
- 2001 - Yaş 27 - August Capital'de Girişim Ortağı oldu
- 2003 - Yaş 29 - Çevrimiçi seri ilan pazarı Vast.com'u kurdu
- 2005 - Yaş 30 - Silikon Vadisi'nde "Radyoaktif Çamur" adını aldı
- 2007 - Yaş 32 - Başlangıçta bir iş geliştirme merkezi olarak tasarlanan küçük bir girişim sermayesi fonu olan Hit Forge'u kurdu
- 2007 - Yaş 32 - VentureHacks blogunu başlattı
- 2010 - Yaş 34 - Angellist'in açılışını yaptı

- 2010 - Yaş 34 - Uber'e yatırım yaptı
- 2012 - Yaş 36 - JOBS Yasası'nın geçmesi için Kongre'de lobi faaliyeti yürüttü
- 2018 - Yaş 43 - "Yılın Melek Yatırımcısı" seçildi

**Şimdi Karşınızda Kendi
Sözcükleriyle Naval...**

ÖZGEÇMİŞ

Tek ebeveynli bir evde büyüdüm. Annem hem çalışıyor hem okula gidiyordu, bu yüzden erkek kardeşim ve ben sürekli evde yalnız kalıyorduk. Çok erken yaşlardan itibaren kendi kendimize yetmeyi öğrendik. Çok zorluklar yaşadık ama herkes zorluklardan geçer. Bunun bana birçok yönden yardımı oldu.

Biz yoksul göçmenlerdik. Babam ABD'ye geldi, Hindistan'da eczacıydı. Ama diploması burada kabul edilmedi, bu yüzden bir hırdavatçıda çalışmaya başladı. Harika bir çocukluk değildi, anlarsınız ya. Sonra annemle ayrıldılar. [47]

Annem, zorlukların arasında bize benzersiz, koşulsuz ve sonsuz bir sevgi verdi. Hayatınızda hiçbir şey olmasa da sizi koşulsuz seven en az bir kişi varsa, bu özgüveniniz konusunda harikalar yaratacaktır. [8]

New York City'nin pek güvenli olmayan bir bölgesindeydik. Okul sonrasında gittiğim yer genelde kütüphaneydi. Okuldan çıktıktan sonra doğrudan kütüphaneye gider ve kapanıncaya kadar orada takılırdım. Sonra eve gelirdim. Günlük rutinim buydu. [8]

ABD'ye taşındığımızda biz çok küçüktük. Pek arkadaşım yoktu, bu yüzden çok girişken değildim. Kitap okuyarak çok zaman geçirdim. Tek gerçek arkadaşlarım kitaplardı. Kitaplar harika arkadaşlardır çünkü kitaplar sayesinde son birkaç bin yılın en iyi düşünürleriyle sohbet eder, onlardan bilgece şeyler öğrenirsiniz. [8]

İlk işim, on beş yaşımdayken Hint yemekleri dağıtan, kaçak çalışan bir minibüs arkası yemek şirketindeydi.

Daha küçük yaşlarda ise gazete dağıtmış ve kafeteryada bulaşık yıkamıştım.

New York'ta "hayatta kalmaya çalışan göçmenler" statüsünde, yokluk içindeki bir aileden gelen tamamen meçhul bir çocuktum. Sonra Stuyvesant Lisesi'nin giriş sınavını kazandım. Böylece hayatım kurtuldu, çünkü Stuyvesant markasını arkama aldığım için beni teknolojiye yönlendiren bir Sarmaşık Ligi üniversitesine girdim. Stuyvesant, sınavla girebileceğiniz o zekâ piyangosu kurumlarından biridir. Tek hamlede mavi yakalıdan beyaz yakalıya geçtiğiniz bir yerdir. [73]

Dartmouth'da iktisat ve bilgisayar bilimi okudum. Bir ara iktisatta doktora yapmayı düşündüm. [8]

Bugün kişisel olarak, yaklaşık iki yüz şirketin yatırımcısıyım. Bir o kadarının da danışmanlığını yapıyorum. Bir sürü yönetim kurulunda yer alıyorum. Aynı zamanda bir kripto para fonunun küçük bir ortağım çünkü gerçekten kripto paraların potansiyeline inanıyorum. Her zaman yeni bir şeyler planlıyorum. Her zaman birçok yan projem vardır. [4]

Elbette tüm bunlar, AngellList'in kurucusu ve başkanı olmanın yanı sıra yaptıklarım. [4]

Fakir ve sefil doğdum. Şimdi durumum hayli iyi ve çok mutluyum. Bunlar üzerine biraz çalıştım.

Birkaç şey öğrendim ve bazı ilkeler edindim. Onları eskimeyecek bir tarzda, kendi başınıza da anlayabileceğiniz bir şekilde düzenlemeye çalışıyorum. Çünkü günün sonunda size hiçbir şey öğretemem. Size sadece ilham verebilir ya da belki kulağınıza küpe olacak birkaç şey söyleyebilirim. [77]

Artık Twitter'dayım, ben Naval (beğeni, takip...)

18 Mayıs 2007

I. KISIM

ZENGİNLİK

Şanslı olmadan nasıl zengin olunur?

Servet Edinmek

Para kazanmak gerçekleştirdiğiniz bir eylem değil, öğrenilen bir beceridir.

SERVET EDİNMEYİ ANLAMAK

Tüm paramı kaybetsem ve beni İngilizce konuşulan herhangi bir ülkede rasgele bir sokağa bıraksanız, beş veya on yıl içinde yeniden zengin olacağımı düşünüyorum çünkü bu benim geliştirdiğim ve herkesin geliştirebileceği bir beceri seti. [78]

Aslında mesele çok çalışmak değil. Haftada 80 saat bir restoranda çalışabilir ama zengin olamazsınız. Zengin olmak; ne yapacağını, kiminle yapacağını ve ne zaman yapacağını bilmekle gerçekleşen bir şeydir. Sıkı çalışmaktan çok anlamakla olur. Evet, sıkı çalışmak önemlidir ve bundan kaçamazsınız. Ama bu çalışmayı doğru yönlendirmelisiniz.

Henüz ne üzerinde çalışmanız gerektiğini bilmiyorsanız en önemli şey onu bulmaktır. Ne üzerinde çalışmanız gerektiğini anlayıncaya kadar çok sıkı çalışma yapmamlısınız.

Tweet dizimdeki (aşağıda) ilkeleri kendi kendime, çok gençken, on üç veya on dört yaşlarında geliştirdim. Bu ilkeleri otuz yıldır kafamda taşıyorum ve onlarla birlikte yaşıyorum. Zamanla (ne yazık ki ya da şükür ki) gerçekten iyi yapmayı öğrendiğim şey, şirketlere bakmak, gerçekten servet yaratmak ve bu yaratılan servetin bir kısmını edinmek için maksimumda maksimum kaldıraç* keşfetmek oldu.

İşte o ünlü tweet dizimi bunun için yaptım. Tabii ki bu

---

* Metnin orijinalinde “leverage” olarak geçen kelime, az bir gayretle çok sonuç almayı sağlayan bir itkidir ve Türkçede de kaldıraç olarak kullanılmaktadır. -yhn

tweetlerin her birinden, bir saatlik sohbete yetecek kadar konu çıkar. Aşağıdaki tweet dizisi iyi bir başlangıç noktasıdır. Diziyi, bilgi yoğunluklu, az ama öz, yüksek etkili ve tüm zamanları kapsayacak şekilde hazırladım, yani tüm bilgi ve ilkeleri içeriyor, dolayısıyla bunları özümser on yıl boyunca da çok çalışırsanız, istediğiniz her şeyi elde edersiniz. [77]

(Şans olmadan) nasıl zengin olunur?

Para veya statü değil, zenginlik arayın. Zenginlik, siz uyurken kazandıran varlıklara sahip olmaktır. Para, zamanı ve zenginliği aktarma tarzımızdır. Statü, sosyal hiyerarşideki yerimizdir.

Etik servet edinmek mümkündür, bunu bilin. Serveti içten içe hor görürseniz o da sizden kaçır.

Statü oyunları oynayan insanları görmezden gelin. Servet yaratma oyunları oynayan insanlara saldırarak statü kazanırlar.

Zamanınızı başkalarına kiralayarak zengin olamazsınız. Parasal özgürlüğünüzü kazanmak için öz sermayeye (bir iş koluna) sahip olmalısınız.

Topluma istediği ama henüz nasıl elde edeceğini bilmediği şeyleri vererek zengin olursunuz. "Tabii önemi ölçüsünde."

Uzun vadeli insanlarla uzun vadeli oyunlar oynayabileceğiniz bir sektör seçin.

İnternet, olası kariyer alanlarını büyük ölçüde genişletti. Çoğu insan bunun henüz farkında değil.

“Tekrarlanan.” oyunlar oynayın. Zenginlik olsun, ilişkiler olsun, bilgi olsun, hayattaki tüm yararlar bileşik getiriyle gelir.

Yüksek zekâya ve enerjiye sahip, hepsinden de önemlisi dürüst iş ortakları seçin.

“Kötümser ve karamsar insanlarla ortak olmayın. Onların inançları kendilerini gerçekleştiren kehanetler gibidir.”

Satmayı öğrenin. Yapmayı öğrenin. Her ikisini de yapabilirsiniz durdurulamaz olursunuz.

Kendinizi spesifik bilgi, sorumluluk ve kaldıraçlarla donatın.

Spesifik bilgi, eğitimle edinemeyeceğiniz bilgidir. Eğer toplum sizi o konuda eğitebilirse sizin yerinize bir başkasını da eğitebilir.

Spesifik bilgi, Şu an gündem(iniz)de olan Şeylerden ziyade gerçek merak ve tutkularınızı takip ederek bulunur.

Spesifik bilgi edinmek size oyun gibi gelecek ancak başkaları bunu iş gibi görecektir.

Spesifik bilgiler okullar yoluyla değil,  ıracıklıkla öğrenilir.

Spesifik bilgi genellikle oldukça teknik veya yaratıcıdır. Dış kaynak-tan alınamaz ve otomatikleŐtirilemez.

Sorumluluk duygusuyla hareket edin ve kendi adınıza ticari riskler alın. Toplum sizi sorumluluklarla, kaynaklarla ve kaldıraçlarla ödüllendirecektir.

“Bana yeterince uzun bir kaldıraç ve duracak bir yer sağlayın, dünyayı yerinden oynatayım.”

—ArŐimet

Zenginlik, kaldıraçlarla gelir. İŞ dünyasında kaldıraç, sermayeden, insandan ve çoğaltma maliyeti olmayan (kod ve iletişim araçları gibi) rnlerden gelir.

Sermaye para demektir. Parayı çoğaltmak için spesifik bilginizi sorumlulukla uygulayın ve iyi bir değerlendirme sonucu ortaya koyun.

Emek, sizin için çalışan insanlar demektir. Bu, en eski ve üzerinde en çok mücadele edilen kaldıraç türüdür. Bireysel emeğinizle anne babanızı etkileyebilirsiniz ama hayatınızı bunun peşinde koşarak harcamayın.

Sermaye ve emek, onay gerektiren kaldıraçlardır. Herkes sermayenin peşindedir ama birinin onu size vermesi gerekir. Herkes liderlik etmeye çalışır ama birinin sizi takip etmesi gerekir.

Kod ve medya üretimi onay gerektirmeyen kaldıraçlardır. Yeni zenginlerin arkasındaki kaldıraçlar bunlardır. Siz uyurken sizin için çalışan yazılım ve medya ürünleri yaratabilirsiniz.

Bir robot ordusu sizin için bedava çalışmak üzere hazırdır, sadece ısı ve alan verimliliği için veri merkezlerinde tutulurlar, o kadar. Kullanın onları.

Kod yazamıyorsanız, kitap ve blog yazın, video ve podcast hazırlayın.

Kaldıraçlar, karar verdiğiniz işlerde birer kuvvet çarpanıdır.

Karar verme yeteneği deneyim gerektirir, ancak temel becerileri öğrenerek daha hızlı ortaya konabilir.

“İş dünyası” diye bir beceri türü yoktur. İş dünyasıyla ilgili dergilerden ve derslerden kaçının.

Mikroekonomi, oyun teorisi, psikoloji, ikna, etik, matematik ve bilgisayar çalışın.

Okumak dinlemekten daha hızlı sonuç verir. Yapmak da izlemekten daha hızlı sonuç verir.

“Kahve yapamayacak” kadar meşgul olsanız bile düzenli bir ajanda tutmalısınız.

Kendinize isteğinize göre saatlik bir ücret belirleyin ve uygulayın. Bir sorunu çözmek, saatlik ücretinizden daha az tasarruf sağlayacaksa görmezden gelin. Bir işi dışarıya yaptırmak, saatlik ücretinizden daha az maliyetli olacaksa dışarıya yaptırın.

Elinizden geldiği kadar çok çalışın. Kiminle çalıştığınız ve ne üzerinde çalıştığınız ne kadar çalıştığınızdan daha önemli olsa da çok çalışın.

Yaptığınız işte dünyanın en iyisi olun. Bu böyle oluncaya kadar yaptığınız işi geliştirmeye devam edin.

Hızlı zengin olma planı diye bir şey yoktur. Bunlar sadece sizin üzerinizden zengin olmak için başkalarının yaptığı planlardır.

Spesifik bilgiyi kaldırınca beraber uygulayın, sonunda hak ettiğinizi elde edeceksiniz.

Sonunda zengin olduğunuzda, ilk başta aradığınız şeyin bu olmadığını anlayacaksınız. Ama bu başka bir günün konusu. [11]

Özet: Kendinizi Ürünleştirin

Özetinizde “Kendinizi ürünleştirin” diyorsunuz; bu ne anlama geliyor?

“Kendinizi” ve “ürünleştirin”. “Kendiniz” benzersizliktir. “Ürünleştirmek” ise kaldırıştır. “Kendiniz”de sorumluluk vardır. “Ürünleştirmek”te spesifik bilgi vardır. “Kendiniz” de o konuda spesifik bilgiye sahip olacaksınız. Yani tüm bu parçaları bu iki kelimedede birleştirebilirsiniz.

Uzun vadeli zengin olma hedefiniz varsa, kendinize şu soruları sormalısınız: “Bu bana özel bir hedef midir? Kendi doğamı yansıtıyor mu?” Ardından, “Ürünleştiriyor muyum? Ölçeklendiriyor muyum? Emekle mi, sermayeyle mi, kodla mı yoksa medyayla mı ölçeklendiriyorum?” Bu çok kullanışlı, basit bir çözümlene yöntemidir. [78]

Bu zor bir şey. Bu yüzden on yıllar süreceğini söylüyorum. On yıllar sürecek olan işin kendisi değil, on yılın önemli bir kısmı sağlayacağınız özgün ürünün ne olacağını bulmakla geçecektir. [10]

Servet ve para arasındaki fark nedir?

Para, serveti aktarma şeklimizdir. Para sosyal kredidir. Başkalarının zamanından alacaklı ve verecekli olma becerisidir.

Eğer işimi doğru yaparsam, toplum için bir değer yaratırsam toplum, “Ah, teşekkürler. Geçmişte yaptığınız iş için size gelecekte borçlandık. İşte size bir senet. Haydi buna para diyelim,” der. [78]

Zenginlik ise sizin arzuladığınız şeydir. Zenginlik, uyurken kazandıran varlıklara sahip olmaktır. Zenginlik fabrikadır, durmaksızın bir şeyler üreten robotlardır. Zenginlik, geceleri de çalışan ve müşterilere hizmet veren bilgisayar programıdır. Zenginlik, bankadaki parayı yeniden yeni varlıklara ve yeni şirketlere yatırmaktır.

Bir ev bile bir zenginlik biçimi olabilir çünkü onu kiraya verebilirsiniz ancak bu muhtemelen bazı ticari işletmelerden daha düşük verimli bir alan kullanımı olur.

Yani benim zenginlik tanımım, siz uyurken sizin adınıza kazanç sağlayan çok sayıda işletme ve varlığın olmasıdır. [78]

Teknoloji tüketimi demokratikleştirir ancak üretimi pekiştirir. Dünyanın en iyi insanı, bunu herkes için yapandır.

Toplum, arzu edilen şeyler yarattığınız ölçüde size para öder. Ama toplum bu şeyleri nasıl yaratacağını bilmez, zaten bilse size ihtiyacı olmazdı. Bütün o işler zaten yapılmış bitmiş olurdu.

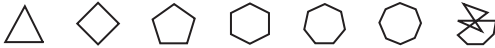
Evinizdeki, işyerinizdeki ve sokaktaki hemen hemen her şey bir zamanlar teknolojiydi. Petrolün J.D. Rockefeller'ı zenginleştiren bir teknoloji olduğu bir dö-

nem olmuştu. Arabaların Henry Ford'u zengin yapan birer teknoloji olduğu bir dönem vardı.

Yani teknoloji, Alan Kay'in dediği gibi, henüz çok yaygın işlemeyen şeyler dizisidir. [düzeltme: Danny Hillis] Bir şey bir kez yaygın işlemeye başladığında artık teknoloji değildir. Toplum her zaman yeni şeyler ister. Eğer siz de zengin olmak istiyorsanız, toplumun nasıl elde edeceğini bilmediği ama elinizdeki beceriler ve yetenekler sayesinde üretilmesi sizin için gayet doğal ve kolay olan şeyi bulmak durumundasınız.

Ardından onu nasıl ölçekleyeceğinizi bulmalısınız çünkü yalnızca bir tane yaratırsanız yeterli olmaz. Binlerce, yüzbinlerce, milyonlarca veya milyarlarca yapmalısınız ki herkes birer tane alabilsin. Steve Jobs (ve elbette ekibi), toplumun akıllı telefonlar isteyeceğini anladı. Ceplerinde, tüm telefonların kapasitesinin yüz katına sahip ve kullanımı kolay bir bilgisayar olsun istiyorlardı. Böylece onu nasıl üreteceklerini ve sonra nasıl ölçeklendireceklerini saptadılar. [78]

YAPTIĞINIZ İŞTE DÜNYANIN EN İYİSİ OLUN.

BÖYLE OLUNCAYA KADAR DA YAPTIĞINIZ İŞİ GELİŞTİRMEYE DEVAM EDİN.

SPESİFİK BİLGİNİZİ BULUN VE İNŞA EDİN

Spesifik bilgi türlerinden biri satış becerisidir.

Satışta “doğallık” diye bir şey vardır. Yeni girişimlerde ve risk yatırımlarında her zaman onunla karşılaşılırsınız.

Satış konusunda doğuştan yetenekli biriyle tanıştığınızda onun harika olduğunu görürsünüz. Yaptıkları işte gerçekten çok iyidirler. Bu, spesifik bilgi türlerinden biridir.

Belli ki bir yerden öğrenmişlerdir ama sınıf ortamında değil. Muhtemelen çocukken okul bahçesinde öğrenmişlerdir ya da aileleriyle pazarlık yaparken. Belki bazılarının DNA'sındaki genetik bir bileşendir.

Ancak satış becerilerinizi siz de geliştirebilirsiniz. Robert Cialdini okuyabilir, satış eğitim seminerlerine gidebilir, kapı kapı gezerek satış yapabilirsiniz. Acı verici bir yöntemdir ama sizi çok hızlı eğitecektir. Satış becerilerinizi kesinlikle geliştirebilirsiniz.

Spesifik bilgi öğretilemez, sadece öğrenilebilir.

Spesifik bilgi derken, çocukken veya gençken neredeyse hiç çaba harcamadan yaptığınız şeyleri anlamaktan bahsediyorum. Bir yetenek olarak bile görmediğiniz ama çevrenizdeki insanların fark ettiği şeyler. Anneniz ya da yetişme çağınızdaki en yakın arkadaşınızın bildiği şeyler.

Spesifik bilgi neler olabileceğine dair örnekler:

- Satış becerileri
- Herhangi bir enstrüman çalmaya dair müzikal yetenekler
- Takıntılı bir kişilik: Ayrıntılara dalıp çabucak hatırlamak
- Bilimkurgu sevgisi: Bilimkurgu okumaya meraklı olmak; bu da çok fazla bilgiyi çok çabuk özümlediğiniz anlamına gelir

- Çok oyun oynamak, dolayısıyla oyun teorisini çok iyi anlamak
- Dedikodu yapmak, arkadaş ağınızın derinliklerine inmek; bu sizi çok başarılı bir gazeteci yapabilir.

Spesifik bilgi, DNA'nızdaki benzersiz özelliklerin, benzersiz yetiştirilme tarzınızın ve buna tepkinizin garip bir kombinasyonudur. Neredeyse kişiliğinize ve kimliğinize işlenmiş bir şeydir. Onu alıp keskinleştirebilirsiniz.

Siz olmak konusunda kimse sizinle yarışamaz.

Hayatın büyük oranda, size en çok kimin ve neyin ihtiyacı olduğunu aramaktır.

Örneğin, ben okumayı ve teknolojiyi seviyorum. Çok çabuk öğreniyorum ve çabuk sıkılıyorum. Eğer yirmi yıl boyunca aynı konunun derinliklerine dalmam gerekseydi, başarılı olamazdım. Ben girişim yatırımcısı işindeyim, bu da yeni teknolojiler konusunda çok, çok güncel bilgi sahibi olmamı gerektiriyor (çabuk sıkılmamın ödülünü alıyor ve çok beklemeden o teknolojilere kavuşuyorum). Spesifik bilgi ve becerilerimle yaptığım iş oldukça iyi eşleşiyor. [10]

Bilim insanı olmak istiyordum. Kafamdaki ahlaki hiyerarşi de büyük oranda bu isteğimden doğmuştur. Bilim insanlarını insanlığın üretim zincirinin en tepesinde görüyorum. Gerçek atılımlar ve katkılar yapan bilim insanları, muhtemelen topluma diğer herhangi bir insan

sınıfından daha fazlasını katmıştır. Sanattan, politika-
dan, mühendislikten ya da ticaretten gelen katkıları ya-
bana atmıyorum ama bilim olmasaydı, hâlâ toprakla bo-
ğuşuyor ve çubukları sürte sürte ateş yakmaya çalışıyor
olurduk.

**Toplum, iş dünyası ve para, teknolojinin ürünleridir ve teknoloji de
bilimin ürünüdür. Uygulamalı bilim insanlığın lokomotifidir.**

**Sonuç: Uygulamalı Biliminsanları dünyanın en güçlü insanlarıdır. Bu
önümüzdeki yıllarda daha da belirginleşecektir.**

Benim tüm değer sistemim biliminsanları etrafında şe-
killenir ve ben de büyük bir biliminsanı olmak isterdim.
Ama gerçekten benzersiz bir şekilde iyi olduğum ve za-
manımı harcadığım şeylere baktığımda, daha çok para
kazanmak, teknoloji üzerinde denemeler yapmak ve in-
sanlara bir şeyler satmakla ilgiliydi. Bir şeyler açıklamak
ve insanlarla konuşmak.

Spesifik bilgi türlerinden biri olan satış becerisine sa-
hibim. Nasıl para kazanılacağı konusunda bazı analitik
becerilere sahibim. Bununla birlikte verileri özümseme,
onları saplantı halinde didikleme ve parçalarına ayırma
yeteneğine de sahibim. Benim de özel becerim bu. Tek-
nolojiyle uğraşmayı da seviyorum. Tüm bunlar benim
için oyun gibiyken başkalarına iş gibi geliyor.

Bu işlerin zor olduğunu düşünen insanlar da var ve
“Etkileyici olmada ve fikirlerimi satmada nasıl iyi olabi-
lirim?” diyorlar. Ben de diyorum ki: Eğer bu konuda za-
ten iyi değilseniz veya gerçekten ilgi alanınıza girmiyorsa

belki de bu iş size göre değildir; gerçekten ilgilendiğiniz şeye odaklanın.

Benim gerçek spesifik bilgimi ilk ortaya koyan kişi annem oldu. Bunu öylece bir kenarda dururken, mutfaktan seslenirken yaptı. Ben daha on beş, on altı yaşlarımdaydım. Bir arkadaşşıma astrofizikçi olmak istediğimi söylüyordum, o da aradan “Hayır, sen işinsanı olacaksın,” diye seslendi. Ben de “Anneme bak, işinsanı olacağımı söylüyor. Astrofizikçi olacağım ben. Annem ne söylediğinin farkında değil,” dedim. Ama annem ne söylediğinin çok iyi şekilde farkındaydı. [78]

Doğuştan gelen yeteneklerinizi, gerçek merakınızı ve tutkularınızı takip ederek spesifik bilginizi çok daha isabetli saptarsınız. Okula gidip son moda meslek üzerine tahsil görerek ya da yatırımcıların moda olduğunu söylediği sektörlere girerek değil.

Çoğu zaman spesifik bilgi, bilginin sınırında bulunur. Aynı zamanda ancak o zaman anlaşılan veya anlaşılması gerçekten zor olan bir şeydir. Yüzde yüz ilgili değilseniz, yüzde yüz ilgili olan bir başkası sizden daha iyi performans gösterecektir. Üstelik sizi birazcık değil, büyük oranda geçecektir. Çünkü artık bizler fikir alanında çalışıyoruz, bileşik getiri gerçekten vardır ve kaldıraç da öyle. [78]

İnternet olası kariyer alanlarını büyük ölçüde genişletti. Çoğu insan bunun henüz farkında değil.

İnternete girebilir ve hedef kitlenizi bulabilirsiniz. Bir iş kurabilir, bir ürün yaratabilir, servet elde edebilir ve in-

ternet üzerinden kendinizi özgün bir şekilde ifade ederek insanları mutlu edebilirsiniz. [78]

İnternet, özgün her ilgi alanına olanak tanır. Yeter ki o iş için en uygun kişi siz olun. Burada harika olan şudur ki her insan farklıdır ve herkes bir şeyde yani kendi olmak konusunda en iyisidir.

“Nasıl Zengin Olunur” tweet dizisine eklediğim ama değinmeye değer bir tweetimi daha aktarayım: “Özgünlük konusunda rekabetten kaçının.” Esasında insanlarla rekabet etmeniz, onları taklit ediyor olmanız demektir. Bu da aynı şeyi yaptığınız anlamına gelir. Ama her insan farklıdır. Taklit etmeyin. [78]

Temelde kimliğinizin uzantısı bir şey inşa ediyor ve pazarlıyorsanız, kimse bu konuda sizinle rekabet etmez. Joe Rogan veya Scott Adams ile kim rekabet edebilir? Bu olanaksızdır. Başka biri gelip daha iyi bir Dilbert yazabilir mi? Hayır. Biri Bill Watterson ile rekabet edip daha iyi bir Calvin ve Hobbes yaratabilir mi? Hayır. Bunlar özgündür. [78]

İyi işler ne buyrukla yapılır ne de onlara değer biçilebilir. Bu iyi işler serbest piyasalarda sürekli öğrenenlerin yaratıcı eserleridir.

Zengin olmak için en önemli beceri, sürekli öğrenmektir. Öğrenmek istediğiniz her şeyi nasıl öğreneceğinizi bilmek zorundasınız. Dört yıl okula gitmek, diplomanızı almak ve otuz yıl profesyonel olarak çalışmak, eski para kazanma modeliydi. Ama artık işler hızla değişiyor. Şimdi dokuz ay içinde yeni bir mesleğin hızına yetişmeniz gerekiyor ve dört yıl sonra meslek eskiyor. Ama bu üç üretken yıl içinde çok zengin olabiliyorsunuz.

Bugün dokuz ila on iki ay içinde yepyeni bir alanda uzman olabilmek, uzun zaman önce “doğru” mesleğin tahsilini görmekten çok daha önemlidir. Çekinmeden her kitabı okuyabilmek için temel bilimleri öğrenmeye özen göstermelisiniz. Eğer kütüphaneye gidip bir kitabı elinize aldığınızda anlamıyorsanız derine dalmalı ve “Bu kitabı anlamam için gerekli temel bilim nedir?” diye sormalısınız. Temeller çok önemlidir. [74]

Temel aritmetik ve matematiksel beceri, hayatta diferansiyel ve integral hesaplamaktan çok daha önemlidir. Benzer şekilde, sıradan sözcükleri kullanarak kendinizi ifade edebilmek, şiir yazabilmekten, geniş bir kelime dağarcığına sahip olmaktan veya yedi farklı yabancı dil konuşmaktan çok daha önemlidir.

Konuşurken ikna edici olabilmek, uzman bir dijital pazarlamacı veya “tık alma uzmanı” olmaktan çok daha önemlidir. Temeller anahtar düzeyde önemlidir. Temel bilgilerde 10 üzerinden 9 ya da 10'luk olmak, bir şeylerin derinlerine inmekten çok daha iyidir.

Bir alanda derinlemesine bilgi sahibi olmanız gerekir yoksa bir kilometre genişliğinde, bir santim derinliğinde bilginiz olur ve hayatta istediğiniz şeyleri elde edemezsiniz. Sadece bir veya iki şeyde ustalık kazanabilirsiniz ve bunlar da genellikle tutku duyduğunuz şeylerdir. [74]

UZUN VADELİ KİŞİLERLE UZUN VADELİ OYUNLAR OYNAYIN

“Zenginlik olsun, ilişkiler olsun, bilgi olsun, hayattaki tüm kazanımlar bileşik getiriyle gelir,” diyorsunuz. Kişi, bileşik getiri kazanıp kazanmadığını nasıl anlar?

Bileşik getiri, çok güçlü bir kavramdır; yalnızca bileşik sermayeden daha fazlası demektir. Bileşik sermaye ise sadece başlangıçtır.

İş ilişkilerinde bileşik hesap çok önemlidir. Halka açık bir şirketin CEO’su olan veya milyarlarca doları yöneten, toplumdaki bazı üst düzey rol sahiplerine bakın. Orada- lar çünkü insanlar onlara güveniyor. Güvenilirdirler çünkü kurdukları ilişkiler ve yaptıkları işler bileşik getiriyle büyümüştür. İşlerine sadık kalmış ve kendilerini (görünür ve hesap verebilir bir şekilde) dürüst insanlar olarak göstermişlerdir.

Bileşik getiri aynı zamanda itibarınızda da olur. Hatırı sayılır bir itibarınız varsa ve bunu on yıllar boyunca inşa etmeye devam ederseniz, insanlar bunu fark edeceklerdir. İtibarınız, kelimenin tam anlamıyla, çok yetenekli olan ancak itibara yönelik bileşik büyümeyi sürdürmeyen bir başkasından binlerce hatta on binlerce kat daha yüksek hale gelecektir.

Bu, tekil olarak insanlarla çalışırken de geçerlidir. Biriyile beş ya da on yıldır çalışıyor ve hâlâ çalışmaktan keyif alıyorsanız, ona güveniyor ve küçük hataları görmezden geliyorsunuz demektir. İş ilişkilerindeki tüm normal müzakereler, birbirinize karşı güven duyduğunuz için başarıyla sonuçlanır ve siz bunun böyle olacağını zaten bilirsiniz.

Mesela Silikon Vadisi'nde birlikte çalışmaktan hoşlandığım Elad Gil adında başka bir melek yatırımcı daha var.

Elad ile çalışmayı seviyorum çünkü bir kere anlaştıktan sonra, bana daha fazlasını vermek için elinden gelen her şeyi yapacağını biliyorum. Orada burada fazladan bir dolar çıksa her zaman benim lehime yuvarlar. Ödenecek bir bedel varsa kendi cebinden öder ve bana bundan bahsetmez bile. Bana bu denli iyi davrandığı için her çalışmayı ona gönderir, her işime onu da dahil etmeye çalışırım. Sonra, ben de kendi sınırlarım dışına çıkar ve ona ilave ödeme yaparım. Bu ilişkilerde bileşik hesap çok değerlidir. [10]

Niyetler önemli değildir. Eylemler önemlidir. Bu yüzden etik olmak zordur.

Yapacak doğru şeyi ve birlikte çalışacak doğru insanları bulduğunuzda, sonuna kadar yatırım yapın. Onlarca yıl buna sadık kaldığınız sürece hem ilişkilerinizde hem de paranızda gerçekten büyük getiriler elde edersiniz. Yani bileşik getiri çok önemli. [10]

Emeklerin yüzde 99'u boşa gider.

Tabii ki hiçbir şey tamamen boşa gitmez çünkü hepsi insana bir şeyler öğretir. Her şeyden bir şeyler öğrenebilirsiniz. Ama örneğin, okulu ele alırsak, yaptığınız dönem ödevlerinin, okuduğunuz kitapların, yaptığınız egzersizlerin, öğrendiğiniz şeylerin gerçekten yüzde 99'u kaybolur gider. Hayat boyu hiç kullanmayacağınız tarih ve coğrafya dersleri almış olabilirsiniz. Artık konuşmadığınız bir dil öğrenmiş olabilirsiniz. Öğrendiğiniz bir matematik konusunu tamamen unutmuş olabilirsiniz.

Elbette bunlar öğrenme deneyimleridir. Bunları öğrendiniz. Sıkı çalışmanın değerini öğrendiniz. Ruhunuzun derinliklerine inen ve şu anda yaptığınız işin bir parçası haline gelen bir şey de öğrenmiş olabilirsiniz. Ama en azından hedef odaklı yaşam söz konusu olduğunda, harcadığınız çabaların sadece yüzde 1'i işe yaramıştır.

Kocanız veya karınızla tanışincaya kadar flörtleştığınız insanlar da buna başka örnekler olabilir. Bunlar hedef açısından bakıldığında zaman kaybıdır. Logaritmik anlamda kayıp değildir, öğrenme anlamında da kayıp değildir ama hedef anlamında kesinlikle kayıptır.

Bunları çarpıcı bir örnek olsun diye anlatıyorum. Hayatınızın yüzde 99'unu boşa harcıyorsunuz ve sadece

yüzde 1'inden yarar sağlıyorsunuz. Bunları söylüyorum çünkü çok dikkatli olmalı ve çoğu şeyde (ilişkilerde, iş hayatında hatta öğrenme konusunda) farkına varmalısınız ki yapmaya çalışacağınız şey, size bileşik getiri sağlayacak işler bulmaktır.

Flört ederken, bu ilişkinin evliliğe doğru yol almayacağını anladığınız an, muhtemelen bu işi bitirmeniz gereklidir. Coğrafya veya tarih gibi bir şey çalışırken bu bilgileri asla kullanmayacağınızı fark ettiyseniz, dersi bırakın. Bu bir zaman kaybıdır; beyin enerjinizi boşa harcamaktır.

Size o yüzde 99'u yapmayın çünkü size kalacak yüzde 1'in ne olacağını belirlemek çok zor demiyorum. Demek istediğim şu: Seçeceğiniz alanın boşa gitmeyecek, hayatınızın geri kalanında yatırım yapabileceğiniz ve sizin için bir anlamı olacak o yüzde 1'ini bulduğunuzda kendinizi tamamen ona verin ve geri kalanı unutun. [10]

Niyet önemli değildir.

Önemli olan eylemdir.

HESAP VEREBİLİRLİK İLKESİNİ BENİMSEYİN

Hesap verebilir olun ve kendi adınıza ticari riskler alın. Toplum sizi yeni sorumluluklarla, kaynaklarla ve kaldıraçlarla ödüllendirecektir.

Zengin olmak için kaldıraçlara ihtiyacınız vardır. Bu kaldıraçlar emekle, sermayeyle ya da kod ve medya üre-

timiyile beraber. Ama bunların çoğunu, emek ve sermayede olduğu gibi, insanların size vermesi gerekir. Emek için birinin sizi takip etmesi gerekir. Sermaye için birinin size para, yönetilecek varlıklar veya makineler vermesi gerekir.

Yani bunları elde etmek için inandırıcılık inşa etmeli ve bunu mümkün olduğunca kendi adınızla yapmalısınız ki bu da risklidir. Hesap verebilirlik iki taraflı işler; işler iyi gittiğinde itibar kazanırsınız ama işler kötüye gittiğinde başarısızlığın yükünü taşımanız gerekir. [78]

Net bir şekilde hesap verebilirlik önemlidir. Sorumluluk olmadan teşvikler gelmez. Sorumluluk almadan güven inşa edemezsiniz. Ama risk alırsınız. Başarısızlık riskiyle karşı karşıya kalırsınız. Küçük düşme riskiyle karşı karşıya kalırsınız. Kendi adınızla başarısız olma riskini alırsınız.

Neyse ki modern toplumda artık borçlular hapisshanesi yok ve insanlar başka insanların parasını kaybettikleri için hapse atılmıyor veya idam edilmiyor. Ancak kendi adımıza insanların önünde başarısız olmaktan hâlâ korkuyoruz. İnsanların önünde kendi adlarıyla başarısız olma riskini alan insanlar çok büyük güç kazanırlar.

Kişisel bir hikâyemi anlatayım. 2013-2014'e kadar, halka açık kimliğim tamamen girişimler ve yatırımlarla ilgiliydi. Ama 2014, 2015 civarında felsefeden, psikolojiden ve daha genel konulardan konuşmaya başladım. Bunu kendi adımla yaptığım için biraz gergindim. Elbette sektörün içinden bana gizlice "Ne yapıyorsun? Kariyerini bitireceksin. Bu çok aptalca," diyenler oldu.

İşi akışına bıraktım. Risk aldım. Tıpkı kripto gibi. Er-

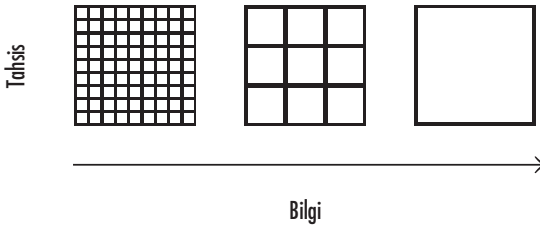
ken dönemde risk aldım. Ama adınızı ortaya koyduğunuzda, bazı konularda risk alırsınız. Aynı şekilde bunun semeresini de alırsınız. Yarar da sağlarsınız. [78]

Eskiden kaptanın da gemiyle birlikte batması bekle-nirdi. Eğer gemi batıyorsa gemiyi son terk edecek kişi kaptandı. Hesap verebilirlik gerçek risklerle birlikte gelir ama biz işin bağlamından bahsediyoruz.

Buradaki risk, muhtemelen sermayenizi geri alan son kişi olmanızdır. Harcadığınız zamanın karşılığını alacak son kişi siz olursunuz. Şirkete verdiğiniz zaman, şirkete koyduğunuz sermaye, hepsi risk altındadır. [78]

Unutmayın, modern toplumda aşağı yönlü risk o kadar da büyük değildir. Kişisel iflas bile iyi ekosistemler içinde borçları silebilir. En çok Silikon Vadisi'ne aşınayım ancak genel olarak, dürüst olduğunuz ve dürüstlikle beraber yüksek çaba gösterdiğiniz sürece insanlar başarısızlıkları affedeceklerdir.

Başarısızlık konusunda gerçekten korkacak çok bir şey yoktur, bu yüzden insanlar normalde yaptıklarından çok daha fazla sorumluluk üstlenmelidirler. [78]

BİR ŞİRKETTE SERMAYEDAR OLUN YA DA HİSSE SATIN ALIN

Bir şirket hisseniz yoksa, parasal özgürlüğe giden bir yolunuz yok demektir.

Bir işte sermayedar olmak zengin olmada neden önemlidir?

Bu, mülkiyete karşın ücretli çalışma anlamına gelir. Doktor da avukat da olsanız, zamanınızı kiralyorsanız eğer bir miktar para kazanabilirsiniz ama size parasal anlamda özgürlük verecek parayı kazanamazsınız. Pasif bir geliriniz olmayacaktır. Oysa şirket hissedarıysanız tatildeyken bile para kazanmaya devam edersiniz. [10]

Belki de en önemli noktalardan biri budur. İnsanlar çalışarak para kazanabileceğini, servet yaratabileceğini düşünürler. İşe yaramayacaktır. Bunun iki nedeni vardır.

Sahipliğin, mülkiyetin olmadığı yerde, girdileriniz çıktılarınıza sıkı bir şekilde bağlıdır. Hemen hemen her maaşlı işte, avukat veya doktor gibi saat başı çok para ödeyen bir iş bile olsa, mesai harcarsınız ve çalıştığınız saat başına ödeme alırsınız.

Sahiplik olmadan uyurken kazanamazsınız. Emekli olduğunuzda kazanamazsınız. Tatildeyken kazanamazsınız. Ve doğrusal olmayan bir şekilde de kazanamazsınız.

Hatta zengin olan doktorlara (tam anlamıyla zengin olan) baktığınızda bu zenginliğin nedeninin kendi işyerlerini açmaları olduğunu görürsünüz. Özel muayenehane açarak bir marka yaratırlar ve bu marka da insanları

cezbeder. Bir tür tıbbi cihaz, bir prosedür ya da fikri mülkiyete sahip bir yöntem yaratırlar.

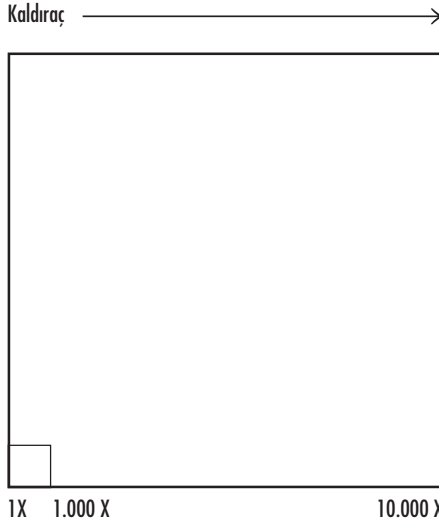
Gerçekte bir başkası için çalışıyorsanız riski o kişi alır ve sorumluluğa, telif ve markaya da o sahip olur; size de yeterince ödeme yapmaz. İşlerini yapmanız için size asgari tutar ödenir. Bu yüksek bir asgari meblağ olabilir ama bu emekli olduğunuzda kazanmayı sürdürmenizi sağlamaz. [78]

Bir şirkette hissedar olmanız temelde avantajın sizden yana olduğunu gösterir. Borcunuz varsa da garantili gelir akışınız sayesinde dezavantajlı durumda olmazsınız. Sermayeye sahip olmak istersiniz. Bir işte sermayeniz yoksa para kazanma olasılığınız çok zayıftır.

Bir işte sermaye sahibi olabileceğiniz noktaya kadar çalışmak zorundasınız. Hisse senedi satın alarak küçük bir hissedar olabilirsiniz. Ayrıca kendi şirketinizin de sahibi olabilirsiniz. Mülkiyet gerçekten önemlidir. [10]

Bir noktada gerçekten para kazanan herkes bir ürüne, bir şirkete veya bir IP'ye sahiptir. Bir teknoloji şirketinde çalışıyorsanız hisse senedi seçenekleri aracılığıyla buna sahip olabilirsiniz. Başlamak için iyi bir yoldur.

Ancak genellikle gerçek servet, kendi şirketlerinizi kurarak ve hatta yatırım yaparak yaratılır. Yatırım firmalarında hisse senetleri satın alınması, zenginliğe giden yollardır. Zenginlik, saatler içinde gelmez. [78]

KALDIRAÇ YAKALAYACAĞINIZ BİR POZİSYON BULUN

Sınırsız derecede kazan fırsatlarının olduğu bir çağda yaşıyoruz ve içten gelen entelektüel merakın ekonomik anlamdaki getirisi hiç bu kadar yüksek olmamıştı. [11] içinizden gelen entelektüel merakı takip etmek, bir kariyer için şu anda para kazandıran her şeyi takip etmekten daha iyi bir temeldir. [11]

Sadece sizin veya sadece küçük bir grup insanın bildiği bilgi, tutkularınız ve hobilerinizden gelecektir. Entelektüel merakınızla ilgili hobileriniz varsa bu tutkularınızı geliştirme olasılığınız daha yüksektir. [1]

Yapmayı sevdiğiniz şey bir gün sizi eğlendiriyor başka zaman canınızı sıkıyorsa bu yanıltıcıdır. Aramaya devam edin.

İşleri, sadece o işin kendisi için yapmak istiyorum. Bu da sanatın tanımıdır. İş, egzersiz, romantizm, arkadaşlık, her ne olursa olsun bence hayatın anlamı, yaptığınız şeyleri yalnızca o şeyler hatırına yapmaktır. İroniktir ki en iyi eserinizi, eseri kendisi için ortaya koyduğunuzda elde edersiniz. Sadece para kazanmak için yapıyor olsanız bile en başarılı siz olursunuz.

En çok serveti kazandığım yıl aslında en az çalıştığım ve geleceği en az önemseydiğim yıldır. Çoğu şeyi sırf eğlence olsun diye yapıyordum. İnsanlara hep, “Emekliyim, çalışmıyorum,” diyordum. En çok değer verdiğim projem için vaktim vardı. İşleri işin kendisi için yaparak en iyi şekilde tamamladım. [74]

Bir şeyi ne kadar az isterseniz, o kadar az düşünürsünüz. Bir şeyi ne kadar az takıntı yaparsanız o kadar doğal bir şekilde onu gerçekleştirirsiniz. Daha çok kendiniz için yaparsınız. Yapmakta iyi olduğunuz şekilde yapar ve buna bağlı kalırsınız. Çevrenizdeki insanlar işinizin yüksek kalitesini göreceklerdir. [1]

Daha çok “gündem” olanı değil, içindeki entelektüel merakı takip edin. Merakınız, sizi toplumun önünde sonunda içinde bulunmak istediği o yere götürürse, son derece iyi kazanacaksınız demektir. [3] Toplumun henüz diğer insanları nasıl eğiteceğini bilmediği becerilere sahip olma olasılığınız yüksek olur. Biri, diğer insanlara bir şeyi nasıl yapacaklarını öğretebiliyorsa yerinizi bir başkası alabilir demektir. Yani yerinize bir başkasını koyabiliyorlarsa size de çok fazla ödeme yapmak zorunda kalmazlar. Bahsi geçen beceriler talep edildiğinde, diğer insanların nasıl yapacaklarını bilmedikleri bir şeyi nasıl yapacağınızı bilmelisiniz. [1]

Sizi bir iş yapmak için eğitebiliyorlarsa nihayetinde bir bilgisayar da bunun için eğitebilirler.

Topluma başka nereden elde edeceğini bilmediği bir isteğini verirsiniz toplum sizi ödüllendirir. Pek çok insan okula gidip para kazanmanın yollarını dersler sayesinde öğrenebileceğini sanıyor. Oysa gerçek şudur ki “iş dünyası” diye bir beceri yoktur. [1]

Toplumun istediği ama nasıl elde edeceğini henüz bilmediği bir ürün ya da hizmet düşünün. Bunu sağlayan ve uygun ölçekte sunan kişi siz olmalısınız. İşte para kazanmanın zorluğu buradadır.

Mesele her ne ise “o” konuda iyi olmaktır. Talepler nesilden nesile değişiklik gösterse de çoğunlukla teknoloji alanındadır.

Siz sıranızın gelmesini beklerken dünyada bir şeyler oluyor ve tüm bu şeyler bir beceri gerektiriyor. Ve işte bakın ne tesadüf ki siz de bu becerilere sahip olan tek kişisiniz! Bu esnada Twitter’da, YouTube’da ücretsiz bir şekilde çalışarak kendi markanızı oluşturunuz. Biraz isim yapar, biraz da risk alırsınız. Fırsatları değerlendirme zamanı geldiğinde de bunu, mümkün olan en yüksek düzeyde kaldıraçla gerçekleştirebilirsiniz. [1]

Göze çarpan üç kazanç fırsat kapısı vardır:

Kaldıraç biçimlerinden biri emektir, sizin için çalışan insanlardır. Bu, en eski fırsat biçimlerindedir ve aslında modern dünyada pek de makbul değildir. [1] Ben kullanabileceğiniz en kötü kaldıraç biçimi bu olduğunu söyleyebilirim. Başka insanları yönetmek inanılmaz de-

recede zorludur. Muazzam liderlik becerileri gerektirir. Başkaldırıya uğrama, yenilip yutulmanın ve grupça saf dışı edilme endişesiyle yaşarsınız. [78]

Para, bir kaldıraç biçimi olarak iyi bir noktadadır. Her karar verdiğinizde, o kararın gücünü parayla çoğaltabilirsiniz. [1] Sermaye ise kullanımı daha zor bir kaldıraç şeklidir. Daha moderndir. İnsanların geçtiğimiz yüzyılda milyoner olmak için kullandıkları şey sermayeydi. Herhalde geçen yüzyılda baskın kaldıraç biçimi sermaye olmuştur.

Bunu zengin insanları araştırarak görebilirsiniz. Bankacılar, yozlaşmış ülkelerdeki para basan politikacılar esasen büyük miktarlarda paraya hükmeden insanlardır. Çok büyük şirketlerin en tepe noktasına bakarsanız, teknoloji şirketleri dışında, eski birçok büyük şirkette CEO'luk gerçekten finansal bir iştir.

Mükemmel derecede hesap gerektirir. Giderek daha fazla insanı yönetmekten çok sermayeyi yönetmekte iyi olursanız daha fazla sermayeyi çok daha kolay yönetebilirsiniz. [78]

Kaldıraç elde etmenin son biçimi ise en yeni, en demokratik biçim olan “**marjinal çoğaltma maliyeti olmayan ürünler**”dir. Kitaplar, medya, filmler ve programlama bu ürünler arasındadır. Kodlama yapmanın kimsenin izni olmaksızın kaldıraç edinmenin en etkin yöntemi olması mümkündür. Tek ihtiyacınız olan bir bilgisayardır ve kimsenin iznine ihtiyacınız yoktur. [1]

Zengini ve fakiri, beyaz yakalıyı ve mavi yakalıyı unutun. Artık kaldıraçsızlar ve kaldıraçlılar vardır.

En ilginç ve en önemli kaldıraç biçimi, marjinal çoğaltma maliyeti olmayan ürünlerdir. Kaldıraç sağlamanın en yeni biçimi budur. Son birkaç yüz yılda icat edilmiştir. Yazılı basınla başlamıştır. Yayın medyasıyla hızlanmış, internet ve kodlamayla adeta patlamıştır. Artık diğer insanları dahil etmeden ve diğer insanlardan para istemek zorunda kalmadan çabalarınızı çoğaltabilirsiniz.

Bu kitap da bir tür kaldıraçtır. Uzun zaman önce olsaydı, bir konferans salonunda oturmak ve her birinize kişisel olarak ders vermek zorundaydım. Belki birkaç yüz kişiye ulaşırdım, o kadar. [78]

Bu en yeni kaldıraç biçimi tüm yeni servetlerin elde edildiği, tüm yeni milyarderlerin çıktığı yerdir. Bir önceki nesilde sermaye yoluyla servet elde edilirdi. Servet kazanan insanlar dünyanın Warren Buffett'larıydı.

Ancak yeni nesil servetini kodlama veya medya ürünleri aracılığıyla yapıyor. Joe Rogan, podcastinden yılda 50 ila 100 milyon dolar kazanıyor. PewDiePie'i* da unutmayalım. Ne kadar para döndürüyor bilmiyorum ama haberlerde bahsedilenden daha fazladır. Elbette Jeff Bezos, Mark Zuckerberg, Larry Page, Sergey Brin, Bill Gates ve Steve Jobs da var. Zenginlikleri tamamen kod tabanlı bir kaldıraç sağlama yoluyla oluşmuştur. [78]

Yeni kaldıraç sağlama biçimleri hakkında akılda tutulması gereken en önemli şey, kimseden izin almaya

---

* En çok abonesi olan (111 milyonu aşkın) YouTube kanalı. Sahibi Felix Arvid Ula Kjellberg'dir ve hâlâ tek bir kişi tarafından yönetilmektedir —yhn.

ihtiyacınız olmaması olabilir. Bu fırsatları kullanmanız veya başarılı olmanız için başka birinin iznine ihtiyaç yoktur. Emek kaldırıcı için birinin sizin fikrinizin peşinden ya da işinizin izinden gitmeye karar vermesi gerekir. Sermaye kaldırıcı içinse birisinin size yatırım yapması veya bir ürüne dönüştürmeniz için size para vermesi gerekir.

Kod yazmak, kitap yazmak, podcast kaydetmek, tweet atmak, YouTube kanalı açmak, bunların hepsi izinsizdir. Bunları yapmak için kimsenin iznine ihtiyacınız yoktur ve bu yüzden çok eşitlikçidirler; kaldırıcı için harika dengeleyicilerdir. [78] Örneğin, her büyük yazılım geliştiricisinin kodu yazdıktan sonra geceleri uyurlarken onlar için çalışan bir robot ordusu vardır ve bu robotlar sürekli olarak üretime devam ederler. [78]

Zamanınızı kiraya vererek zengin olamazsınız.

Hayat boyu bulduğunuz her fırsatta maaş almak yerine bağımsız olmanın yollarını arayın. Bağımsızlığınız varsa ve girdilerinize karşılık çıktılarınızdan sorumlusanız, rüya kadar güzel bir şeyiniz olur. [10]

İnsanlar kaldırıcının olmadığı toplumlarda evrimleşmiştir. Sizin için odun kesiyor ya da su taşıyorsam sekiz saatlik emeğimin sekiz saatlik sonuç vereceğini bilirdiniz. Şimdi sermaye, işbirliği, teknoloji, üretkenlik gibi tüm araçlar sayesinde kaldırıcıları icat ettik. Bir kaldırıcı çağında yaşıyoruz. Bir işçi olarak, bol zaman veya fiziksel çaba harcamadan büyük bir etki yaratmak için mümkün olduğunca çok kaldırıcı kullanmalısınız.

Kaldıraçlı bir işçi, kaldıraçsız bir işçiden bin veya on bin kat daha fazla üretebilir. Kaldıraçlı olan bir çalışanla netice, ne kadar zaman harcadığından veya ne kadar sıkı çalıştığından çok daha önemlidir.

10x programcılarını unutun. 1.000x programcılar gerçekten varlar, yalnızca biz tam olarak anlayamıyoruz. Bkz. @ID_AA_Carmack, @notch, Satoshi Nakamoto, vb.

Örneğin, iyi bir yazılım mühendisi sadece doğru kod parçasını yazarak ve doğru küçük uygulamayı oluşturarak, bir şirket için kelimenin tam anlamıyla yarım milyar dolar büyüklüğünde bir değer yaratabilir. Ancak on mühendis, yanlış model, yanlış ürünü seçtikleri, yanlış şekilde yazdıkları veya yanlış viral döngüye soktukları için on kat daha fazla çalışarak temelde zamanlarını boşa harcayabilirler. Girdiler, özellikle kaldıraçlı çalışanlar için çıktılarla eşleşmez.

Hayatta ihtiyacınız olan şey zamanınızın kontrolünün sizde olmasıdır. Kendi zamanınızı kontrol ettiğiniz ve çıktılarınız üzerinden değerlendirildiğiniz, kaldıraçlı bir işe girmek istersiniz. İbreyi iş hacmi yönünde hareket ettirecek bir şey yaptığınızda size ödeme yapmak zorundadırlar. Özellikle de bu sizin tutkunuzsa, doğuştan gelen bir becerinizse ve bunu nasıl yaptığınızı bilmiyorlarsa, bunu yapmanız için size para ödemeye devam etmek zorundadırlar.

Spesifik bilgi sahipsensiz, bunun sorumluluğunu alıyorsanız ve kaldıracınız varsa; size ederiniz kadar öde-

mek zorundadırlar. Size değeriniz ödendiğinde zamanınızı geri alabilir ve aşırı verimli olabilirsiniz. Toplantıları toplantı olsun diye yapmazsınız, diğer insanları etkilemeye çalışmazsınız, bir iş yapmış gibi görünmek için bir şeyler karalamazsınız. Tek umursadığınız şey işin kendisidir.

Sadece işin kendisini yaptığınızda, çok daha üretken ve verimli olacaksınız. Canınız istediğinde, yani enerjiniz yüksekken çalışacaksınız ve enerjiniz düştüğünde işle boğuşmak zorunda kalmayacaksınız. Zamanınızı geri kazanacaksınız.

Haftada 40 saat çalışmak, Sanayi Çağı'ndan kalma bir şeydir. Bilgi işçileri sporcular gibi çalışır; antrenman yapar ve koşar, sonra dinlenir ve gözden geçirir.

Satış, özellikle de yüksek düzey satışlar buna örnektir. Ev satan bir emlakçıysanız bu harika bir iş değeridir. Bu işi yapan insan çoktur. Ama birinci sınıf bir emlakçıysanız, kendinizi nasıl pazarlayacağınızı ve nasıl ev satacağınızı biliyorsanız, bir başkası 100 bin dolarlık daire satmaya çalışırken, harcanan zamanın onda biri içinde 5 milyon dolarlık malikâne veya apartmanlar satmanız mümkündür. Emlakçılık, girdileri ve çıktıları orantısız bir iştir.

Herhangi bir ürünü üretmek ve satmak da bu tanıma uygundur. Temel olarak başka ne var ki? Müşteri hizmetleri gibi bir destek işinde olmak istemeyebilirsiniz. Müşteri hizmetlerinde ne yazık ki girdiler ve çıktılar nispeten birbirine yakındır, önemli olansa çalışma saatleridir. [10]

Girdiler ve çıktılar arasındaki bu kopukluğu, kullanı-

lan araçlar ve kaldıraçlar yaratır. Bir mesleğin yaratıcılık bileşeni ne kadar yüksekse, girdi ve çıktılarının kopukluğu o kadar yüksektir. Girdilerinizin çıktılarınızla orantılı olduğu mesleklere bakıyorsanız böyle bir süreçle kendiniz için zenginlik yaratmanız çok zor olacaktır. [78]

Büyük bir teknoloji şirketinin parçası olmak istiyorsanız ya SATMA ya da ÜRETME yetinizin olması gerekir. İkisini de yapamıyorsanız öğrenin.

Satmayı öğrenin, üretmeyi öğrenin. Her ikisini de yapabilirseniz, durdurulamaz olursunuz.

Bunlar çok geniş iki kategoridir. Biri ürünü inşa etmektir. Bu zor ve çok değişkenlidir. İçinde tasarım vardır; geliştirme vardır; imalat, lojistik, tedarik vardır ve hatta bir hizmeti tasarlama ve işletme bile olabilir. Pek çok tanımı vardır.

Ancak her sektörde bir üretici tanımı vardır. Teknoloji sektöründe bu CTO'dur, programcıdır, yazılım mühendisi veya donanım mühendisidir. Kuru temizleme işinde ise bu hizmeti üreten, makineleri zamanında çalıştıran, tüm kıyafetlerin doğru zamanda doğru yerde olmasını sağlayan kişi vb. olabilir.

Geri kalanı satıştır. Yine satışın da çok geniş bir tanımı vardır. Satış yapmak sadece bireysel müşterilere satış yapmak anlamına gelmez, pazarlama anlamına gelebilir, iletişim kurma anlamına gelebilir, işe alma anlamına gelebilir, para toplama anlamına gelebilir, insanlara ilham verme anlamına gelebilir, PR yapma anlamına gelebilir. Satış da geniş bir şemsiye kategoridir. [78]

Aklınızla kazanın, zamanınızla değil.

Emlak işi hakkında biraz daha konuşalım. En kötü iş bir evi onarımında çalışmaktır. Belki saatte 10 dolar ya da 20 dolar alırsınız. İnsanların evlerine gidersiniz, patronunuz sabah erkenden orada olmanızı talep eder ve siz evin bir parçasını onarırsınız. Burada kaldıracınız sıfırdır. Biraz hesap verme sorumluluğunuz vardır ama çok da yoktur çünkü sorumluluğunuz müşteriye değil, patronunuza karşıdır. Yaptığınız iş birçok insanın yapabileceği bir iş olduğu için gerçek bir spesifik bilgi de sahip değilsinizdir. Çok maaş alamazsınız. Asgari ücret artı beceriniz ve zamanınız için biraz para alırsınız.

Bir sonraki seviye ev sahibi adına evde çalışan genel müteahhit olabilir. Tüm projeyi tamamlamak karşılığında 50 bin dolar alırlar, işçilere saat başı 15 dolar öderler ve aradaki fark kendilerine kalır.

Genel müteahhitlik tabii ki daha iyi bir konumdur. Ama bunu nasıl ölçebiliriz? Daha iyi olduğunu nasıl bilebiliriz? Daha iyi olduğunu biliriz çünkü bu kişinin sorumluluğu vardır. Sonuçtan o sorumludur, işler yolunda gitmezse geceleri ter dökecek olan odur. Müteahhitlerin, kendileri için çalışan işçiler sayesinde kaldıraçları vardır. Ayrıca biraz daha fazla spesifik bilgiye sahiptirler: bir ekibin nasıl organize edileceğini, nasıl zamanında hazır edileceğini ve belediye mevzuatını nasıl uygulayacaklarını onlar bilirler.

Bir sonraki seviye ise emlak geliştiriciliği olabilir. Geliştirici kişi bir mülk satın alır, bir grup müteahhit tutar ve o mülkü daha değerli bir şeye dönüştürür. Bir

ev satın almak için kredi çekmesi veya para için yatırımcılara gitmesi gerekir. Eski evi alır, yıktırır, yeniden inşa ettirir ve satar. Müteahhit gibi 50 bin veya işçi gibi saatte 15 dolar yerine geliştirici, evi satın alıp da kârla satınca, inşaat masrafları da dahil olmak üzere 1 milyon dolar veya 500 bin dolar kâr elde edebilir. Ancak geliştiriciden çok yüksek düzeyde bir sorumluluk beklediğini fark edebilirsiniz.

Geliştirici daha fazla risk alır, daha fazla sorumluluk alır, daha fazla kaldıraca sahiptir, bununla birlikte de daha çok spesifik bilgiye sahip olması gerekir. Para bulmayı, belediye mevzuatını, emlak piyasasının nereye gittiğini ve risk alıp almama kararı vermesini bilmesi gerekir. Bu çok daha zor bir şeydir.

Bir sonraki seviye, bir emlak fonundaki para yöneticisi olabilir. Muazzam miktarda sermaye kazancı sağlama fırsatı vardır. Çok ama çok sayıda geliştiriciyle muhatap olur ve büyük miktarlarda konut envanteri satın alır. [74]

Bunun ötesindeki seviye, “Ben bu piyasaya taşıyabileceğim maksimum kaldırıcı ve maksimum spesifik bilgiyi getirmek istiyorum,” diyen kişi olabilir. O kişi diyecektir ki “Gayrimenkulden anlıyorum, temel konut inşaatından mülk inşa etmeye ve satmaya, emlak piyasalarının nasıl hareket edip geliştiğine kadar her şeyi biliyorum. Aynı zamanda teknoloji işinden de anlıyorum. Geliştiricilerin nasıl işe alınacağını, nasıl kod yazılacağını ve iyi bir ürünün nasıl oluşturulacağını ve risk sermayedarlarından nasıl para toplanacağını, nasıl iade edileceğini ve tüm bu sistemin nasıl çalışacağını biliyorum.”

Açıkçası tek bir kişi bu kadar şeyi bilemez. Ancak her üyesinin farklı becerilere sahip olduğu, teknoloji ve gayrimenkul konusunda spesifik bilgiyle donatılmış bir ekip kurabilirsiniz. Böyle bir işin büyük sorumluluğu olur. Böyle bir şirket de insanlar da büyük riskler alır ve insanlar yaşamlarını bu işe bağladığından çalışmaları karşılığında büyük getiriler de elde edecektir. Birçok geliştiriciyle kodlamada kaldıraç etkisi olacaktır. Para koyan yatırımcılar ve kurucunun kendi sermayesi şirketin sermayesi olacaktır. Yüksek kalitede mühendisler, tasarımcılar ve pazarlamacılar ile şirket bulabileceğiniz en kaliteli iş gücüne sahip olacaktır.

Böylece Trulia, Redfin veya Zillow gibi bir şirkete sahip olabilir, potansiyel olarak milyarlarca veya yüz milyonlarca dolar kazanabilirsiniz. [78]

Her seviyede kaldıraç, sorumluluk ve spesifik bilgi giderek artar. Emek tabanlı kaldıracın üstüne para tabanlı kaldıraç eklersiniz. Para ve emeğin üzerine kod tabanlı kaldıraç eklemek, gerçekten daha büyük, çok daha büyük bir şey yaratmanıza ve böylece sadece maaş almakla kalmayıp tüm artılara sahip olma idealine daha da yaklaşmanıza olanak tanır.

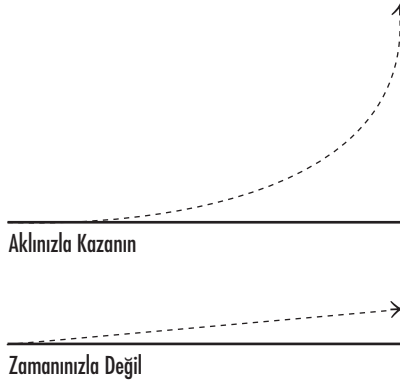
Maaşlı bir çalışan olarak başladınız. Ancak daha yüksek kaldıraç, daha fazla sorumluluk ve spesifik bilgi elde ederek tırmanışa geçmek istiyorsunuz. Tüm bunların uzun bir süre boyunca bileşik getirinin büyümesi ile çoğaltması sizi zengin edecektir. [74]

Kaçınmanız gereken tek şey yıkım riskidir.

Yıkımdan kaçınmak hapisten uzak durmak demektir. Yani yasadışı bir şey yapmayın. Hiçbir şey içeri düşmeye

değmez. Toplam felaket anlamına gelecek kayıplardan uzak durun. Yıkımdan kaçınmak, fiziksel olarak tehlikeli olabilecek veya vücudunuza zarar verebilecek şeylerden uzak durmanız anlamına da gelir. Sağlığınıza dikkat etmelisiniz.

Tüm sermayenizi, tüm birikimlerinizi kaybetmenize neden olabilecek şeylerden uzak durun. Her şeyiniz üstüne tek seferde kumar oynamayın. Bunun yerine büyük artıları olan, rasyonel olarak iyimser bahislere girin. [78]

KARARLARINIZ İÇİN ÖDEME ALIN

Ne tür işlere, kariyerlere veya alanlara gireceğinizi ve işvereninizle ne tür anlaşmalar yapacağınızı belirlemek size çok daha fazla boş zaman sağlayacaktır. Bunu başardığınızda zaman yönetimi konusunda endişelenmenize de gerek kalmaz. Herhangi bir iş karşılığında değil, yalnızca verdiğiniz kararlar karşılığında para almayı çok severim. İşi robotlar, sermaye veya bilgisayar yapsın, ben sadece kararlarım karşılığında para alayım isterim. [1]

Bence her insan belirli şeyler hakkında bilgi sahibi olmayı ve özgün bilgisi karşılığında ödeme almayı hedeflemelidir. İster robotlar, ister bilgisayarlar olsun ister elinizde olan başka bir şey, iş dünyasında bol miktarda kaldıraç vardır. Bu kaldıraçlar sayesinde kendi zamanımızın efendisi olabilir ve girdiler üzerinden değil, çıktılar üzerinden kazanabiliriz.

Biraz daha iyi muhakeme yeteneğine sahip bir kimse- nin ortaya çıktığını düşünün. Yüzde 75 yerine yüzde 85 haklı çıkıyor olsun. Böyle birine ne pahasına olursa olsun 50 milyon dolar, 100 milyon dolar, 200 milyon dolar ödersiniz, çünkü 100 milyar dolarlık bir gemiyi yönetirken yüzde 10 daha iyi karar veren biri, çok büyük fark yaratacaktır. CEO'lar bu kaldıraçlar nedeniyle yüksek ücret alırlar. Muhakeme ve becerideki küçük farklılıklar gerçekten büyük fark yaratır. [2]

Kanıtlanmış muhakeme yeteneği –iş çevresinde güvenilirlik– çok kritiktir. Warren Buffett işte bu noktada kazanıyor çünkü muazzam bir güvenilirliği var. Son derece sorumlu davranarak kamuoyunun gözü önünde bulundu. Yüksek dürüstlük üzerine bir itibar inşa etti; bu yüzden ona güvenebilirsiniz. İnsanlar, muhakeme yeteneğinden dolayı ona sonsuz kaldıraç sağlayacaklardır. Kimse ona ne kadar çok çalıştığını sormaz. Kimse ona ne zaman uyandığını ya da ne zaman yattığını sormaz. “Warren, sadece işini yap,” derler.

Özellikle yüksek sorumluluk altında temiz bir performans geçmişiyle kanıtlanmış muhakeme çok önemlidir. [78]

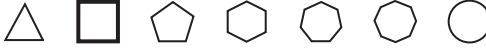

Kısa vadeli düşünme ve yoğun çalışmayla zamanımızı boşa harcıyoruz.

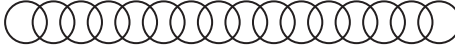
Warren Buffett bir yılını kararlarla, bir gününü eylemle geçiriyor. Eylemin etkisi onlarca yıl sürüyor.

Sadece marjinal olarak daha iyi oldukları, çeyrek mili saniyenin çok küçük bir parçası farkla daha hızlı koştukları için bazı insanlara katbekat fazla para ödeniyor. İşte kaldıraç bu farklılıkları daha da büyütüyor. Sanatınızda uç noktalarda olmak, kaldıraç çağında çok önemlidir. [2]

DENEME YANILMAYLA ÇÖZÜN.

SONRA TEKRAR TEKRAR YAPARAK PARA KAZANIN.

ÖNCELİKLERİ BELİRLEYİN VE ODAKLANIN

Yol boyunca pek çok şanssızlıkla karşılaştım. Kazandığım ilk küçük serveti anında borsada kaybettim. Kazandığım ya da kazanmam gereken ikinci küçük serveti, beni kandıran iş ortaklarıma kaptırdım. Ancak üçüncü seferde şeytanın bacağına kırdım.

O zaman bile yavaş ve istikrarlı bir mücadele verdim. Kazandığım parayı devasa bir tek sefer ödemesiyle kazanmadım. Her zaman bir sürü küçük şeyin birikimiyle kazandım. Hep iş yarattım, fırsatlar yarattım ve yatırım

yarattım. Elde ettiğim serveti bu düzenli yaratımlarla sağladım. Tek seferlik dev bir getiri değildi hiç. Kişisel servetimi bir yıllık büyük bir başarıyla elde etmedim. Her defasında biraz daha biriken daha fazla seçenek, daha fazla işletme, daha fazla yatırım, yapabildiğim daha fazla işle birikti.

İnternet sayesinde bugün fırsatlar çok fazla. Aslında para kazanmak için pek çok yolum var. Yeterli zamanım yok. Kelimenin tam anlamıyla kulaklarımdan fışkıracak kadar çok fırsat var ve sürekli zamanım tükeniyor. Zenginlik yaratmanın, ürünler yaratmanın, şirketler yaratmanın ve bir yan ürün olarak toplum tarafından ödüllendirilmenin pek çok yolu vardır. Hepsiyle baş edemiyorum. [78]

Zamanınıza saatlik ücret belirleyerek paha biçin ve bu oranda zamandan tasarruf etmek için acımasız olun. Asla düşündüğünüzden daha kıymetli olmayacaksınız.

Kimse size sizin kendinize verdiğiniz değerden daha fazla değer vermeyecektir. Yüksek bir kişisel saatlik ücret belirlemelisiniz ve buna bağlı kalmalısınız. Daha genç yaşlarımdan başlamak üzere piyasanın düşündüğünden çok daha değerli olduğuma karar verdim ve kendime böyle davranmaya başladım.

Her kararınız için zamanı mutlaka hesaba katın. Bu iş ne kadar zaman alır? Bir şey almak için şehrin öbür ucuna gitmek bir saat alır. Kendinize saatte 100 dolar değer biçtiyseniz, 100 doları cebinizden çıkarıp çöpe atmak anlamına gelir. Böyle bir işi yapar mısınız? [78]

Gelecekteki zengin halinize doğru hayalinizde hızlıca ilerleyin ve orta düzeyde bir saatlik ücret belirleyin. Benim için, inanın ya da inanmayın, beni işe alabileceğiniz çağlarda –ki şimdi tabii ki alamazsınız ama alabileceğiniz yıllarda– on yıl önce, hatta yirmi yıl önce, gerçek anlamda paramın olmadığı ve hayal kurduğum zamanlardı. Kendi kendime defalarca söylediğim saatlik ücretim 5 bin dolardı. Bugün geriye dönüp baktığımda aslında saatte bin dolardı.

Elbette o zaman da elektrikçiyle tartışmak veya satın aldığım bozuk hoparlörü iade etmek için çok zaman harcamak gibi yapmamam gereken aptalca şeyler yaptım ama bunları arkadaşlarımdan çok daha az yaptım. Bir şeyleri çöpe atmakla ya da ihtiyaç sahiplerine vermekle veya tamir etmeye çalışmak yerine insanlara vermekle bir nevi teatral gösteri yapardım.

Kız arkadaşlarımla tartıştım ve bugün de karımla tartışıyorum. “Öyle yapamam. Bu benim çözebileceğim bir sorun değil,” derdim. Annem bana küçük işler verdiğinde hâlâ onunla tartışırım. Yapıp geçmem. “Sana bir asistan tutmayı tercih ederim,” derim. Bu, param yokken de böyleydi. [78]

Yapılacak işler konusunda bir de böyle düşünün. Bir şeyi dışarıdan temin edebiliyorsanız veya saatlik ücretinizden daha düşük bir fiyata yapamıyorsanız, onu dışarıdan temin edin veya yapmayın. Bunu yapması için saatlik ücretinizden daha düşük bir ücret karşılığında birini tutabiliyorsanız tutun. Buna yemek pişirmek gibi şeyler de dahildir. Sağlıklı, ev yapımı yemekler yemek isteyebilirsiniz ancak bunu dışarıdan temin edebiliyorsanız öyle

yapın. [78] Kendinize çok yüksek bir saatlik ücret oranı belirleyin ve buna sadık kalın. Abartılı şekilde yüksek görünecek ve hissettirecek bir ücret olsun. Öyle hissettirmiyorsa yeterince yüksek değildir. Ne fiyat belirlerseniz belirleyin, size tavsiyem onu yükseltmeniz olacaktır. Dedğim gibi, kendim için, param olmadan önce bile uzun süre saatte 5 bin dolar ücret biçtim kendime. Eğer merak ediyorsanız bunun yıllık olarak karşılığı birkaç milyon dolar eder.

İlginç olansa sanırım şu an o paralara ulaştım. Ben dünyanın en çalışkan insanı değilim, hatta tembel bir insanım. Ama bir şeye gerçekten motive olduğumda enerji patlamaları yaşıyorum. Aslında çalıştığım saat başına gerçekten ne kadar kazandığıma bakarsam muhtemelen bundan daha yüksektir. [78]

“Serveti içten içe hor görürseniz o da sizden kaçır,” ifadenizi genişletebilir misiniz?

Bu tarz bir zihniyete girerseniz sizden daha iyisini yapan insanlardan her zaman nefret edersiniz, onları her zaman kıskanır, hasetle karşılırsınız. Onlarla iş yapmaya çalıştığınızda bu duyguları hissedeceklerdir. Biriyle iş yapmaya çalıştığınızda, onun hakkında kötü düşünceleriniz veya yargılarınız varsa bunu anlarlar. İnsanlar başkalarının derinliklerde hissettiklerini anlamak üzere programlanmıştır. Bu tarz bir zihniyetten çıkmak zorundasınız. [10]

Kelimenin tam anlamıyla servet karşıtı olmak, zengin olmanızı engeller çünkü bunun için doğru zihniyete sahip olamazsınız, doğru ruha sahip olamazsınız ve in-

sanlarla doğru düzeyde iletişime geçemezsiniz. İyimsers olun, pozitif olun. Bu çok önemli. Aslında iyimsersler uzun vadede hep daha iyisini yaparlar. [10]

İş dünyasında, sıfır toplamı oyunlar oynayan kalabalık insan grupları arasında çok az kişi pozitif toplamı oyunlar oynar ve bunlar kalabalık içinde dolaşıp birbirlerini arar dururlar.

Hayatta insanların oynadığı iki büyük temel oyun vardır. Biri para oyunudur. Çünkü para tüm sorunlarınızı çözemese de tüm maddi sorunlarınızı çözecektir. İnsanlar bunu bildikleri için para kazanmak isterler.

Ama aynı zamanda birçoğu derinlerde para kazanamayacaklarına inanır. Herhangi bir servet yaratımının oluşmasını istemezler. Dolayısıyla, “Aslında para kazanmak kötüdür. Sakın zengin olma,” diyerek tüm bir kurumsal yapıya saldırırlar.

Ama aslında diğer oyunu, yani statü oyununu oynamaktadırlar. “Aslında benim paraya ihtiyacım yok. Biz para istemiyoruz,” diyerek diğerlerinin gözünde yüksek statü kazanmaya çalışırlar. Statü de sosyal hiyerarşideki sıralamanızdır. [78]

Servet edinme evrimsel olarak yeni bir pozitif toplamı oyundur. Statü ise eski bir sıfır toplamı oyundur. Servet edinmeye saldıranlar genellikle sadece statü peşindedirler.

Statü oyunu sıfır toplamı bir oyundur. Çok eski bir oyundur. Maymun kabileleri döneminden beri oynuyoruz. Hiyerarşıktir. Bir numara kim? İki numara kim? Üç

numara kim? Üç numaranın iki numaraya geçmesi için iki numaranın aradan çekilmesi gerekir. Yani statü oyunu sıfır toplamlı bir oyundur.

Politika bir statü oyunu örneğidir. Spor bile bir statü oyunu örneğidir. Kazanan olmanız için bir kaybeden olmalıdır. Temelde statü oyunlarını sevmem. Toplumumuzda önemli bir rol oynarlar çünkü bu sayede kimin sorumlu olduğunu anlayabiliriz. Ama temelde onları kötü ama gerekli oldukları için oynarsınız. [78]

Sorun şudur ki bir statü oyununda kazanmak için başka birini alaşağı etmeniz gerekir. Hayatınızdaki statü oyunlarından kaçınmalısınız; sizi öfkeli, kavgacı biri haline getirirler. Hep başkalarını küçük düşürmek için, kendinizi ve sevdiğiniz insanları aşağılamak için savaşırsınız.

Statü oyunları her zaman var olacaktır. Bunu aşmanın bir yolu yoktur ama servet edinmeye çalışırken başkaları tarafından saldırıya uğradığınızda, sizin üzerinizden kendi statülerini yükseltmeye çalıştıklarının farkına varın. Onların oynadığı farklı bir oyundur. Ve daha kötü bir oyun. Pozitif toplamlı bir oyun yerine sıfır toplamlı bir oyun. [78]

Aptalca oyunlar oynayan aptalca ödüller kazanır.

Yeni başlayan gençlerin yapması gereken en önemli şey nedir?

Büyük kararlar almak için daha fazla zaman harcayın. Temelde erken yaşta vereceğiniz üç büyük karar vardır: nerede yaşayacağınız, kimlerle birlikte olacağınız ve ne yapacağınız.

Hangi ilişkiye gireceğimize karar vermek için çok az zaman harcarız. Bir işte çalışırken çok zaman harcarız ama hangi işe gireceğimize karar vermek için çok az zaman harcarız. Hangi şehirde yaşayacağınızı seçmek hayatınızın gidişatını neredeyse tamamen belirler ancak karar vermek için çok az zaman harcarız.

San Francisco'ya taşınmayı düşünen genç bir mühendise tavsiye:
"Arkadaşlarını mı geride bırakmak istersin? Yoksa geride kalan sen mi olmak istersin?"

On yıl bir şehirde yaşayacaksanız, beş yıl bir işte çalışacaksanız, on yıllık bir ilişkiye başlayacaksanız, bunlara karar vermek için 1-2 yıl harcamalısınız. Bunlar son derece kapsayıcı kararlardır. Bu üç karar gerçekten önemlidir.

Her şeye hayır demeli ve önemli sorunları çözebilmek için zaman ayırmalısınız. Bu üçü muhtemelen en önemli üç tanesidir. [1]

Etrafınızı başarılı insanların sarması için atacağınız bir veya iki adım neler olmalıdır?

Hangi konuda iyi olduğunuzu bulun ve bu konuda diğer insanlara yardım etmeye başlayın. Yardımı dağıtın. Peşin ödeyin. Karma işler çünkü insanlar tutarlıdır. Verdiğiniz kadar yeterince uzun bir zaman zarfında alırsınız. Ama hesaplayıp durmayın, gün sayarsanız sabrınız tükenir. [7]

Deneyimli bir patron bir keresinde şöyle uyarıyordu: "Akıllı olduğun çok belli olduğu için birileri her zaman sana yeterince iyi işler teklif edecek ve sen asla zengin olamayacaksın."

İlk şirketinizi kurmaya nasıl karar verdiniz?

@Home Network adlı bir teknoloji şirketinde çalışıyordum ve patronuma, meslektaşlarıma, arkadaşlarıma, kısacası çevremdeki herkese “Silikon Vadisi’nde bir sürü insan şirket kuruyor. Görünüşe göre başarıyorlar da. Ben de bir şirket kuracağım. Sadece geçici olarak buradayım. Benim asıl işim girişimcilik,” diyordum.

...Esasen kendimi kandırmak istemiyordum. Bu kasıtlı, hesaplı bir şey değildi.

Gazımı alıyordum, yüksek sesle konuşuyordum, son derece dürüst davranıyordum. Ancak gerçekten bir şirket kurmadım. 1996 yılıydı. O zamanlar bir şirket kurmak çok daha korkutucu, çok daha zor bir işti. Tabii ki herkes “Hâlâ ne duruyorsun? Ayrılıp şirket kuracağını sanıyordum?” ve “Vay canına, hâlâ buradasın...” deyip duruyordu. Kelimenin tam anlamıyla kendi şirketimi kurmaktan utanıyordum. [5]

Evet, bazı insanların girişimci olmaya hazır olmadığını biliyorum ama uzun vadede, doğru ve mantıklı olan şeyin herkesin bir başkası için çalışması olduğu fikri de nereden çıktı? Bu çok hiyerarşik bir model. [14]

SİZE OYUN GİBİ GELEN İŞİ BULUN

İnsanlar, herkesin kendi geçimi için çalıştığı avcılar ve toplayıcılar olarak evrimleşti. Ancak tarımın başlamasıyla hiyerarşik hale geldik. Sanayi Devrimi ve fabrikalar bizi son derece hiyerarşik hale getirdi çünkü her kişinin mutlaka bir fabrika satın alması veya inşa etmesi mümkün değildi ama şimdi internet sayesinde, giderek daha

fazla insanın kendi işinde çalışabileceği bir çağa geri dönüyoruz. Bunu hiç denememiş biri olmaktansa başarısız bir girişimci olmayı tercih ederim. Çünkü başarısız bir girişimci bile bunu kendi başına yapacak becerilere sahiptir. [14]

Bu gezegende neredeyse 7 milyar insan var. Bir gün, umarım, neredeyse 7 milyar şirket olacak.

Para kazanmayı öğrendim çünkü bu bir zorunluluktur. Zorunluluk olmaktan çıkınca ben de umursamayı bıraktım. En azından benim için çalışmak bir araçtı. Para kazanmak bir araçtı. Şimdi para kazanmaktan çok sorun çözmekle ilgileniyorum.

Her bir nihai hedef sizi başka bir hedefe, o da başka bir hedefe götürecektir. Hayat boyu yaptığımız şey sadece oyunlar oynamaktır. Büyüme çağında okulda ya da sosyal çevremizde oyunlar oynuyoruz. Sonra para oyunu ve sonra da statü oyunu oynuyoruz. Bu oyunların yalnızca daha uzun, daha uzun ve daha uzun ömürlü hedefleri var. Bir noktadan sonra en azından bunların hepsinin sadece oyun olduğuna inanıyorum. Bunlar, oyunu bir kez gördüğünüzde sonucun gerçekten önemli olmadığı oyunlardır.

O zaman oyunlardan sıkılırsınız. Bu aşamada oyunlardan sıkıldığımı söyleyebilirim. Herhangi bir nihai amaç veya hedef olduğunu düşünmüyorum. Ben sadece hayatımı istediğim gibi yaşıyorum. Kelimenin tam anlamıyla her ânını yaşıyorum.

Bu tek düze ilerleyen koşu bandının dışında olmak istiyorum. [1]

Asıl ihtiyaç duyduğunuz şey özgürlüktür. Parasal sorunlardan kurtulmak istiyorsunuz, değil mi? Bence bu doğal. Yaşam tarzınızı basitleştirerek veya yeterli para kazanarak para sorunlarınızı çözebildiğiniz zaman emekli olmalısınız. Altmış beş yaşında emekli olmak, huzurevinde oturup emekli maaşlarını beklemek değil bahsettiğim, bu farklı bir şey.

Emeklilik tanımınız nedir?

Emeklilik, hayali bir yarın için bugünü feda etmeyi bıraktığınız zamandır. Bugün bugünden, kendi içinde tamamlandığında emekli oldunuz demektir.

Buna nasıl ulaşırsınız?

Bunun bir yolu (parmağınızı bile kıpırdatmadan gelen) pasif gelirinize tüm masraflarınızı karşılayabileceğiniz kadar çok para biriktirmektir.

Diğer yolu da bir keşiş gibi yaşayıp masraflarınızı azaltmaktır.

Üçüncüsü de sevdiğiniz işi yapmaktır. Yaptığınız işten o kadar zevk alırsınız ki para ikinci planda kalır. Yani emekli olmanın birden fazla yolu vardır.

Rekabet tuzağından kurtulmanın yolu, özgün olmak ve herkesten daha iyi yapabildiğiniz işi bulmaktır. Böyle bir işin en iyi nasıl yapılacağını bilirsiniz çünkü onu seviyorsunuzdur ve o alanda kimse sizinle rekabet edemez. Yapmayı sevdiğiniz işi belirledikten sonra özgün olun ve bunu toplumun gerçekten talep ettiği şeylerle eşleştirin. Biraz kaldıraç uygulayın ve üzerine adınızı koyun. Risk

alırsınız ancak ödüllerini de toplarsınız. Yaptığınız şeyin mülkiyeti ve hisseleri sizin olur, siz de onu çalıştırır durursunuz. [77]

Mali açıdan bağımsız olduktan sonra para kazanma motivasyonunuz düştü mü?

Hem evet hem hayır. Çaresizliğin ortadan kalkması anlamında düştü.

Ama öte yandan, iş kurmak ve para kazanmak artık daha çok bir “sanat” halini aldı. [74]

İster ticarete ister bilimde ister siyasette olsun tarih hep sanatçıları hatırlar.

Sanat yaratıcılıktır. Sanat, sanat için yapılan şeydir. Sırf kendisi için yapılan ve arkasında hiçbir şey olmayan şeyler nelerdir? Birilerini sevmek, bir şeyler yaratmak, oyun oynamak. Bana göre iş kurmak bir oyundur. İş yaratıyorum çünkü eğlenceli, çünkü ürünle ilgileniyorum. [77]

Üç ay içinde yeni bir iş kurabilirim: parayı toplarım, bir ekip kurarım ve işi başlatırım. Çok eğlenceli. Bir araya getirebildiğim şeyleri görmek gerçekten harika. Neredeyse kazandığım para bunun yan getirisi oluyor. İş kurmak benim iyi olduğum bir oyundur. Sadece motivasyonum, hedef odaklı olmaktan sanatsallığa kaydı, o kadar. Ne gariptir ki sanırım şimdi bunda çok daha iyiyim. [74]

Yatırım yaptığımda bile, dahil olan insanları sevdiğim, onlarla takılmayı sevdiğim, onlardan bir şeyler öğrendiğim ve ürünün gerçekten harika olduğunu düşündüğüm

için yapıyorum. Bugünlerde sırf ürünleri ilginç bulmadığım bazı büyük yatırımlarımı elden çıkaracağım.

Bunlar ya hep ya hiç tarzı şeyler değil. Hayatınızda bu hedefe doğru giderek daha fazla yaklaşabilirsiniz. Bu bir hedeftir.

Eskiden para kazanma konusunda o kadar çaresizdim ki ne iş olsa yapardım. Eğer çıkıp, “Hey, vidanjör işim var, gelmek ister misin?” deseydiniz, “Harika, ben de zaten para kazanmak istiyordum!” derdim. Tanrı’ya şükür kimse bana bu fırsatı vermedi. Gerçekten zevk aldığım teknoloji ve bilim yolunda ilerlediğim için mutluyum. Mesleğimi ve yeteneklerimi birleştirdim.

Ben hep “çalışıyorum”. Başkalarına iş gibi ama bana oyun gibi geliyor. Ve bu yüzden kimsenin benimle rekabet edemeyeceğini biliyorum. Çünkü günde on altı saat oynuyorum. Diğerleri benimle rekabet etmek isterse çalışır ve kaybederler çünkü haftada yedi gün, günde on altı saat bu işi yapamazlar. [77]

Mali açıdan güvende olacağınızı düşündüğünüz meblağ neydi?

Para tüm kötülüklerin anası değildir; parada kötü bir şey yoktur. Ama para hırsı kötüdür. Yine de para hırsı sosyal anlamda kötü değildir. “Para hırsına kapıldığın için kötü birisin” anlamındaki gibi kötü değildir. Sadece sizin için kötüdür.

Parayı arzulamak bizim için kötüdür çünkü bu arzu dipsiz bir kuyudur. Her zaman aklınızı meşgul eder. Parayı seviyorsan ve kazanıyorsan, asla hiçbir zaman yeterli gelmez. Yeterli para diye bir şey yoktur çünkü arzu bir

kere başladı mı belirli bir miktara ulaştınca bitmez. Belirli bir miktardan sonra biteceğini düşünmek bir yanılgıdır.

Para aşkının cezası parayla birlikte verilir. Para kazandıkça hep daha fazlasını ister, paranoyaklaşır ve sahip olduklarınızı kaybetmekten korkarsınız. Bedava bir şey yoktur.

Parasal ve maddi sorunlarınızı çözmek için para kazanırsınız. Bence bu bitmeyen para sevgisinden kurtulmanın en doğru yolu para kazandıkça yaşam tarzınızı yükseltmemektir. Para kazandıkça yaşam tarzınızı yükseltmek çok kolaydır. Ancak yaşam tarzınızı sabit tutar ve umarım azar azar değil de devasa toplu meblağlarda para kazanırsınız, bu sayede yaşam tarzınızı yükseltmek için de zamanınız olmaz. O kadar ileri gidirsiniz ki mad-di olarak özgür olursunuz.

Bunu destekleyecek bir şey daha söyleyeyim: Ben özgürlüğe her şeyin üstünde değer veririm. İstedığimi yapabilme özgürlüğü, yapmak istemediğim şeylerden uzak durabilme özgürlüğü, huzurumu bozabilecek duygu ve olgulardan uzak olma özgürlüğü, kısaca her türlü özgürlüğe değer veririm. Benim için özgürlük bir numaralı değerdir.

Para özgürlüğü satın aldığı ölçüde harikadır. Ama bazen yaşadığı gibi özgürlüğümü kısıtladığı zaman parayı sevmem. [74]

Bir oyunun kazananları, kazanmanın marjinal faydası azalsa bile oynamaya devam edecek kadar oyuna bağımlı insanlardır.

Başarılı olmak için bir şirket mi kurmam gerekir?

Silikon Vadisi'ndeki tutarlı bir şekilde en başarılı insan sınıfı ya risk sermayedarlarıdır (çünkü çok çeşitlidirler ve eskiden kıt olan kaynakları kontrol ederler) ya da ürün/piyasa uyumunu yakalayan şirketleri belirlemede çok iyi olanlardır. Bu insanlar, şirketlerin gerçekten ölçeklenmelerine yardımcı olacak geçmişe, uzmanlığa ve referanslara sahiptir. Bunlar her an yeni çıkacak bir Dropbox veya Airbnb işine girerler.

Bunlar Google'a baştan giren, daha sonra henüz yüz kişiyken Facebook'a katılan ve daha sonra yüz kişiyken Stripe'e giren insanlar mı?

Zuckerberg şirketini büyütme yeni başladığında paniğe kapılarak, "Bunu nasıl yapacağımı bilmiyorum," demişti. Hemen girişim kapitalisti ve Accel Partners'ın kurucusu Jim Breyer'ı aradı. Jim Breyer da "Başka bir şirkette çalışan gerçekten harika bir ürün müdürü tanıdığım var, sana o lazım," dedi. Bu insanlar, risk yatırımcılarının kendilerinden farklı olarak, uzun vadede riske göre ayarlanmış en iyi performansı gösterirler. [30]

Silikon Vadisi'nde gördüğüm en başarılı insanlardan bazıları kariyerlerinin çok erken dönemlerinde iyi çıkışlar yaptılar. Başkan Yardımcısı, direktör veya CEO'luga terfi ettiler ya da başarıyı oldukça çabuk yakalayan şirketler kurdular. Erken yaşlarda terfi almadıysanız, daha sonraki yaşlarda bunu yakalamanız çok daha zor olur. Erken terfiyi önleyecek mekanizmaları olmadığı için genç yaşlarda küçük şirketlerde çalışmak daha iyidir. [76]

Kariyerinin başlarında (ve belki daha sonrasında da) olanlar için bir şirkette en önemli şey, kuracağınız mezunlar ağıdır. Kiminle çalışacağınızı ve bu insanların ne yapabileceklerini düşünün. [76]

NASIL ŞANSLI OLUNUR?

Neden “Şans olmadan zengin olun” diyorsunuz?

1.000 paralel evrenden 999 tanesinde zengin olmak istersiniz. Şansla gidersek 50 tanesinde bile zengin olmazsınız bu yüzden şanssı devreden çıkarıyorum.

Ama şanslı olmak yardımcı olurdu, değil mi?

Kısa süre önce, kurucu ortağım Babak Nivi ve ben birinin nasıl şanslı olacağı hakkında Twitter üzerinden konuşuyorduk ve dört çeşit şanstı bahsettik.

Birinci tür şans, kişinin tamamen kontrolü dışındaki etmenlerle şanslı olduğu kör şanstır. Buna talih, kader vb. denebilir.

Ardından, sebat, sıkı çalışma, koşuşturma ve hareket yoluyla şans vardır. Bu da fırsatlar yaratmak için koşuşturarak edindiğiniz şanstır. Çok fazla enerji üretirsiniz ve ortalığı karıştıracak çok şey yaparsınız. Hemen hemen bir petri kabını veya bir grup reaktifi karıştırmak ve birleşimlerinden ne oluştuğunu görmek gibidir. Şansın sizi bulması için gereken güç, gayret ve enerjiyi üretirsiniz.

Üçüncüsü, şanssı tespit etmede çok iyi olmakla sahip olunan şanstır. Bir alanda çok yetenekliyseniz, alanınızda şanslı bir kırılma olduğunda, duruma uyumlu olma-

yan diğerleri fark edemezken siz hemen fark edersiniz. Böylece şansa karşı duyarlı hale gelirsiniz.

Son şans türü ise benzersiz bir karakter, benzersiz bir marka, benzersiz bir zihniyet inşa ettiğiniz ve şansın sizi bulmasını sağlayan en tuhaf, en zor şans türüdür.

Örneğin, derin dalışta dünyanın en iyisi olduğunuzu varsayalım. Başkalarının denemeye bile cesaret edemeyeceği kadar derin dalış yapmakla tanınıyorsunuz. Şans eseri birileri kıyıda ulaşamayacakları batık bir hazine gemisi bulur. Hazineyi bulanların şanssı sizin şansınız olur çünkü hazineye ulaşmak için size gelecek ve bunun için para vereceklerdir.

Bu uç bir örnek ancak bir kişinin hazine bulma konusunda nasıl kör şansa sahip olduğunu gösteriyor. Onu çıkarmak için size gelmeleri ve size paranın yarısını vermeleri kör şans değildir. Siz şansınızı kendiniz yaratmışsınızdır. Başka hiç kimsenin kendileri için fırsat yaratmadığı bir anda kendinizi şanstın yararlanacak veya şanssı çekecek bir konuma sokarsınız. Şanslı olmadan zengin olmak için kaderciler olmak gerekir. Biz işi şansa bırakmak istemiyoruz. [78]

Şanslı olmanın yolları:

- Şansın sizi bulmasını umut etmek.
- Ona rastlayınca kadar koşmak.
- Zihninizi hazırlayıp başkalarının kaçırdığı şanslara karşı duyarlı olmak.
- Yaptığımız işte en iyisi olmak. Bu gerçekleşinceye kadar yaptığınız işi geliştirmek. Fırsatlar sizin peşinize düşecektir. Şans sizin kaderiniz olacaktır.

Çok saptanabilir olmaya başlarsa şans olmaktan çıkar. İş şans olmaktan çıkıp kader olmaya başlar. Dördüncü türü özetlemek gerekirse: Karakterinizi belirli bir şekilde inşa edin, o zaman karakteriniz kaderiniz olur.

Para kazanmak için önemli olduğunu düşündüğüm şeylerden biri, insanların sizinle anlaşma yapmasını sağlayan bir üne sahip olmaktır. Hazine avcılarının gelişmiş becerileriniz için size hazineden bir parça vereceği harika bir dalgıç olma örneğini hatırlayın.

Eğer güvenilir, sağlam, dürüst, uzun vadeli düşünen bir arabulucuyunuz, insanlar yabancılarla anlaşma yapmak isteyip de bunu nasıl güvenle yapacaklarını bilmediklerinde, yerleşik hale getirdiğiniz büyük güven ve itibar sayesinde resmen size yaklaşacak ve anlaşma bedelinin bir kısmını da kesip size vereceklerdir.

Warren Buffett'a itibarı nedeniyle sürekli şirket satın alması, senet satın alması, bankaları kurtarması ve başka insanların yapamadıkları şeyleri yapması için talepler gelir. Tabii ki hem sorumluluğu hem de güçlü bir markası vardır.

Karakteriniz ve itibarınız, inşa edebileceğiniz şeylerdir, bu da diğer insanların şans olarak nitelendirebileceği fırsatlardan yararlanmanıza olanak sağlar ama bunun şans olmadığını siz bilirsiniz. [78] Kurucu ortağım Nivi, “Uzun vadeli oyunlarda herkes birbirini zengin eder. Kısa vadeli oyunlarda ise herkes kendini zengin eder,” der.

Bence bu harika bir formülasyon. Uzun vadeli oyunlar pozitif toplamlıdır. Pastayı hep birlikte pişiririz. Onu olabildiğince büyötmeye çalışırız. Kısa vadeli oyunlarda ise pastayı keser ve yeriz. [78]

Ağ oluşturma ne ölçüde önemlidir?

İş ağı kurmanın tam bir zaman kaybı olduğunu düşünüyorum. Bu konsepti popülerleştiren insanlar ve şirketler olduğunu biliyorum çünkü bu onlara ve iş modellerine hizmet ediyor ama gerçek şu ki eğer ilginç bir şeyler yapıyorsanız her zaman sizi tanımak isteyecek çok insan olacaktır. İş yapmadan önce iş ilişkileri kurmaya çalışmak tam bir zaman kaybıdır. Benim çok daha konforlu bir felsefem var: “İnsanların istedikleri ilginç şeyler üreten biri olun. Zanaatınızı gösterin, hünerinizi uygulayın, doğru insanlar eninde sonunda sizi bulacaktır.” [14]

Biriyle tanıştığınızda, ona güvenip güvenmeyeceğinize nasıl karar verirsiniz? Hangi işaretlere dikkat edersiniz?

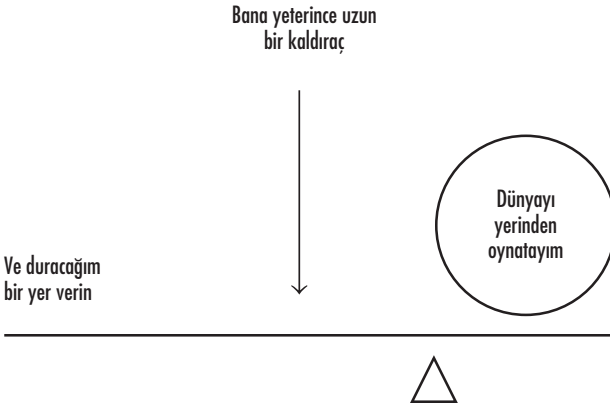
Ne kadar dürüst oldukları hakkında çok konuşanlar muhtemelen dürüst değildir. Bu öğrendiğim küçük bir uyarıcı gösterge. Kendileri ya da kendi değerleri hakkında çok fazla konuşanlar bir şeyleri örtbas ediyor demektir. [4]

Köpekbalıkları iyi beslenir ama köpekbalıklarıyla çevrili bir hayat yaşarlar.

Hayatımda son derece başarılı, çok aranan (herkesin arkadaş olmak isteyeceği türden) çok zeki, harika insanlar var. Yine de diğer insanlar için pek de iyi olmayan bir iki şey yaptıklarını gördüm diyelim. İlk seferinde şöyle derim: “Hey, o insana yaptığının doğru olduğunu düşünmüyorum. Yanına kâr kalmayacağı için değil. Yanına kâr kalır ama sonunda senin de canın yanar.”

Kozmoz, karma yoluyla değil ama derinlerde hepimizin kim olduğumuzu bildiğimize inanıyorum. Kendimizden hiçbir şey gizleyemeyiz. Kendi başarısızlıklarımız ruhumuza yazılmıştır ve onlar bize aşikârdır. Bu ahlaki eksiklikler sizde çoksa kendinize saygı duymazsınız. Bu dünyadaki en kötü sonuç özgüven sahibi olamamaktır. Eğer kendinizi sevmezseniz sizi kim sever ki?

Bence temelde gurur duymayacağınız işler yaparken çok dikkatli olmalısınız çünkü bunlar size zarar verir. İlk defa biri bu şekilde davrandığında onu uyarırım. Bu arada hiçbir şey değişmezse ben de kendimi ondan uzaklaştırırım. Onu hayatımdan çıkarırım. Kafamın içinde şu söz yankılanır: “Bana yaklaşmak istiyorsan değerlerin sağlam olacak.” [4]

SABREDİN

Hayatımın ilerleyen zamanlarında (en azından Silikon Vadisi’ndeki teknoloji işinde) fark ettiğim bir şey var ki genellikle harika insanlar harika sonuçlar alıyor. Sade-

ce sabırlı olmak zorundasınız. Yirmi yıl önce kariyerimin başında tanıştığım ve bakıp “Vay canına, bu adam –ya da kadın– süper yetenekli, çok zeki ve kendini işine adanmış,” dediğim herkes, neredeyse istisnasız hepsi, son derece başarılı oldular. Sadece onlara yeterince uzun bir zaman aralığı vermek gerekiyordu, o kadar. Bu asla sizin istediğiniz ya da onların istediği zaman ölçeğinde olmaz ama sonunda gerçekleşir. [4]

Spesifik bilgiyi kaldıraçla birleştirin, eninde sonunda hak ettiğinizi elde edersiniz.

Zaman alır; tüm bu parçaları yerine yerleştirdikten sonra bile tanımanız gereken bilinmeyen bir süre vardır. Gün sayıyorsanız başarı gelmeden önce sabrınız tükenecektir.

Herkes bir anda zengin olmak ister ama dünya yaman bir yerdir; bu işler bir anda olmaz. Zaman tanımak zorundasınız. Saatlerinizi vermek zorundasınız. Yaptığınız işte dünyanın en iyisi olmak istiyorsanız spesifik bilginiz, sorumluluk duygunuz, kaldıraçlarınız ve sahip olduğunuz özgün yeteneklerle yerinizi alıp beklemelisiniz.

Bunun tadını çıkarmalı, devamlı işinizi yapmalı, işinizi yapmalı, işinizi yapmalısınız. Takip etmeyin ve saymayın, sayarsanız zamanınız biter. [78]

Duyduğum en yaygın kötü öğüt, “Daha çok gençsin,” oluyor. Tarihin çoğu gençler tarafından yazılmıştır. Sadece daha ileri yaşlarda takdir toplarlar, o kadar. Bir şeyi gerçekten öğrenmenin tek yolu onu yapmaktır. Evet, öğütleri dinleyin. Ama beklemeyin. [3]

İnsanlar garip bir şekilde tutarlıdır. Karma sizsiniz, sonunda hak

ettiğinizi elde edinceye kadar kalıplarınızı, erdemlerinizi ve kusurlarınızı tekrarlırsınız.

Her zaman önce bedel ödeyin. Ve gün sayıp durmayın.

Bunun kolay olduğunu söylemiyorum. Kolay değildir. Aslında gerçekten çok zordur. Yapacağınız en zor şey budur. Ama aynı zamanda caziptir. Zengin olarak doğan çocuklara bakın, hayatlarının hiçbir anlamı yoktur.

Asıl özgeçmişiniz, yaşadığınız tüm acıların bir kataloğudur. Sizden gerçek hayatınızı kendinize anlatmanızı istesem, ölüm döşeginden geriye bakıp yaptığınız ilginç şeylere bakarsanız, hepsi yaptığınız fedakârlıklar ve gerçekleştirdiğiniz zor şeyler hakkında olacaktır.

Ancak size verilen hiçbir şeyin önemi yoktur. Dört uzvunuz, beyniniz, kafanız, teniniz vardır; hepsi size doğuştan verilmiştir. Ama yine de hayatta kendi anlamınızı yaratmak için zor şeyler yapmak zorundasınızdır. Para kazanmak iyi bir seçimdir. Bunun için mücadele edin. Bu zordur. Kolay olduğunu söylemiyorum. Gerçekten zordur ama gereken araçların hepsi mevcuttur. Hepsi de elinizin altındadır. [77]

Para size maddi dünyada özgürlük satın alır. Sizi mutlu etmez, sağlık sorunlarınızı çözmez, ailenizi harika yapmaz, sizi zinde kılmaz, sizi huzura kavuşturmaz. Ancak birçok dış sorunu çözer. Devam edip para kazanmak makul bir adım olur. [10]

Para kazanmanın yapacağı şey maddi sıkıntılarınızı çözmektir. Mutlu olmanın önüne geçebilecek bir dizi şeyi ortadan kaldıracak ama sizi mutlu etmeyecektir.

Mutsuz olan birçok zengin insan tanıyorum. Çoğu zaman para kazanmak için kaygılı, yüksek stresli, çalışkan ve rekabetçi biri olmak gerekir. Bunu 20, 30, 40, 50 yıl boyunca yapıp da birdenbire para kazanmaya başladığınızda ise böyle davranmayı bırakamazsınız. Kendinizi kaygılı bir insan olmak üzere eğittiniz. O zaman mutlu olmayı öğrenmelisiniz. [11]

Önce sizi zengin edelim. Bu konuda çok pratiğim çünkü. Bilirsiniz, Buddha bir prensti. Çok zengin başladı sonra ormana gitti.

Eski zamanlarda iç huzuru arayan kişiler keşiş olurdu. Her şeyden vazgeçer; seksten, çocuklardan, paradan, politikadan, bilimden, teknolojiden, yani her şeyden vazgeçer ve tek başınıza ormana giderdiniz. İç dünyanızda özgür olmak için her şeyden vazgeçmek zorundaydınız.

Bugün para denen bu harika buluş sayesinde onu banka hesabında saklayabilirsiniz. Gerçekten çok çalışabilirsiniz, toplum için harika şeyler yapabilirsiniz ve toplum istediği ama nasıl elde edeceğini bilmediği şeyler için size para verir. Para biriktirebilir, imkânlarınızın biraz altında yaşayabilir ve belli derecede bir özgürlük bulabilirsiniz.

Bu size kendi iç huzurunuzu ve mutluluğunuzu yakalamak için zaman ve enerji verecektir. Herkesi mutlu etmenin yolunun onlara istediklerini vermek olduğuna inanıyorum.

Haydi hepsini zengin edelim.

Hepsini zinde ve sağlıklı hale getirelim.

Sonra hepsini mutlu edelim. [77]

**Ne kadar çok insan zenginlik ve bilgeliği birbirine karıştırıyor,
hayret.**

Yargı Oluşturmak

Akıllı olmanın kestirme yolu yoktur.

YARGI

Mümkün olan maksimum parayı kazanmak istiyorsanız, zengin olmak için hayatınızda belirleyici bir öngörülebilir yöntem istiyorsanız, trendleri sıkı takip edin ve teknoloji, tasarım ve sanat eğitimi alın. Bir şeylerde gerçekten iyi olun. [1]

Para biriktirmek için zaman harcayarak zengin olamazsınız.

Para kazanmak için zamanınızı biriktirerek zengin olursunuz.

Zor işler gerçekten abartılıyor. Modern ekonomide ne kadar sıkı çalıştığınızın pek önemi yoktur.

Peki küçümsenen nedir?

Yargı. Yargı küçümseniyor. [1]

Yargıyı tanımlayabilir misiniz?

Benim bilgelikten anladığım, eylemlerinizin uzun vadeli sonuçlarını bilmektir. Dış sorunlara uygulanan bilgeliğe yargı denir. Bunlar eylemlerinizin uzun vadeli sonuçlarını bilmek ve ardından bundan yararlanmak için doğru kararı vermekle ilgilidir. [78]

Kaldıraçlar çağında, doğru bir karar her şeyi kazandırabilir.

Sıkı çalışma olmadan ne yargı ne de kaldıraç geliştirebilirsiniz.

Zaman da vermek zorundasınız ama yargı daha önemlidir. Özellikle kaldıraç varken, ne kadar hızlı hareket ettiğinizden çok daha önemli olan gittiğiniz yöndür. Gideceğiniz yönü seçmek, ne kadar kuvvet uyguladığınızdan çok ama çok daha önemlidir. Yürümek için doğru yönü seçin ve yürümeye başlayın. [1]

DURU DÜŞÜNCENİN YOLU

“Duru düşünce”, “kıvrak düşünce”den daha iyidir.

Gerçek bilgi yerleşiktir ve sıfırdan başlayarak yükselir. Matematik üzerinden örnek verirsek, aritmetik ve geometriyi anlamadan trigonometriyi anlayamazsınız. Her şeyden önce eğer biri, çok fazla süslü kelime ve birçok büyük kavram kullanıyorsa muhtemelen neden bahsettiğini bilmiyor demektir. Bence en akıllı insan bir çocuğa bile her şeyi açıklayabilendir. Bir çocuğa açıklayamadığınız konuyu bilmiyorsunuz demektir. Yaygın bir sözdür ve çok doğrudur.

Richard Feynman bunu ünlü erken dönem fizik anlatılarından biri olan *Altı Kolay Parça*'da çok güzel yapar. Matematikğin temellerini üç sayfada açıklar. Sayı doğrusundan başlar ve kalkülüsün temellerine kadar gider. Bilgiyi, kırılmayan bir mantık zinciri yoluyla inşa eder. Hiçbir tanımlamaya girmez.

Gerçekten zeki insanlar duru düşünceli olanlardır. Temel bilgileri en basit düzeyde anlarlar. Bir araya getiremediğim ve temel bilgilerden çıkaramadığım karmaşık kavramları ezberlemektense temelleri gerçekten iyi an-

lamayı tercih ederim. Kavramları ihtiyaç duyduğunuz şekilde temel bilgilerden yeniden türetemiyorsanız kaybolursunuz. Sadece ezberler geçersiniz. [4]

Bir alandaki ileri düzey kavramların kanıtı daha azdır. Bunlardan bahsederek alanın içinden bilgiye sahip olduğumuzu gösteririz ama temel bilgileri sağlam öğrenmek bundan daha önemlidir. [11]

Duru düşünenler kendi otoritelerine yaslanırlar.

Etkili kararlar vermenin en önemli kısmı gerçeklikle başa çıkmaktır. Karar verirken gerçeklikle başa çıktığınızdan nasıl emin oluyorsunuz?

Güçlü bir benlik, yargı ve zihinsel varlık duygusundan sıyrılarak. “Maymun zihni”ne* sahip olanlar, dünya hakkında anladıklarını sandıkları şeye her zaman etrafa saçılmış bir duygusal tepkiyle karşılık verirler. Bu arzular sizin gerçeklik algınızı bulandırır. İnsanlar siyaset ve ticareti karıştırdıkları zamanlar çoğunlukla bu olur.

Bir konuda gerçeği görebilmemizi engelleyen bir numaralı şey o konuda önyargılı fikirlere sahip olmamızdır.

“Her şeyi tam anlamıyla olduğu gibi gördüğünüz an” sizin ıstırap ânınızdır. Sürekli işlerinizin harika gittiğine iknasınızdır ve iyi gitmediğine dair işaretleri görmezden gelirsiniz. İşiniz başarısız oluncaysa gerçekleri göz ardı ettiğiniz için acı çekersiniz. Gördüklerinizi kendinizden bile saklamışsınızdır.

İyi tarafı şu ki o acı çekme ânı sizin için bir hakikat

* Doğu felsefesinde zihni daldan dala atlayan kimseye verilen addır. -yhn.

ânıdır. Gerçeği olduğu gibi kabullenmek zorundasınızdır. Ardından anlamlı bir değişiklik ve ilerleme kaydedebilirsiniz. Sadece gerçeklerle başlarsanız ilerleme kaydedebilirsiniz.

Zor olan gerçeği görmektir. Gerçekleri görmek için egonuzu aradan çıkarmalısınız çünkü egonuz gerçekle yüzleşmek istemez. Egonuzu ne kadar küçültürseniz, tepkilerinizi o kadar koşullanmadan uzak tutarsınız, arzuladığınız sonuçlar hakkında o kadar az hırs gösterirsiniz ve gerçeği görmeniz o kadar kolay olur.

Gerçek olmasını istediğimiz şey, neyin doğru olduğuna dair algımızı bulanıklaştırır. Acı çektiğimiz anlar gerçekliği artık inkâr edemediğimiz anlardır.

İşten ayrılma, iş kaybı, iş hayatında bir başarısızlık veya sağlık sorunu gibi zor bir süreçten geçtiğinizi ve arkadaşlarınızın size tavsiyelerde bulunduğunu düşünün. Başkalarına tavsiyelerde bulunduğumuzda, cevaplar çok açıktır. Bir dakika içinde aklımıza gelir ve konuşmaya başlarız: “Ah o kız, unut onu, zaten sana uygun değildi. Çok daha mutlu olacaksın. Güven bana. Başka birini bulacaksın,” deriz.

Doğru cevabı bilirsiniz ama arkadaşınız göremez çünkü o acı ve ıstırap içindedir. Bir yandan da gerçeğin farklı olmasını diler durur. Sorun gerçeklik değildir. Arzuları gerçeklikle çatıştır ve ne kadar söylerseniz söyleyin gerçeği görmelerini engeller. Ben karar verirken de aynı şey oluyor.

Bir şeyin belirli bir şekilde gelişmesi için ne kadar çok

arzu duyarsam, gerçeği görme düzeyim o kadar azalıyor. Özellikle iş hayatımda, eğer bir şeyler yolunda gitmiyorsa bunu kurucu ortaklarımın, arkadaşlarımdan ve meslektaşlarımdan önünde, herkesin önünde kabullenmeye çalışırım. Öyle zamanlarda bunu kimseden saklamam. Kimseden saklamıyorsam gerçekte olanlar konusunda kendimi kandırmayacağım demektir. [4]

Hissettikleriniz size gerçekler hakkında hiçbir şey söylemez, sadece size gerçeklerle ilgili tahminleriniz hakkında bir şeyler söyler.

Aslında boş zamana sahip olmak gerçekten çok önemlidir. Sürekli toplantılarla geçmeyen, sürekli meşgul olmadığınız, takviminizde her hafta bir veya iki gününüz yoksa, düşünemezsiniz.

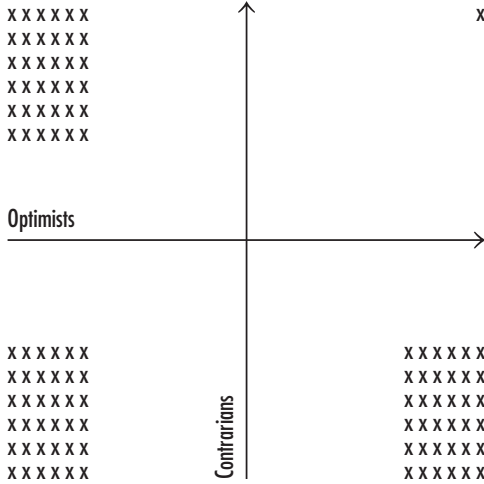
İşiniz için iyi fikirler üretemezsiniz. Sağlıklı kararlar veremezsiniz. Ayrıca haftada en az bir gün (tercihen iki, çünkü iki gün planlarsanız en azından bir gün ayırabilirsiniz) düşünmeye vakit ayırmanızı tavsiye ederim.

Ancak oturup sıklıktan sonra harika fikirler üretebilirsiniz. Stresli olduğunuzda, meşgul olduğunuzda, koşturduğunuzda veya acele ettiğinizde asla olmaz. Zaman ayırın. [7]

Çok zeki insanlar, her şeyi kendi akıllarıyla düşünmekte ısrar ettikleri için genellikle tuhaf karşılanırlar.

Aykırı kişi her zaman itiraz eden kişi değildir, farklı türden bir konformisttir. Aykırı kişi temelden başlayarak bağımsız akıl yürütür ve konformist olma baskısına direnir.

Alaycılık kolaydır. Taklitçilik kolaydır.
En nadide tür iyimser aykırılarıdır.

GERÇEKLERİ GÖRMEK İÇİN KİMLİĞİNİZDEN SİYRİLİN

Egolarımız gelişim çağımızda, yani ilk yirmi yılda inşa edilir. Onları, çevremiz, ebeveynlerimiz ve toplum inşa eder. Sonra hayatımızın geri kalanını egomuzu tatmin etmeye çalışarak geçiririz. Yeni olan her şeyi egomuz aracılığıyla yorumlarız: “Dış dünyayı değiştirip de nasıl istediğim gibi yapabilirim?” deriz. [8]

“Gerilim, olmanız gerektiğini düşündüğünüz kişidir. Huzur ise olduğunuz kişidir.”

–Budist deyişi

Yaşamı sürdürmek için kesinlikle alışkanlıklara ihtiyacınız vardır. Hayattaki her sorunu ilk defa karşınıza çıkıyormuş gibi çözemeyiniz. Bütün bu alışkanlıkları biriktiririz. Onları kimlik, ego, benlik demeti içine koyarız ve sonra onlara bağlarız. “Ben Naval. Ben böyleyim.”

Kendinizi şartlandırmamak, alışkanlıklarınızı bir kenara bırakıp şöyle demek önemlidir: “Tamam, bu muhtemelen küçük bir çocukken ebeveynimin dikkatini çekmeye çalışırken edindiğim bir alışkanlık. Şimdi onu güçlendirdim ve bunu kimliğimin bir parçası haline getirdim. Peki hâlâ bana hizmet ediyor mu? Beni daha mutlu ediyor mu? Beni daha sağlıklı kılıyor mu? Başarmak için yola çıktığım şeyleri başarmamı sağlıyor mu?”

Alışkanlıklara bağlılığım çoğu insandan daha azdır. Günümü planlamayı sevmem. Alışkanlıklarına gelince, onları tarihin tesadüfleri yerine daha bilinçli oluşturulmuş şeyler haline getirmeye çalışıyorum. [4]

Bir paket halinde aldığınız her türlü inanç (örn. Demokrat, Katolik, Amerikalı) şüphelidir ve temel ilkeler açısından yeniden değerlendirilmelidir.

Ben, önyargılarla karar verdiğim fazla bir şey kalmasın diye uğraşıyorum. Bence kimlikler ve etiketler yaratmak sizi içine hapseder ve gerçeği görmeyi engeller.

Dürüst olmak istiyorsanız kimliksiz konuşun.

Kendimi liberal olarak tanımlardım ama sonra kendimi sadece liberal düzenin bir parçası oldukları için gerçekten

inanmadığım şeyleri savunurken bulurdum. Tüm inançlarınız düzgün, küçük demetler halinde sıralanıyorsa çok şüpheli birisiniz demektir.

Artık neredeyse hiçbir düzeyde kendi kendimi tanımlamak istemiyorum, bu da beni bu sözde sabit inançların çoğuna bağlanmaktan alıkoyuyor. [4]

Her birimizin toplumun reddettiği aykırı bir inancı vardır. Ancak bu inançlar, kendi kimliğimiz ve yerel kabilemizin reddettiği ölçüde gerçeğe yakındır.

Uzun vadede acı çekmekten alınacak iki cazip ders vardır. Birincisi, dünyayı olduğu gibi kabul etmenizi sağlayabilir. İkincisi, egonuzu son derece zorlu bir yolla değiştirebilir.

Diyelim ki hızlı bir atletsiniz ve Bruce Lee gibi çok kötü yaralandınız. Sporcu olmanın kimliğiniz olmadığını kabul etmek ve belki de bir filozof olarak yeni bir kimlik oluşturmak durumunda kalabilirsiniz. [8]

Facebook yeniden tasarlanıyor. Twitter yeniden tasarlanıyor. Kişilikler, kariyerler ve takımlar da yeniden tasarıma ihtiyaç duyarlar. Dinamik bir sistemde kalıcı çözümler yoktur.

GERİLİM, OLMANIZ GEREKTİĞİNİ DÜŞÜNDÜĞÜNÜZ KİŞİDİR.

HUZUR İSE OLDUĞUNUZ KİŞİDİR.

KARAR VERME BECERİLERİ EDİNİN

Klasik erdemlerin tümü, kısa vadeden ziyade uzun vadede en iyi şekilde kullanmak için alınan kestirme kararlardır. [11]

Kendiniz için verdiğiniz kararlarda kalıplardan sıyrılıp çıtayı yüksek tutmalısınız.

Önümüzdeki birkaç yıl boyunca yapacaklarıma karar verirken, önceden öğrenilmiş veya alışılmış tepkileri koşulsuz olarak devre dışı bırakıyor, böylece hafızaya veya paket olarak aldığım kestirme yollara ve yargılara dayanmadan, o anda daha net kararlar verebiliyorum. [4]

Hemen hemen tüm önyargılar zaman kazandıran kestirme yollardır. Önemli kararlar verirken belleğinizi ve kimliğinizi bir kenara bırakın ve soruna odaklanın.

Gösterdiğim bu radikal dürüstlük gerçekten özgür olmak istediğimi gösteriyor. Özgür olmanın bir parçası, düşündüğünü söyleyebilmek ve söylediğini düşünebilmektir. Bunlar son derece uyumlu ve entegredirler. Teorik fizikçi Richard Feynman'ın ünlü sözündeki gibi: "Asla ama asla kimseyi kandırmamalısın, kandırılması en kolay insan da yine sensindir." Birilerine dürüstçe olmayan bir şey söylediğiniz an, kendinize yalan söylediniz demektir. Sonra kendi yalanınıza inanmaya başlarsınız. Bu da gerçeklikle bağlantınızı koparır ve sizi yanlış yola sevk eder.

Mesele bir şeyi "beğenmiş" ya da "beğenmemiş" olmam değil, o şeyin "kendisi" olup olmadığıdır.

—Richard Feynman

Dürüstlük benim için gerçekten önemlidir. Olumsuz ya da kötü şeyler için isteyerek yolumdan ayrılmam. Radikal dürüstlüğü, Warren Buffett'ın eski bir kuralıyla birleştirmekteyim: "Överken özel, yererken genel davran." Ben de buna uymaya çalışıyorum. Her zaman uyduğum söylenemez ama hayatımda bir fark yaratacak kadar uyduğumu düşünüyorum.

Birini eleştirecekseniz doğrudan kişiyi eleştirmeyin, genel yaklaşımı ya da faaliyetler bütünü eleştirin. Birini övmeniz gerekiyorsa her zaman övdüğünüz şeyin en iyi örneği olacak kişiyi bulmaya çalışın ve o kişiyi özel olarak övün. O zaman tüm insanlarda var olan egolar ve kimlikler aleyhinize çalışmaz. Sizin için çalışırlar. [4]

Dürtüsel açık sözlü dürüstlük kapasitemizi geliştirme konusunda herhangi bir tavsiyeniz var mı?

Herkese söyleyin. Hemen başlayın. Açık sözlü olmak zorunda değilsiniz. Karizma bir özgüven ve sevgiyi aynı anda yansıtmaya yeteneğidir. Hem dürüst hem de pozitif olmak hemen her zaman mümkündür. [71]

Angellist'in ortağı ve CEO'su olarak, diğer insanlar yanıldığında haklı olmak için maaş alıyorsunuz.

Belirli bir karar verme süreciniz var mı?

Evet. Karar vermek her şeydir. Hatta zamanın yüzde 70'i

yerine yüzde 80'inde doğru kararlar veren biri, piyasada yüzlerce kat fazla değer görür ve ona göre de ücretlendirilir.

Bence insanlar kaldıraç ilgili temel bir gerçeği anlamakta zorlanıyorlar. Eğer 1 milyar doları yönetiyorsam ve bir başkasından yüzde 10 daha sık haklı çıkıyorsam, talep edildiğinde verdiğim bir karar 100 milyon dolar değerinde demektir. Modern teknoloji, büyük iş gücü ve sermaye ile kararlarımız giderek daha fazla kaldıraç desteği alıyor.

Doğru ve daha rasyonel kararlar verebilirseniz, hayatınızda doğrusal olmayan getiriler elde edebilirsiniz. “Farnam Street” blogunu seviyorum çünkü gerçekten daha net olmanızı, toplamda daha iyi bir karar verici olmanızı sağlamaya odaklanıyor. Karar vermek her şeydir. [4]

Çok bilen az çeşitlendirir.

ZİHİNSEL MODELLERİ BİR ARAYA GETİRİN

Karar verme esnasında beyniniz bir hafıza öngörü makinesidir.

Hafıza üzerinde öngörü yaratmanın en berbat yolu “geçmişte X oldu, o zaman gelecekte de X olacak,” demektir. Bu çok özel koşullara dayanan bir şeydir. İhtiyacınız olan şey ilkelerdir. Zihinsel modellerdir.

Benim bulduğum en iyi zihinsel modeller evrimden, oyun teorisinden ve Charlie Munger'dan geldi. Charlie Munger, Warren Buffett'ın ortağıdır. Çok iyi bir yatırımcı. Tonlarca ve tonlarca harika zihinsel modeli var. Yazar

ve risk analisti Nassim Taleb'in harika zihinsel modelleri var. Benjamin Franklin'in harika zihinsel modelleri vardı. Temelde kafamı zihinsel modellerle dolduruyorum. [4]

Tweetlerimi ve diğer insanların tweetlerini kendi öğrendiklerimi sıkıştırmaya ve hatırlamaya yardımcı olan özdeyişler olarak kullanırım. Beyin hacmi sınırlıdır –sınırlı nöronlarınız vardır– dolayısıyla bunları, destekleyecek temel deneyimlere sahip olduğunuz, derinlere yerleşmiş ilkeleri hatırlamanıza yardımcı olacak işaretçiler, adresler veya anımsatıcılar olarak düşünebilirsiniz.

Hepsinin altında yatan temel kişisel deneyimleriniz yoksa bir alıntı koleksiyonu gibi okursunuz. Bu harikadır, bir an için ilham vericidir, belki onlardan güzel bir poster de yaparsınız. Ama sonra unutup yolunuza devam edersiniz. Zihinsel modeller gerçekte sadece kendi bilgilerinizi hatırlamanız için kullanacağınız kısa yollardır. [78]

EVİRİM

Bence birçok modern toplum evrim yoluyla açıklanabilir. Bir teoriye göre uygarlık kimin kiminle çiftleşeceği sorusuna cevap vermek için var olmuştur. Tamamen cinsel seçim açısından bakarsanız, sperm bol ve yumurta kıttır. Bu bir tahsis sorunudur.

Kelimenin tam anlamıyla erkek ve kadınların tüm eserleri, bu sorunu çözmeye çalışan insanlara kadar takip edilebilmektedir. Evrim, termodinamik, bilgi teorisi ve karmaşıklık, yaşamın birçok alanında açıklayıcı ve öngörücü güce sahiptir. [11]

TERSTEN ÇÖZÜM

Neyin işe yarayacağını söyleme yeteneğim olduğuna inanmıyorum. Bunun yerine işe yaramayacak şeyleri ortadan kaldırmaya çalışıyorum. Bence başarılı olmak yanlış yapmamak demektir. Doğru yargılara sahip olmakla ilgisi yoktur. Yanlış yargılardan kaçınmak demektir. [4]

KARMAŞIKLIK TEORİSİ

90'ların ortalarında karmaşıklık teorisiyle bayağı ilgiliniyordum. Ne kadar derinine inersem bilgimizin ve öngörü yeteneğimizin sınırlarını o kadar iyi anlıyordum. Karmaşıklık bana çok yardımcı oldu. Cehalet karşısında işleyen bir sistem kurmama yardımcı oldu. Temelde cahil ve geleceği kestirmekte çok kötü olduğumuza inanıyorum. [4]

İKTİSAT

Mikroekonomi ve oyun teorisi temeldir. Arz-talep, emek-sermaye, oyun teorisi ve bu tür şeyler hakkında son derece iyi bir anlayışa sahip olmadan iş hayatında başarılı olabileceğinizi ve hatta modern kapitalist toplumumuzun genelinde gezinebileceğinizi düşünmüyorum. [4]

Gürültüyü duymazdan gelin. Piyasa kararını verecektir.

ASİL-VEKİL SORUNU

Bana göre asil-vekil sorunu mikroekonomideki en temel sorundur. Asil-vekil sorununu anlamazsanız dünyada gi-

deceğiniz yolu bulamazsınız. Başarılı bir şirket kurmak veya işlerinizde başarılı olmak istiyorsanız bu önemlidir.

Bu çok basit bir kavramdır. Julius Caesar'ın ünlü sözüdür: "Yapılsın istiyorsan git. İstemiyorsan birini gönder." Yani eğer bir işin doğru yapılmasını istiyorsanız kendiniz gidip yapmalısınız. Yönetici olursanız işin sahibi sizsinizdir. İş önemli ve harika bir iş çıkarırsınız. Vekil olursanız ve işi başkasının adına yapacak olursanız, kötü iş çıkarabilirsiniz. Önemsemezsiniz. İşleri "asil" kişinin varlığına göre değil kendinize göre optimize edersiniz.

Şirket ne kadar küçük olursa herkes kendisini o kadar çok asil gibi hisseder. Kendinizi ne kadar az vekil gibi hissederseniz yapacağınız iş o kadar iyi olur. Kişilerin ücretlerini yarattıkları değere ne kadar yaklaştırabilirseniz, onları o kadar "vekil"likten uzaklaştırıp "asil" kişiliğe sevk edersiniz. [12]

Bence bu çok temel düzeyde, bunu anlıyoruz. Asillere ilgi duyuyor ve hepimiz onlarla bağ kuruyoruz ama hem medya hem de modern toplum, vekillere ihtiyaç duyduğunuz, onların önemli ve bilgili olduğu konusunda beyninizi yıkamakla meşgul. [12]

BİLEŞİK GETİRİ

Bileşik getiriyi çoğunuz finans bağlamında biliyorsunuzdur. Bilmiyorsanız da bir mikroekonomi ders kitabını açın. Baştan sona bir mikroekonomi ders kitabını okumaya değer.

Bileşik faize örnek olarak diyelim ki 1 dolarınızdan yılda yüzde 10 kazanıyorsunuz. İlk yıl yüzde 10 kazanıyorsunuz ve yılın sonunda 1,10 dolarınız oluyor. Ertesi

yıl, 1,21 dolarınız ve sonraki yıl 1,33 dolarınız oluyor. Her yıl bu şekilde paranız çoğalmaya devam ediyor. Otuz yıl boyunca yılda yüzde 30'luk bir bileşik getiri alıyorsanız, bu sürenin sonunda paranızın 10 ya da 20 katı değil, binlerce katı para kazanırsınız. [10]

Entelektüel alanda da bileşik getiri kuralları geçerlidir. Ayda yüzde 20'lik bir bileşik oranda büyüyen 100 kullanıcı bir işletme, çok hızlı bir şekilde milyonlarca kullanıcıya sahip olabilir. Bazen bu şirketlerin kurucuları bile işin ulaştığı büyüklüğe şaşırıyor. [10]

TEMEL MATEMATİK

Temel matematiğin gerçekten hafife alındığını düşünüyorum. Para kazanacaksanız ve yatırım yapacaksanız temel matematiğinizin gerçekten iyi olması gerekir. Sadece iş dünyasına giriyorsanız geometri, trigonometri, kalkülüs veya karmaşık şeylerden herhangi birini öğrenmenize gerek yoktur. Ama aritmetik, olasılık ve istatistiğe ihtiyacınız vardır. Bunlar son derece önemlidir. Temel bir matematik kitabı açın ve çarpma, bölme, bileşik hesap, olasılık ve istatistik konularında gerçekten iyi olduğunuzdan emin olun.

SİYAH KUĞULAR

Olasılık istatistiği alanında yeni bir uç olaylar dalı oluştu. Siyah kuğu denilen bu olaylar uç olasılıklardır. Yine zamanımızın en büyük filozof-biliminsanlarından biri olduğunu düşündüğüm Nassim Taleb'e atıfta bulunmam gerekiyor. Bu konuda gerçekten öncü çalışmalar yaptı.

KALKÜLÜS

Matematik bilmek, değişim oranlarını ve doğanın nasıl işlediğini anlamak için önemlidir. Ancak küçük ayrıksı veya küçük sürekli olaylardaki değişimi ölçtüğünüz kalkülüsün temel ilkelerini anlamak daha önemlidir. Karşınıza çıkan integralleri çözmeniz veya türevlerini almanız önemli değildir çünkü iş dünyasında buna ihtiyacınız olmayacaktır.

YANLIŞLANABİLİRLİK

En az anlaşılan ancak “bilim”in kendilerinden yana olduğunu iddia eden herkes için en önemli ilke: yanlışlanabilirliktir. Yanlışlanabilir tahminler yapmıyorsa bu bilim değildir. Bir şeyin doğru olduğuna inanmanız için öngörü gücüne sahip olması ve yanlışlanabilir olması gerekir. [11]

Bence makroekonomi yanlışlanabilir tahminler yapmadığı için (ki bu bilimin ayırt edici özelliğidir) yozlaşmıştır. Ekonomiyi incelerken asla bir karşı örneğininiz olmaz. Asla ABD ekonomisini alıp iki farklı deneyi aynı anda yürütemezsiniz. [4]

KARAR VEREMİYORSANIZ CEVABINIZ HAYIRDIR

Aşağıdaki gibi zor bir seçimle karşı karşıya kalsam:

- Bu kişiyle evlenmeli miyim?
- Bu işi almalı mıyım?
- Bu evi satın almalı mıyım?

- Bu şehre taşınmalı mıyım?
- Bu kişiyle iş yapmalı mıyım?

Karar veremiyorsanız cevabınız hayırdır. Çünkü modern toplum seçeneklerle doludur. Tonlarca ve tonlarca seçenek vardır. Yedi milyar insanın yaşadığı bir gezegende yaşıyoruz ve internet üzerinden herkesle bağlantılıyız. Size açık olan binlerce kariyer var. Birçok seçenek var.

Biyolojik olarak kaç tane seçenek olduğunu fark edecek şekilde inşa edilmedik. Tarihsel olarak hepimiz 150 kişilik kabileler halinde evrimleştik. Çoğunlukla karşımıza çıkan ilk kişi eş olarak tek seçeneğimiz oldu.

Bir seçim yaptığınızda uzun süre ona bağlı kalırsınız. Bir iş kurmak on yıl sürebilir. Başladığınız bir ilişki beş yıl veya belki daha uzun sürebilir. On ila yirmi yıllığına bir şehre taşınırsınız. Bunlar çok uzun ömürlü kararlardır. Sadece son derece emin olduğunuzda evet demeniz çok ama çok önemlidir. Asla “kesin” emin olamazsınız fakat “çok” emin olmalısınız.

Kendinizi alacağınız bir kararın iyi mi kötü mü olduğunu saptamak üzere evet ve hayırlardan, artılar ve eksilerden, kontrol ve dengelerden oluşan bir tablo oluştururken bulduysanız, unutun onu. Karar veremiyorsanız cevabınız hayırdır. [10]

YOKUŞ YUKARI KOŞUN

Basit, kestirme bir yöntem: Zor bir karar konusunda iki tarafa da eşit mesafede kaldıysanız kısa vadede daha acılı olan yolu seçin.

İki seçeneğiniz varsa ve bunlar nispeten eşit seçimlerse kısa vadede daha zor ve daha acılı olan yolu seçin.

Bu yollardan birinin kısa vadede çile gerektirdiğini düşünün. Diğer yol da daha uzun vadede çile gerektiriyor olsun. Ve beyninizin çatışmadan kaçınma mantığıyla yapacağı şey, kısa vadedeki acıyı bastırmaya çalışmaktır.

Tanım olarak, eğer ikisi eşitse ve biri kısa vadede eziyetliyse bu yolun uzun vadeli kazanımları olur. Bileşik getiri yasasıyla uzun vadeli kazanç da ihtiyacınız olandır.

Beyin, kısa vadeli mutluluk tarafına çok prim verir ve kısa vadede acı verecek olandan kaçınmaya çalışır.

Bu yüzden acıya yönelmeli ve bu eğilimi (bu güçlü bilinçaltı eğilimini) etkisiz kılmalısınız. Bildiğiniz gibi hayattaki kazanımların çoğu kısa vadede acı çekmekle gelir, böylece uzun vadede getirileri olur.

Benim için spor yapmak eğlenceli değil; kısa vadede ıstırap çekiyor, acı hissediyorum. Ama sonrasında uzun vadede daha iyi olacağım çünkü kaslarım güçlendikçe daha sağlıklı olacağım.

Bir kitap okuyorsam ve kafam karışıyorsa bu tıpkı egzersiz yapmak, kasların ağrması ya da yorulması gibidir, sadece bu sefer yorulan beynimizdir, o kadar. Uzun vadede daha da akıllacağımdır çünkü yeteneğimin kıyısında ve sınırında çalışarak yeni kavramları özümsemekteyim.

Yani genel olarak kısa vadede acı ancak uzun vadede kazançlı olan şeylere yönelmeniz gerekir.

Yeni zihinsel modeller oluşturmanın en etkili yolları nelerdir?

Çok okuyun – sadece okuyun. [2]

Günde bir saat bilim, matematik ve felsefe hakkında okumak muhtemelen sizi yedi yıl içinde insani başarı düzeylerinin en üst basamağına yerleştirecektir.

OKUMA SEVGİSİ KAZANIN

(Kitaplar, bloglar ve daha fazlası için özel öneriler “Naval’dan Okuma Önerileri” bölümündedir.)

Okumaya yönelik samimi bir sevgi geliştirildiğinde bu bir süper güçtür. Yazılan her kitap ve her bilgi parçasının parmağınızın ucunda olduğu İskenderiye çağında yaşıyoruz. Öğrenme araçları çok; kıt olan öğrenme arzudur. [3]

Okumak benim ilk aşkımdı. [4]

Dedemin Hindistan’daki evini hatırlıyorum. Daha küçük bir çocukken yerde oturur, evde okunabilecek tek kaynak olan *Reader’s Digest*’leri baştan sona okurdum. Şimdi tabii ki etrafımız açık büfe; her yer kaynak. Herkes her zaman her şeyi okuyabiliyor. O zamanlar çok daha sınırlıydı. Çizgi romanlar, hikâye kitapları, elime ne geçerse okurdum.

Sanırım okumayı her zaman sevdim çünkü esasen asosyal, içine kapanık bir çocuktum. Küçük yaştan beri kelimeler ve fikirler dünyasında kaybolurum. Sanırım bu kısmen de genç yaşlarımda kimsenin (iyi ki) beni bazı şeyleri okumaya zorlamamasından kaynaklanıyor.

Sanırım ebeveynler ve öğretmenler arasında, “Ah, bunu okumalısın ama bunu okuma,” gibi bir yaklaşım oluyor. Zihinsel abur cubur (bugünün standartlarına göre) olarak kabul edilebilecek çok şey okudum. [4]

Okuma sevgisi kazanıncaya kadar sevdiğiniz şeyleri okuyun.

Böyle yaparak neredeyse kendinizi okuduğunuz şeyleri okumak zorunda hissedersiniz çünkü ilginizi çeker. Başka bir nedene ihtiyaç duymazsınız. Bitirmeniz gereken bir görev değildir. Sadece zevk aldığınız için okursunuz.

Bugünlerde kendimi yeni kitaplar kadar (hatta daha da fazla) eski okuduğum kitapları yeniden okurken buluyorum. @illacertus bir tweetinde şöyle diyor: “Her şeyi okumak istemiyorum. Sadece 100 harika kitabı tekrar tekrar okumak istiyorum.” Bence bu çok derin bir fikir. Daha çok sizin için harika olan kitapları belirlemekle ilgili bu çünkü her insanın kendisine hitap eden kitaplar farklıdır. O zaman, bu kitapları gerçekten özümseyebilirsiniz.

Kitap okumak bir yarış değildir; kitap ne kadar iyiye, o kadar yavaş okunup özümsemelidir.

Sizi bilmem ama benim dikkatim çok zayıf. Yüzeysel gidiyorum. Hızlı okuyorum. Oradan oraya atlıyorum. Size kitaplardan belirli pasajlar veya alıntılar söyleyemem. Onları derinden özümserseniz, onlar ruhunuzun dokusundaki ipler haline gelirler. Orayı bir nevi dokurlar.

Eminim bir kitap alıp okumaya başladığınızda bu

duyguyu yaşamışsınızdır ve “Bu oldukça ilginçmiş, bu güzelmiş,” demişsinizdir. Dejavu hissiniz giderek artar. Sonra kitabın yarısında fark edip, “Bu kitabı daha önce okumuştum,” dersiniz. Bu kesinlikle güzeldir. Bu, kitabı yeniden okumaya hazır olduğunuz anlamına gelir. [4]

Aslında çok sayıda kitap okumam. Bir sürü kitap alırım ve bilgimin temelini oluşturan sadece birkaçını baştan sona okurum.

Gerçek şu ki, insanların düşündükleriyle karşılaştırıldığında aslında pek fazla okumam. Aşağı yukarı günde birkaç saat okurum. Bu da beni en iyi yüzde 0,00001’lik dilime taşıyor. Sanırım hayatımda elde ettiğim her türlü maddi başarıyı ve sahip olduğum akıl düzeyini tek başına bu açıklıyor. Gerçek insanlar günde bir saat okumazlar. Gerçek insanlar, bence, günde bir dakika veya belki daha az okurlar. Bunu gerçek bir alışkanlık haline getirmek en önemli şeydir.

Ne okuduğunuz hemen hemen hiç önemli değildir. Sonunda hayatınızı önemli ölçüde iyileştirecek kadar çok okuyacaksınız (ve ilgi alanlarınız sizi oraya götürecektir). Tıpkı sizin için en iyi antrenmanın her gün yapacak kadar heyecan duyduğunuz antrenman olması gibi, kitap olsun, blog olsun, tweet olsun, bilgi, fikir ve öğrenme adına her ne olursa olsun, okunacak en iyi şey sizi her zaman heyecanlandıran şeydir. [4]

“Elimde bir kitap olduğu sürece zamanımı boşa harcıyordum gibi hissetmiyorum.”

Charlie Munger

Herkesin beyni farklı çalışır. Bazı insanlar not almayı sever. Ben not almak için Twitter'ı kullanıyorum. Okuyor, okuyor ve okuyorum. Eğer, "İşte bu!" dediğim bir tespit ya da konu görürsem Twitter beni bu bilgiyi birkaç karakterle sınırlandırarak damıtmaya zorluyor. Sonra bunu bir aforizma olarak ortaya koymaya çalışıyorum. Sonra bariz istisnalarla rasgele boğazıma saldıran bir sürü insanla muhatap oluyorum. Sonra, "Bunu yine neden yaptım?" diye düşünüyorum. [4]

Bariz istisnalara değinmek ya muhatabınızın ya da sizin akıllı olmadığınızı gösterir.

Bir kitabı ilk defa elinize aldığınızda içinde ilginç bir şeyler mi ararsınız? Kitabı okumaya nasıl başlarsınız? Rasgele bir sayfayı açıp öyle mi okursunuz? Süreciniz nedir?

En baştan başlarım ama hızlı hareket ederim. İlginç değilse ilerlerim, göz gezdiririm ya da hızlı okurum. İlk bölümde anlamlı, olumlu bir şekilde dikkatimi çekmezse ya kitabı bırakırım ya da birkaç bölüm ileri atlarım.

Okunacak sonsuz sayıda kitap varken ertelenmiş doyuma inanmıyorum. O kadar çok müthiş kitap var ki!

Bitirilmiş kitapların sayısı bir gösteriş ölçüsüdür. Bilgi düzeyiniz arttıkça daha çok kitabı yarım bırakıyorsunuz. Öngörü gücünüze dayanarak sadece yeni kavramlara odaklanıyorsunuz.

Genelde süzerim. İleri atlarım. Dikkatimi çekecek bir bö-

lüm bulmaya çalışırım. Çoğu kitabın üzerinde durduğu bir tek nokta vardır. (Tabii kurgusal olmayanlardan bahsediyorum.) Ortaya koydukları tek bir nokta vardır. Onu ortaya koyarlar sonra örnek üstüne örnek verirler. Nihayet dünyadaki her şeyi açıklamak için onu kullanırlar. Ana fikri anladığımı hissettiğimde kitabı elimden gönül rahatlığıyla bırakırım. Bunlardan bir sürü var, ben bunlara çok satan sözde bilimsel kitaplar diyorum... İnsanlar, “Ah, bu kitabı okudunuz mu?” diyorlar. Her zaman evet derim ama gerçekte belki iki bölümünü okumuşumdur. Özünü anlamışımdır.

Para kazanmak için yazılmışsa okumayın.

Kitap okumaktan elde ettiğiniz bilgileri içselleştirmek/organize etmek için hangi yöntemleri izliyorsunuz?

Öğrendiklerimi başkalarına anlatıyorum. Öğretmek öğrenmeyi sağlar.

Mesele “eğitimi” veya “eğitimsiz” olmak değil. Mesele, “okumayı sevmek” veya “sevmemektir”.

Daha net ve daha bağımsız bir düşünür olmak için önümüzdeki altmış gün içinde ne yapabilirim?

Matematik, bilim ve felsefedeki büyük isimleri okuyun. Günceli ve haberleri görmezden gelin. Kabile kimliğinizden kaçın. Gerçeği sosyal onayın üzerine koyun. [11]

Mantık ve matematik çalışın, çünkü bunları bir kez öğrendikten sonra hiçbir kitaptan korkmazsınız.

Kütüphanedeki hiçbir kitap sizi korkutmamalı. İster matematik, fizik, elektrik mühendisliği, sosyoloji ister iktisat kitabı olsun. Herhangi bir kitabı raftan indirip okuyabilmelisiniz. Bunların bazıları sizin için çok zor olacaktır. Sorun değil; yine de okuyun. Sonra geri dönün ve tekrar tekrar okuyun.

Bir kitap okurken yaşadığınız kafa karışıklığı egzersiz yaparken spor salonunda çektiğiniz acıya benzer. Ama fiziksel kaslar yerine zihinsel kaslar inşa ediyorsunuz. Kitap okumayı ve öğrenmeyi öğrenin.

“Sadece okuyun” derken, tabii ki ortada çok fazla süprüntü var. Ne kadar insan çeşidi varsa o kadar farklı yazar da var. Birçoğunun yazdıkları süprüntüden ibarettir.

Hayatımda çok iyi okuduğumu düşündüğüm ama çok da akıllı olmayan insanlar var. Bunun nedeni de çok iyi okunmalarına rağmen yanlış şeyleri yanlış sırayla okumalarıdır. Bir dizi yanlış ya da sadece zayıf şeyi okumaya başladılar ve bunlar dünya görüşlerinin temel aksiyomlarını oluşturdu. Şimdi yeni şeyler geldiğinde, yeni fikri daha önce inşa ettikleri temele dayanarak yargılıyorlar. Temelleriniz kritik öneme sahiptir.

Çoğu insan matematikten çekindiği ve onu bağımsız olarak değerlendiremediği için matematik ya da sözde bilimin desteklediği görüşlere aşırı değer verirler.

Okumaya gelince temelinizin çok kaliteli olduğundan emin olun.

Kaliteli bir temele sahip olmanın en iyi yolu (bu cevabı sevmeyebilirsiniz ama) bilime ve temel bilgilere bağlı kalmaktır. Genel olarak okuduklarınız içinde insanların fikir ayrılığına düşmeyecekleri çok az şey vardır. Çok az insan $2+2=4$ olduğuna itiraz eder, değil mi? Bu ciddi bir bilgidir. Matematik sağlam bir temeldir.

Benzer şekilde somut bilimler sağlam bir temeldir. Mikroekonomi sağlam bir temeldir. Bu sağlam temellerin dışına çıkmaya başladığınız an başınız belaya girer çünkü artık neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilemez hale gelirsiniz. Yerinizde olsam elimden geldiğince sağlam temellere odaklanırdım.

Aritmetik ve geometride gerçekten iyi olmak ileri matematiğe derinlemesine girmekten daha iyidir. Yerinizde olsam bütün gün mikroekonomi (Mikroekonomi'ye Giriş) okurdum.

Bunu yapmanın bir başka yolu da orijinalleri ve klasikleri okumaktır. Evrimle ilgileniyorsanız Charles Darwin'i okuyun. Richard Dawkins ile başlamayın (harika olduğunu düşünmeme rağmen). Onu sonra okuyun; önce Darwin'i okuyun.

Makroekonomi öğrenmek istiyorsanız önce Adam Smith'i, von Mises'i ya da Hayek'i okuyun. Ekonominin temel filozoflarıyla başlayın. Komünist veya sosyalist fikirlerle ilgileniyorsanız (ki ben şahsen ilgilenmem), Karl Marx'ı okuyarak başlayın. İşlerin nasıl yapılması ve yürütülmesi gerektiği konusunda birilerinin sizi bilgilendirdiği güncel yorumları okumayın.

Temel olarak orijinallerle başlarsanız, o zaman hiçbir kitaptan korkmayacağınız kadar dünya görüşü ve anla-

yışına sahip olursunuz. Ancak o zaman öğrenebilirsiniz. Sürekli öğrenen bir makineyseniz nasıl para kazanacağınız konusunda hiçbir zaman seçeneksiz kalmazsınız. Toplumda neler olduğunu, değerlerin ne olduğunu, talebin nerede olduğunu her zaman görebilir ve güncel kalırsınız. [74]

Duru düşünce için temel bilgileri anlayın. İleri kavramları gerektiğinde yeniden türetecek kadar öğrenmeyip ezberlerseniz kaybolursunuz.

Artık Twitter ve Facebook çağındayız. Tek lokmalık, özümsemesi gerçekten zor, özlü bir bilgeliğin peşindeyiz. Modern insan olarak kitap okumak çok zor çünkü biz eğitilmişiz. Eğitimimizin birbiriyle çelişen iki parçası var:

Birincisi, sürekli çok fazla bilgiyle karşı karşıya olduğumuz için dikkatimizi toplama yeteneğimiz iyice azaldı. Atlamak, özetlemek ve doğrudan sonuca gitmek istiyoruz.

Twitter beni kötü bir okur ama çok daha iyi bir yazar yaptı.

Öte yandan küçük yaşlardan itibaren kitaplarımızı bitirmemizde öğretildi bize. Kitaplar kutsaldır; okula gittiğinizde ve size kitap okuma görevi verildiğinde kitabı bitirmeniz gerekir. Zamanla kitabın nasıl okunduğunu unutuyoruz. Tanıdığım herkes bir kitaba sağlanıp kalmış durumda.

Eminim şu anda siz de aynı durumdasınızdır: Sayfa 332... daha ileri gidemezsiniz ama kitabı bitirmeniz ge-

rektiğini bilirsiniz. Bu durumda ne yapmanız gerekir? Bir süre kitap okumayı bırakırsınız.

Benim için kitabı yarım bırakmak bir trajedi idi. Kitaplarla büyüdüm sonra bloglara geçtim, ardından Twitter ve Facebook'a ve aslında hiçbir şey öğrenmediğimi fark ettim. Bütün gün küçük dopamin atıştırmalıkları alıyordum. Sadece 140 karakterlik küçük dopamin patlamaları yaşıyordum. Tweet atıyor sonra kimin retweet ettiğine bakıyordum. Eğlenceli ve harika bir şey ama oynadığım bir oyundu bu.

Kitap okumaya geri dönmem gerektiğini anladım. [6]

Bunun büyük bir sorun olduğunu biliyordum çünkü beynim artık Facebook, Twitter ve diğer küçük parçalarla vakit geçirmek üzere eğitilmişti.

Bu tüyoyu buldum ve kitapları atılabilir blog gönderileri, küçük tweetler veya gönderiler gibi görmeye başladım. Artık bir kitabı bitirme zorunluluğu hissetmiyordum. Şimdi biri bana bir kitaptan bahsettiğinde onu satın alıyorum. Herhangi bir zamanda, on ila yirmi kitap arasında okuyorum. Aralarında dolaşıyorum.

Kitap biraz sıkıcı olmaya başladıysa atlıyorum. Bazen bir paragraf gözüme çarptığı için kitabın ortasından okumaya başlıyorum. Oradan devam ediyor ve kitabı bitirmek için hiçbir zorunluluk hissetmiyorum. Aniden, kitaplar okuma kitaplığıma geri dönüyor. Bu harika çünkü kitaplarda kadim bilgelik var. [6]

Sorunları çözerken: sorun ne kadar eskiyse çözüm de o kadar eskidir.

Araba kullanmayı veya uçak kullanmayı öğrenmeye çalışıyorsanız, modern çağda yazılmış bir şeyler okuma-

lısınız çünkü bu sorun modern çağda yaratılmıştır ve modern çağdaki çözümü harikadır.

Vücudunuzu nasıl sağlıklı tutacağınız, nasıl sakin ve huzurlu kalacağınız, ne tür değer sistemlerinin iyi olduğu, nasıl bir aile kuracağınız ve benzerleri gibi eski bir sorundan bahsediyorsanız eski çözümler muhtemelen daha iyidir.

İki bin yıldır hayatta kalan kitaplar birçok insanın süzgecinden geçmiştir. Genel ilkelerinin doğru olma olasılığı daha yüksektir. Bu tarz kitapları okumaya geri dönmek istedim. [6]

Hani aklınızdan çıkaramadığımız o şarkı var ya? Düşünceler de o şekilde çalışır. Ne okuduğunuza dikkat edin.

Huzurlu bir kafa, zinde bir vücut ve sevgi dolu bir ev.

Bu şeyler satın alınamaz.

Ancak kazanılabilir.

II. KISIM

MUTLULUK

Hayattaki üç önemli şey zenginlik, sağlık ve mutluluktur.
Onları bu sırayla kovalarız ancak önem sırası tam tersidir.

Mutlu Olmayı Öğrenmek

Kendinizi bu kadar ciddiye almayın. Sizler sadece planları olan birer maymunsunuz.

MUTLULUK ÖĞRENİLİR

On yıl önce, bana ne kadar mutlu olduğumu sorsaydınız bu soruyu görmezden gelirdim. Bu konu hakkında konuşmak istemezdim.

1 ile 10 arasında bir ölçekte, 2 veya 3 derdim. Belki en iyi günlerimde 4. Ama mutlu olmaya değer vermiyordum.

Bugün 9 oldum. Ve evet, paraya sahip olmanın buna yararı olur ama aslında çok küçük bir parçasıdır. Büyük kısmı, yıllar içinde kendi mutluluğumun benim için en önemli şey olduğunu öğrenmemden ileri geliyor ve bunu birçok teknikle geliştirdim. [10]

Belki mutluluk, miras aldığınız veya hatta seçtiğiniz bir şey değil de fitness veya beslenme gibi öğrenilebilen, son derece kişisel bir beceridir.

Bence mutluluk tüm o büyük sorular gibi sürekli gelişen bir şeydir. Küçük bir çocukken annenize gidersiniz ve “Öldüğümüzde ne olur? Noel Baba var mı? Tanrı var mı? Mutlu olacak mıyım? Kiminle evlenmeliyim?” gibi sorular sorarsınız. Yani bu tarz şeyler. Bunların kolay cevapları yoktur çünkü cevaplar herkes için geçerli değildir. Bu tür soruların nihayetinde birer cevabı vardır ama bunlar kişisel cevaplardır.

Bana tatmin edici gelen cevap size saçma gelebileceği gibi bunun tersi de mümkündür. Mutluluk benim için başka sizin için başka anlama gelir. Ben bunların tanımlarını keşfetmenin çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Tanıdığım bazı insanlara göre bu akışkan bir durumdur. Bazı insanlar için mutluluk memnuniyettir. Bazı insanlar için kanaat duygusudur. Benim de mutluluk tanımım gelişmeye devam ediyor. Size bir yıl önce vereceğim cevap şimdi söylediklerimden farklı olurdu.

Bugün ise mutluluğun gerçekten bir varsayılan durum olduğuna inanıyorum. Mutluluk, hayatınızda bir şeylerin eksik olduğu hissini ortadan kaldırdığınızda yanı başınızdadır.

Bizler son derece yargılayıcı “hayatta kalma” ve “taklit” makineleriyiz. Arzular ağına hapsedilmiş, “Buna ihtiyacım var, şuna ihtiyacım var,” diye düşünerek durmaksızın dolaşıyoruz. Mutluluk hiçbir şeyin eksik olmadığı durumdur. Hiçbir şey eksik olmadığında zihniniz kapanır ve bir şeyden pişmanlık duymak veya bir şey planlamak için geçmişe veya geleceğe koşmayı bırakır.

O yoklukta ise bir an için içsel bir dinginliğe kavuşursunuz. İçsel dinginlik halinde memnun ve mutlusunuzdur. Yanılıyorsam söyleyin. Elbette yine herkes için farklıdır.

İnsanlar yanılarak mutluluğun sadece olumlu düşünceler ve olumlu eylemlerle ilgili olduğuna inanırlar. Ne kadar çok okudum, ne kadar çok şey öğrendim ve ne kadar çok deneyimledim (bunu kendi adıma da doğrularım); her olumlu düşünce aslında içinde olumsuz bir düşünce barındırır. Olumlu olumsuzun zıddıdır. *Tao Te Ching* bunu benden çok daha açık bir şekilde ifade ediyor; bu bir ikilik, bir kutupsallık meselesidir. Mutluyum diyorsam bu bir noktada daha önce mutsuzdum demektir. Birinin çekici olduğunu söylesem, başka birinin çe-

kici olmadığı anlaşılır. Her olumlu düşüncenin içinde resmen bir olumsuz düşünce tohumu vardır ve bunun tersi de geçerlidir, bu yüzden hayattaki pek çok güzellik ıstıraptan gelir. Olumluyu arzulamak ve takdir etmek için önce olumsuzu görmeniz gerekir.

Bana göre mutluluğun olumlu düşüncelerle ilgisi yoktur. Olumsuz düşüncelerle de ilgili değildir. Mutluluk arzusuzluktur, özellikle de dışsal şeylere karşı bir arzusuzluktur. Ne kadar az arzu duyarsam mevcut durumu o kadar çok benimserim, zihnim o kadar az dolaşır. Yoksa zihin gerçekten geleceğe ve geçmişe doğru sürekli hareket halindedir. Ne kadar varlık içindeysem o kadar mutlu ve yeterli olurum. Bir duyguya tutunsam, “Oh, şimdi mutluyum,” desem ve bu halden çıkmamayı dilesem o mutluluğun dışında kalırım. Zihin aniden hareketlenmeye başlar. Bir şeylere bağlanmaya çalışır. Geçici bir durumdan kalıcı bir durum yaratmaya çalışır.

Benim için mutluluk esas olarak acı çekmemek, arzulamamak, gelecek ya da geçmiş hakkında çok fazla düşünmemek, gerçekten şimdiki ânı ve olanın gerçekliğini olduğu gibi kucaklamaktır. [4]

Hayatta huzur bulmak istiyorsanız, iyinin ve kötünün ötesine geçmelisiniz.

Doğada mutluluk ya da mutsuzluk kavramı yoktur. Doğa, Büyük Patlama’dan bu yana kesintisiz olarak matematik yasalarını ve bir neden-sonuç zincirini takip eder. Her şey olduğu haliyle mükemmeldir. Mutsuz oluşumuz ya da mutlu olamayışımız yalnızca bizim tekil zihinlerimiz-

dedir. Arzuladığımız şeylere göre her şey ya mükemmel ya da kusurludur. [4]

Dünya size hep kendi hislerinizi yansıtır. Gerçeklik nötrdür. Gerçekliğin yargıları yoktur. Bir ağaç için doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü kavramı yoktur. Doğarsınız, bir dizi duyuşsal deneyim ve (ışık, renk ve ses gibi) uyaranlara maruz kalır ve ölürsünüz. Onları nasıl yorumlayacağınız size kalmıştır, seçmekte özgürsünüz.

Mutluluk bir seçimdir derken bunu kastediyorum. Bunun bir seçim olduğuna inanıyorsanız, üzerinde çalışmaya başlayabilirsiniz. [77]

Her ne kadar öyle hissettirse de duygularınızı etkileyen hiçbir dış güç yoktur.

Ayrıca benliğin tam ve mutlak anlamda değersiz olduğuna inanmaya başladım ve bunun çok işe yaradığını düşünüyorum. Örneğin; evrendeki en önemli şey olduğunuzu düşünüyorsanız, tüm evreni kendi isteğinize göre eğip bükmeniz gerekir. Evrendeki en önemli şey sizseniz, arzularına uymaması mümkün olabilir mi? Eğer arzularınıza uymuyorsa bir şeyler yanlış gidiyor demektir.

Ancak kendinizi bir bakteri ya da amip gibi görüyorsanız ya da tüm çalışmalarınızı suya yazı yazmak ya da kumdan kaleler inşa etmek gibi görüyorsanız, hayatın “aslında” nasıl olması gerektiğine dair hiçbir beklentiniz olmaz. Hayat olduğu gibidir. Bunu kabul ettiğinizde, mutlu ya da mutsuz olmak için hiçbir nedeniniz kalmaz. Bu düşünceler geçerliliğini yitirir.

Mutluluk, hayatınızda bir şeylerin eksik olduğu hissini ortadan kaldırdığınızda yanı başınızda bulacağınız bir şeydir.

O tarafsız durumda size kalan şey tarafsızlık değildir. Sınırım insanlar tarafsızlığın çok yavan bir varoluş olduğuna inanıyorlar. Hayır, bu küçük çocukların yaşadığı varoluştur. Küçük çocuklara bakarsanız genel olarak oldukça mutludurlar, çünkü onlar gerçekten çevrelerinin ve ânın içine dalmış durumdadırlar. Kişisel tercih ve arzularının nasıl olması gerektiği konusunda herhangi bir düşünceye sahip değildirler. Bence tarafsız durum aslında bir mükemmellik durumudur. İnsan kafasına çok takmadığı sürece çok mutlu olabilir. [4]

Yaşamlarımız gece karanlığında bir ateş böceğinin parlaması kadar kısadır. Sizler buraya daha yeni geldiniz. Her dakikayı en iyi şekilde değerlendirmelisiniz. Hayatınız boyunca aptalca bir arzunun peşinden koşmamalısınız. Yani bu gezegende geçirdiğiniz her saniye çok değerlidir. Mutluluğu elde etmek ve her şeyi mümkün olan en iyi şekilde yorumlamak sizin sorumluluğunuzdadır. [9]

Kendimizi sabit, dünyayı da elimizde şekil alabilecek bir şey gibi düşünüyoruz. Oysa aslında şekil alabilen biziz ve dünya büyük ölçüde sabittir.

Meditasyon yapmak gerçekleri kabullenmenizde yardımcı oluyor mu?

Evet. Ama ne kadar az yardımcı oluyor bilemezsiniz [gülüyor]. Uzun süredir meditasyon yapıyor olabilirsiniz

ancak biri yanlış bir şekilde yanlış bir şey söylerse ego güdümlü benliğinize geri dönüyorsunuz. Sanki bir kiloluk ağırlık kaldırıyormuşsunuz da sonra biri kafanıza bir yığın ağırlık takılı büyük bir halter düşürüyormuş gibi.

Ama hiçbir şey yapmamaktan kesinlikle daha iyidir. Ancak gerçek zihinsel veya duygusal ıstırap ânı geldiğinde işler asla kolay değildir. [8] Gerçek mutluluk sadece huzurun bir yan etkisi olarak gelir. Çoğu dış ortamınızı değiştirmekle değil, kabullenmekle gelir. [8]

Rasyonel bir insan, kontrolü dışındaki şeylere kayıtsızlık geliştirerek huzur bulabilir.

Ben kimliğimi indirgedim.

Zihnimin gevezeliğini azalttım.

Gerçekten önemli olmayan şeyleri umursamıyorum.

Siyasete karışmıyorum.

Mutsuz insanlarla takılmıyorum.

Bu dünyada geçirdiğim zamana gerçekten değer veriyorum.

Felsefe okuyorum.

Meditasyon yapıyorum.

Mutlu insanlarla takılıyorum.

Ve bu işe yarıyor.

Spor yaparak zindeliğinizi geliştirebildiğiniz gibi, mutluluk çizginizi de çok yavaş ama istikrarlı ve metodik bir şekilde geliştirebilirsiniz. [10]

MUTLULUK BİR SEÇİMDİR

Mutluluk, aşk ve tutku... Bunlar bulduğunuz şeyler değil, yaptığınız seçimlerdir.

Mutluluk yaptığınız bir seçim ve geliştirdiğiniz bir beceridir.

Zihin de beden gibi esnektir. Dış dünyayı, diğer insanları ve kendi bedenlerimizi değiştirmeye çalışmak için çok fazla zaman ve çaba harcıyoruz ama bu arada kendimizi gençliğimizde programlandığımız şekilde kabulleniyoruz.

Kafamızdaki sesi tüm gerçeklerin kaynağı olarak kabul ediyoruz. Ama bunların hepsi şekil değiştirebilir ve her gün yenilenebilir. Hafıza ve kimlik, âni özgürce yaşamamızı engelleyen, geçmişten gelen yüklerdir. [3]

MUTLULUK ÂNİ YAŞAMAYI GEREKTİRİR

Herhangi bir zamanda, sokaklarda yürürken, beyninizin çok küçük bir yüzdesi âna odaklanır. Gerisi geleceği planlamak ya da geçmişten pişmanlık duymakla meşguldür. Bu sizi inanılmaz deneyimler yaşamaktan alıkoyar. Her şeydeki güzelliği görmeyi ve bulunduğunuz yer için şükretmeyi engeller. Eğer bütün zamanınızı gelecek hülyalarıyla geçiriyorsanız mutluluğunuzu kelimenin tam anlamıyla yok edebilirsiniz. [4]

Ânın tadını çıkarmamızı sağlayacak deneyimler için can atıyoruz ama bu arzular bizi yaşadığımız andan alıp götürüyor.

Geçmişimden hiçbir şeye inanmıyorum. Hiçbir şeye. Hiçbir anıya. Hiçbir pişmanlığa. Hiçbir insana. Hiçbir yolculuğa. Hiçbir şeye. Mutsuzluğumuz büyük oranda geçmişten günümüze bir şeyleri kıyaslamaktan kaynaklanır. [4]

Endişeli bekleşlerimiz bizi geleceğe çeker. Endişeleri ortadan kaldırmak ânı yaşamayı kolaylaştırır.

Okuduğum harika bir söz diyor ki: “Düşünceleriniz arasındaki boşluk aydınlanmadır.” Yani aydınlanma, otuz yıl bir dağın tepesinde oturarak elde edebileceğiniz bir şey değildir. Anbean elde edebileceğiniz bir şeydir ve her gün belli bir oranda aydınlanabilirsiniz. [5]

Ya bize vad edilen cennet bu hayatsa ve biz onu çarçur ediyorsak?

MUTLULUK HUZUR GEREKTİRİR

Mutluluk ve amaç birbirine bağlı mıdır?

Mutluluk o kadar aşırı yüklü bir sözcük ki ne anlama geldiğinden bile emin değilim. Bugünlerde benim için mutluluk, neşeden çok huzur demek. Huzur ve amacın bir arada olduğunu düşünmüyorum.

Eğer bir şey sizin içinizdeki anlamsa, en çok yapmak istediğiniz şeyse, o zaman emin olun, bunu yapmaktan mutlu olursunuz. Ama “Toplum benden X yapmamı istiyor”, “Ben filancanın en büyük oğlunun en büyük oğluyum, öyleyse Y yapmalıyım” veya “Bu işi yapmak benim boynumun borcu” gibi dışarıdan dayatılan bir anlam ve amaçsa sizi mutlu edeceğini sanmıyorum.

Sanırım çoğumuz bu düşük seviyeli yaygın kaygı duygusuna sahibiz. Zihninize dikkat ederseniz bazen sadece işinizi yapmak için koşuşturursunuz ama kendinizi iyi hissetmez ve zihninizin bir şeyler hakkında homurdanıp durduğunu fark edersiniz. Belki hareketsiz kalamıyorsunuz... Hep oturduğunuz yerde size bir sonraki adımın ne olacağını düşündüren bir “sıradaki” anlayışı var.

Her zaman bir sonraki şeyi, sonra bir sonraki şeyi, sonra bir sonraki şeyi, sonra ondan sonraki şeyi yapıyor olmak bu yaygın kaygıyı yaratıyor.

Özellikle de oturup hiçbir şey ama hiçbir şey yapmamaya çalıştığınızda kendisini gösteriyor. Hiçbir şey derken, kitap okumamak, müzik dinlememek, yani tam anlamıyla sadece oturup hiçbir şey yapmamayı kastediyorum. Bunu yapamazsınız çünkü sizi her zaman kalkıp gitmeye zorlayan bir kaygı vardır. Bence kaygının sizi mutsuz ettiğinin farkında olmak önemli. Kaygı sadece koşturup duran bir dizi düşüncedir.

Kaygıyla nasıl mı savaşıyorum? Onunla savaşmaya çalışmıyorum, sadece bütün bu düşünceler yüzünden kaygılandığının farkına varıyorum. Anlamaya çalışıyorum, “Şu anda bu düşünceyi mi tercih ederdim yoksa huzuru mu?” Çünkü bu düşünceler olduğu sürece huzurum olamaz.

Mutluluk dediğimde huzurdan bahsettiğimi fark ediyor olmalısınız. Pek çok insan mutluluk dendiğinde neşe ya da hazzı anlar ama ben huzuru tercih ediyorum. [2]

Mutlu bir insan her zaman mutlu olan biri değildir.

Olayları, içinde var olan huzuru kaybetmeyecek şekilde zorlamasız yorumlayan biridir.

ARZU, SAHİP OLMAK İSTEDİĞİNİZ ŞEYİ ELDE EDİNCEYE KADAR	MUTSUZ OLMAK ÜZERE <u>KENDİNİZLE</u> YAPTIĞINIZ BİR SÖZLEŞMEDİR
--	--

HER ARZU BİLEREK EDİNİLMİŞ BİR MUTSUZLUKTUR

Bence insanların en yaygın hatası, bazı dış koşullar sayesinde mutlu olacaklarına inanmalarıdır. Bunun doğru olmadığını biliyorum. Bu söz yeni değil. Budizm'e ait temel bir hikmettir, bana ait değil. Sanırım kendimi de buna dahil ederek nihayet temel düzeyde anlamaya başlıyorum.

Yeni bir araba aldık. Şimdi o yeni arabanın gelmesini bekliyorum. Tabii ki her gece forumlarda araba hakkında bir şeyler okuyorum. Neden? Bu aptal bir nesne. Aptal bir araba. Hayatımı çok fazla değiştirmeyecek, belki hiç değiştirmeyecek. Araba geldiği anda artık umurumda olmayacağını biliyorum. Mesele şu ki arzulamaya bağımlıyım. Bana bir tür mutluluk ve neşe getirecek dışsal şeylerin olduğu fikrine bağımlıyım ve bu tamamen hayal ürünü.

Herhangi bir şeyi kendi dışınızda aramak temel bir yanılsamadır. Dışarıyla bir şey yapmayın demiyorum. Kesinlikle yapmalısınız. Sizler yaşayan yaratıklarınız. Yaptığınız işler var. Entropiyi lokal olarak tersine çeviriyorsunuz. Bu yüzden buradasınız.

Bir şeyler yapmanız gerekiyor. Bütün gün kumda uza-nıp meditasyon yapacak değilsiniz. Kendinizi gerçekleştirmelisiniz. Yapmanız gereken neyse onu yapmalısınız.

Ama dış dünyada bir şeyleri değiştireceğimiz ve bu-nun bize hak ettiğimiz huzuru, sonsuz neşeyi ve mutlu-luğu getireceği fikri, ben de dahil hepimizin mustarip ol-duğu temel bir yanılgıdır. Hata, durmaksızın “Ah, o şeyi bir alsam mutlu olacağım,” demektir. Hepimizin 7/24, gün boyu yaptığımız temel hata budur. [4]

Temel yanılsama: “Dışarıda beni sonsuza kadar mutlu ve tatmin edecek bir şeyler var,” düşüncesidir.

Arzu, istediğinizi elde edinceye kadar mutsuz olmak üze-re kendinizle yaptığınız bir sözleşmedir. Çoğumuzun bu-nun ne olduğunun farkında olduğunu sanmıyorum. Sa-nırım bütün gün bir şeyleri arzulayıp duruyoruz ve sonra neden mutsuz olduğumuzu merak ediyoruz. Bunun far-kında olmayı seviyorum çünkü o zaman arzularımı çok dikkatli seçebiliyorum. Hayatımda her an birden fazla büyük arzuya sahip olmamaya çalışıyorum ve bunu ıstı-rabımın merkezi olarak kabul ediyorum. Mutsuz olmayı seçtiğim alanın da farkındayım. [5]

Arzu, istediğinizi elde edinceye kadar mutsuz olmak üzere kendi-nizle yaptığınız bir sözleşmedir.

Son zamanlarda öğrendiğim bir şey var: Arzularınızı son-landırmak yüzde yüz istemediğiniz bir şeyi yapmaya ça-lışmaktan çok daha iyidir. [1]

Genç ve sağlıklıyken daha fazlasını yapabilirsiniz. Daha fazlasını yaparak aslında giderek daha fazla arzu edirsiniz. Bunun mutluluğunuzu yavaş yavaş yok ettiğinin farkına varmazsınız. Gençleri daha mutsuz ama daha sağlıklı buluyorum. Yaşlı insanlar daha mutlu ama daha sağlıksız.

Gençken zamanınız vardır. Sağlığınız vardır ama paranız yoktur. Orta yaşlıyken paranız vardır, sağlığınız da vardır ama zamanınız yoktur. Yaşlanınca, paranız vardır, zamanınız da vardır ama sağlığınız yoktur. Bu üçlü oyun da insan üçünü de aynı anda elde etmeye çalışır.

İnsanlar yeterli paraya sahip olduklarını fark ettiklerinde, zamanlarını ve sağlıklarını kaybetmiş olurlar. [8]

BAŞARI MUTLULUK GETİRMEZ

Mutluluk, sahip olduklarınızla yetinmektir.

Başarı memnuniyetsizlikten gelir. Seçin.

Konfüçyüs, iki hayatınız olduğunu ve ikincisinin, yalnızca bir tane hayatınız olduğunu fark ettiğinizde başladığını söyler. Sizin ikinci hayatınız ne zaman ve nasıl başladı?

Bu çok derin bir soru. Belirli bir yaşı geçmiş çoğu insan bu duygu veya olguyu yaşamıştır; hayatta belirli yollardan geçmiş, sonra belirli bir aşamaya gelince oldukça büyük değişiklikler yapmak zorunda kalmışlardır. Kesinlikle ben de o gemideyim.

Hayatımın büyük bir bölümünde belirli maddi ve sosyal başarılar elde etmek için mücadele ettim. Bu mad-

di ve sosyal başarıları elde edince (ya da en azından o kadar da önemlerinin kalmadığı bir noktaya ulaştınca), etrafımda benzer başarıları elde etmiş ve daha fazlasını elde etme yolunda olan insanların hepsinin görüldüğü kadar mutlu olmadığını fark ettim. Benim durumumda kesinlikle hedonik adaptasyon vardı: Her şeye çok çabuk alışıyordum.

Bu beni, basmakalıp da gelse, mutluluğun içsel olduğu sonucuna götürdü. Bu sonuç beni içsel benliğim üzerinde daha fazla çalışma ve tüm gerçek başarımın içsel olduğunu ve dış koşullarla çok az ilgisi olduğunu fark etme yoluna soktu.

Her hâlükârda kişiler dışsal olan işler yaparlar. Biyolojik olarak bütünleşmişiz. “Kendini kapat gitsin,” demek saçma olur. Sizin kendi yaşam deneyiminiz de sizi bu içsel yola sokacaktır. [7]

Bir oyunda, özellikle de büyük ödülleri olan bir oyunda başarılı olmak için karşılaştığınız sorun, o sorunu aşmanız gerektiğinde bile uzun süre oynamaya devam etmenizdir.

Hayatta kalma ve taklit güdüsü iş dünyasında bizi bir koşu bandına çıkardı. Hedonik adaptasyon bizi orada tutuyor. İşin püf noktası, ne zaman atlayacağını ve bunun yerine ne oynayacağını bilmektir.

Başarılı olduğunuzu düşündüğünüz kimler var?

Çoğu insan, hangi oyun oynanırsa oynansın oyunu kazananları başarılı görür. Eğer bir sporcuysanız üst düzey bir atlet düşünürsünüz. Eğer iş dünyadaysanız Elon Musk'ı düşünebilirsiniz.

Birkaç yıl önce Steve Jobs derdim çünkü o, tüm insanlığın hayatını değiştiren bir şeyi yaratan itici gücün bir parçasıydı. Marc Andreessen'in başarılı olduğunu düşünüyorum, son zamanlarda bir risk sermayedarı olarak var olmasından dolayı değil, Netscape ile yaptığı inanılmaz çalışmadan dolayı. Satoshi Nakamoto, on yıllar boyunca yankı uyandıracak olan Bitcoin gibi inanılmaz bir teknolojik eser yaratmasından dolayı başarılıdır. Elbette Elon Musk da, çünkü herkesin modern teknoloji ve girişimcilikle nelerin mümkün olabileceğine dair bakış açısını değiştirdi. Bu mucitleri ve ticaret erbablarını başarılı buluyorum.

Ama bana göre gerçek kazananlar, oyundan tamamen çıkanlar, oyunu bile oynamayarak oyunun üstüne çıkanlardır. O kadar içsel ve zihinsel öz denetime, öz farkındalığa sahiplerdir ki bu insanlar başkalarından gelecek hiçbir şeye ihtiyaçları yoktur. Hayatımda böyle olan tanıdığım birkaç kişi var. Jerzy Gregorek... Başarılı olduğunu düşünüyorum çünkü kimseden gelecek hiçbir şeye ihtiyacı yok. Huzur içinde ve sağlıklı biri. Yanındaki kişiye göre daha fazla ya da daha az para kazanmasının onun ruhsal durumu üzerinde hiçbir etkisi olmuyor.

Eskilerden, eserlerini okumayı sevdiğim efsanevi Buddha veya Krishnamurti'yi de sayabilirim, oyunun tamamen dışına çıkmaları anlamında başarılıydılar. Kazanmak ya da kaybetmek onlar için önemli değildi.

Blaise Pascal'dan okuduğum bir söz var. Kabaca şöyle diyor: "Dert insanın başına bir odada tek başına sessizce oturmadığı için gelir." Sadece 30 dakika oturabiliyor ve mutlu olabiliyorsanız başarılısınız demektir. Orası çok

güçlü bir konumdur ama çok azımız oraya ulaşabiliriz. [6]

Mutluluğu da huzurdan ileri gelen bir özellik olarak değerlendiriyorum. İçeride ve dışarıda huzurluysanız, bu sonunda mutlulukla sonuçlanacaktır. Ama huzur çok zor bir şeydir. Ne gariptir ki çoğumuz huzura kavuşmanın yolunu savaşmakta buluruz. Bir işe başladığınızda, bir bakıma savaşa girersiniz. Bulaşıkları kimin yıkayacağı konusunda oda arkadaşlarınızla tartıştığınızda savaşa girdiniz demektir. İleride biraz güven ve huzur duygusuna ulaşabilmek için mücadele ediyorsunuz.

Aslında huzur garanti değildir. Her zaman akıstadır. Her zaman değişir. Hayatla birlikte akma ve çoğu durumda onu kabullenme becerilerinizi geliştirmeniz gerekir. [8]

Tek bir şey olduğu ve onu her şeyden çok istediğiniz sürece, hayat-tan neredeyse istediğiniz her şeyi elde edebilirsiniz.

Kendi kişisel deneyimimle söyleyeyim, sonunda en çok elde etmeyi istediğim şey huzur oldu.

Huzur, mutluluğun pasif hali, mutluluk da huzurun aktif halidir. Huzuru istediğiniz zaman mutluluğa dönüştürebilirsiniz. Ama çoğunlukla aradığınız şey huzurdur. Huzurlu bir insansanız yaptığınız her şey mutlu birer aktivite olacaktır.

Bugün bence huzura kavuşmanızın yolu, tüm dış sorunlarımızı çözmekten geçiyor. Ama sınırsız sayıda dış sorun var.

İçeride gerçekten huzuru sağlamanın tek yolu, bu sorunları düşünmekten vazgeçmektir. [77]

HASET MUTLULUĞUN DÜŞMANIDIR

Hayatın o kadar zor olduğunu düşünmüyorum. Bence onu biz zorlaştırıyoruz. Kurtulmaya çalıştığım şeylerden biri “-meli, -malı”lardır. Ne zaman “-meli, -malı”lar aklınıza gelse, bu ya sorumluluk ya da sosyal programlamadır. Bir şeyi “yapmak zorunda” olduğunuz için yapmak, aslında onu yapmak istemediğiniz anlamına gelir. Bu sadece sizi perişan eder, bu yüzden mümkün olduğunca hayatımdan “-meli, -malı”ları çıkarmaya çalışıyorum. [1]

İç huzurunun düşmanı, toplum ve başka insanlar tarafından size aşılana beklentilerdir.

Sosyal olarak bize, “Git, spor yap” ya da “Git, güzel görün” deniyor. Bu çok oyunculu ve rekabetçi bir oyun. Diğer insanlar iyi iş çıkarıp çıkarmadığımızı görebiliyorlar. Bize, “Git, para kazan. Git, büyük bir ev al,” deniyor. Yine harici, çok oyunculu, rekabetçi bir oyun. Kendinize mutlu olmayı öğretmek tamamen içseldir. Harici bir süreç ve harici bir doğrulama sistemi yoktur. Kendinizle yarışsınız ve bu tek oyunculu bir oyundur.

Bizler, arılar veya karıncalar gibiyiz. Sosyal yaratıklarız, dışarıdan programlanıyor ve yönlendiriliyoruz. Artık bu tek kişilik oyunları nasıl oynayacağımızı ve kazanacağımızı bilmiyoruz. Tamamen çok oyunculu oyunlarda rekabet ediyoruz.

Gerçek şu ki hayat tek oyunculu bir oyundur. Yalnız doğdunuz. Yalnız öleceksiniz. Tüm anlamlandırmalarınız yalnızdır.

Tüm hatıralarınız yalnızdır. Üç kuşak sonra kaybolur gidersiniz ve kimse sizi umursamaz. Siz gelmeden önce de kimsenin umurunda değildiniz. Hepsinde tek kişilik oyundur.

Belki de yoga ve meditasyona devam etmenin zor olma nedenlerinden biri de bunların hiçbir dışsal değeri olmamasıdır. Tamamen tek kişilik oyunlardır.

Buffett’ın, içsel mi yoksa dışsal puanlamanın mı daha önemli olduğunu vurgulamak üzere sorduğu “Dünyanın en iyi sevgilisi olup en kötüsü olarak tanınmak mı yoksa dünyanın en kötü sevgilisi olup en iyisi olarak tanınmak mı istersiniz?” sorusu gerçekten buna harika bir örnek.

Kesinlikle doğru. Tüm sahici puanlamalar içseldir.

Kıskançlık benim için üstesinden gelinmesi çok zor bir duyguydu. Küçükken çok kıskanırdım. Yavaş yavaş bundan kurtulmayı öğrendim. Hâlâ bu kıskançlık ara sıra ortaya çıkıyor. Bu çok zehirli bir duygu çünkü günün sonunda kıskançlık sayesinde daha iyi oluyorsunuz. Daha mutsuz oluyorsunuz, üstelik kıskandığınız kişi başarılı, yakışıklı ya da her neyse o olarak kalıyor.

Bir gün, kıskandığım tüm bu insanların hayatlarının belli başlı yönlerini seçemeyeceğimi fark ettim. “Onun vücudunu istiyorum, şunun parasını istiyorum, bunun kişiliğini istiyorum,” diyemezdim. Tamamen o kişi olmalıydım. Tüm tepkileri, arzuları, ailesi, mutluluk düzeyi, hayata bakış açısı, benlik imajı ile gerçekten o kişi olmak

ister misiniz? O kişi ile 7/24, tamamıyla toptan takas yapmaya istekli değilseniz kıskanmanın bir anlamı yoktur.

Bu anlayışa vardığımda, kıskançlık kayboldu çünkü başka biri olmak istemiyorum. Ben olduğum için çok mutluyum. Bu arada bu bile benim kontrolüm altındadır. Ben olmaktan mutlu olmak. Bunun karşılığında sosyal bir ödül yoktur. [4]

MUTLULUK ALIŞKANLIKLARLA OLUŞUR

Son beş yıldaki en şaşırtıcı keşfim, huzur ve mutluluğun birer beceri olduğudur. Bunlar doğuştan sahip olduğunuz şeyler değildir. Evet, genetik bir dizilim vardır. Yine de çoğu çevrenizden gelen koşullanmalarla gerçekleşmiştir ama koşullandırmaları kaldırabilir ve kendinizi yeniden koşullandırabilirsiniz.

Zamanla mutluluğunuzu artırabilirsiniz ve her şey bunu yapabileceğinize inanmakla başlar.

Bu bir beceridir. Nasıl beslenme bir beceriyse, diyet bir beceriyse, egzersiz yapmak bir beceriyse, para kazanmak bir beceriyse, kızlarla ve erkeklerle tanışmak bir beceriyse, iyi ilişkiler kurmak bir beceriyse, hatta aşk bir beceriyse, mutluluk da öyledir. Her şey bunun öğrenebileceğiniz beceriler olduğunun farkına varmakla başlar. Niyetinizi ortaya koyup ona odaklandığınızda dünya daha iyi bir yer olabilir.

Çalışırken etrafınızda sizden daha başarılı insanlar olsun.

Eğlenirken de etrafınızı kendinizden daha mutlu insanlarla çevreleyin.

Mutluluk ne tür bir beceridir?

Hepsi deneme yanılmadır. Deneye yanıla nelerin işe yaradığını görürsünüz. Oturma meditasyonunu deneyebilirsiniz. Bu sizde işe yaradı mı? Tantra meditasyonu mu yoksa Vipassana meditasyonu muydu? On günlük bir inziva mıydı yoksa 20 dakika yeterli geldi mi?

Pekâlâ. Bunların hiçbiri işe yaramadı. Peki ya yogayı denesem? Rüzgâr sörfü yapsam? Araba yarışına gitsem nasıl olur? Peki ya yemek yapmak? Bu beni Zen yapar mı? Sizin için işe yarayan bir şey buluncaya kadar tüm bunları denemek zorundasınız.

Zihinsel açıcı maddeler söz konusu olduğunda yüzde yüz plasebo etkisi mevcuttur. Konu zihniniz olduğunda, zor inanan değil, olumluya meyleden biri olmak istersiniz. Madem tamamen içsel, öyleyse olumlu düşünce yeterli olacaktır.

Mesela Eckhart Tolle'un dindar olmayan insanlar için yazdığı, ânı yaşamaya fantastik bir giriş olan *Şimdi'nin Gücü* kitabını okuyordum. Size tek ve en önemli şeyin ânı yaşamak olduğunu gösteriyor ve siz anlayıncaya kadar bunu kafanıza çakıyor.

Şu vücut-enerji egzersizini anlatıyor. Yatıyorsunuz ve enerjinin vücudunuzda hareket ettiğini hissediyorsunuz. O noktada eski ben olsam kitabı bırakır ve "Eh, bu saçmalık!" derdim. Ama yeni ben, "Pekâlâ, inanırsam belki işe yarar," dedim. Olumlu bir zihinle yaklaştım. Yattım ve meditasyonu denedim. Bakın ne diyeceğim? Gerçekten iyi hissettirdi.

İnsan mutluluk becerisini nasıl geliştirir?

İyi alışkanlıklar oluşturabilirsiniz. Alkol almamak ruh halinizi daha dengeli tutacaktır. Şeker yememek ruh halinizi daha dengeli tutacaktır. Facebook, Snapchat veya Twitter'a girmemek ruh halinizi daha dengeli tutacaktır. Video oyunları oynamak kısa vadede sizi daha mutlu edecektir –ben de fanatik bir oyuncuydum– ama uzun vadede mutluluğunuzu bozabilir. Dopaminle besleniyorsunuz ve bu küçük, kontrol edilemez yollarla dopamin sizden geri çekiliyor. Kafein de kısa vade ile uzun vadeyi takas ettiğimiz bir başka örnektir.

İşin özünde anlamsız kötü alışkanlıklarınızı iyi olanlarla değiştirerek, daha mutlu bir insan olma kararlılığında bulunmanız gerekir. Günün sonunda siz alışkanlıklarınızın ve en çok zaman geçirdiğiniz insanların birleşimisiniz.

Çocukken çok az alışkanlığımız olur. Zamanla yapmamamız gereken şeyler öğreniriz. Kendimize karşı takıntılı hale geliriz. Alışkanlıklar ve rutinler oluşturmaya başlarız.

Yaşlandıkça daha mutlu olan insanlar ile mutlu olmayan insanlar arasındaki farkın çoğu geliştirdikleri alışkanlıklarla açıklanabilir. Bunlar kısa süreli mutluluğunuz yerine uzun süreli mutluluğunuzu artıracak alışkanlıklar mıdır? Çevrenizi genel olarak olumlu ve iyimser insanlarla mı dolduruyorsunuz? Bu ilişkiler az özen gerektiren ilişkiler mi? Onlara hayranlık ve saygı duyuyor ama onları kıskanmıyor musunuz?

Bir şempanzenin davranışlarını, en çok takıldığı beş şempanzeye bakarak tahmin edebileceğinizi söyleyen

“beş şempanze teorisi” vardır. Bunun insanlar için de geçerli olduğunu düşünüyorum. Belki de arkadaşlarınızı çok akıllıca seçmeniz gerektiğini söylemek politik olarak yanlıştır. Ancak sırf yakınında yaşıyorsunuz ya da birlikte çalışıyorsunuz diye onları gelişigüzel de seçmemelisiniz. En mutlu ve iyimser insanlar en doğru beş şempanzeyi seçenlerdir. [8]

Çatışmalarla başa çıkmanın ilk kuralı şudur: Sürekli çatışmaya giren insanlarla takılmayın. Zor ilişkiler de dahil olmak üzere sürdürülemez veya sürdürülmesi zor olan hiçbir şeyle ilgilenmiyorum. [5]

Bir ömür boyu birlikte çalışmayı düşünemeyeceğiniz biriyle bir gün bile çalışmayın.

Bir arkadaşım var, Behzad adında İranlı bir adam. Yaşamayı çok seviyor ve mutlu olmayan hiç kimseye vakit ayırmıyor.

Sırrının ne olduğunu Behzad’a sorun. Kafasını kaldırıp der ki: “Neden’ diye sormayı bırakıp ‘vay be!’ demeye başlamak.” Dünya muhteşem bir yer. İnsanlar olarak her şeyi kanıksamış durumdayız. Sizin ve benim şu anda yaptığımız gibi. Kapalı alanlarda oturuyoruz, kıyafetler giyiyoruz, iyi besleniyor ve birbirimizle zaman ve mekân üzerinden iletişim kuruyoruz. Şu anda ormanda oturup güneşin batışını izleyen ve birbirimize nerede uyuyacağımızı soran iki maymun da olabilirdik.

Bir şey edindiğimizde dünyanın bunu bize borçlu olduğunu varsayıyoruz. Eğer ânı yaşarsanız her zaman etrafınızda ne kadar çok armağan ve ne kadar bolluk oldu-

ğunu anlarsınız. Gerçekten yapmanız gereken tek şey bu. Şu anda buradayım ve elimde tüm bu inanılmaz şeyler var. [8]

Mutlu olmanın en önemli tarafı, mutluluğun geliştirdiğiniz bir beceri ve yaptığınız bir seçim olduğunun farkına varmaktır. Mutlu olmayı seçiyorsunuz ve sonra bunun üzerinde çalışıyorsunuz. Tıpkı kas yapmak gibi. Tıpkı kilo vermek gibi. Tıpkı işinizde başarılı olmak gibi. Tıpkı kalkülüs öğrenmek gibi.

Önemseme kararını siz veriyorsunuz. Ona her şeyin üstünde öncelik veriyorsunuz. Konuyla ilgili her şeyi okuyorsunuz. [7]

MUTLULUK ALIŞKANLIKLARI

Şu anda daha mutlu olmak için kullandığım bir dizi numaram var. İlk başta aptalca ve zordular, çok dikkat gerektiriyorlardı ama şimdi bazıları alışkanlık haline geldi. Bunları ibadet gibi yaparak mutluluk seviyemi epeyce yükseltmeyi başardım.

Meditasyonu biliyorsunuz zaten; içgörü meditasyonu. Zihnimin nasıl çalıştığını anlamaya çalışmak diye tarif edebileceğim bir amaca yönelik çalışma. [7]

Her an son derece farkında olmakla ilgili. Kendimi birini yargımlarken yakalarsam, orada durup: “Bunun olumlu açıklaması nedir?” diyebiliyorum. Bazı şeylere sinirlenirdim. Şimdi hep olumlu tarafını arıyorum. Rasyonel bir çaba gerektiriyordu. Olumlu bir şey bulmam birkaç saniye sürerdi. Şimdi bunu saniyeden az sürede yapılabiliyorum. [7]

Cildime daha fazla güneş ışığı gelmesi için çalışıyorum. Başımı kaldırıp gülümsüyorum. [7]

Kendinizi bir şeyi arzularken yakaladığınız an, “Benim için bu kadar önemli mi, istediğim gibi olmazsa mutsuz mu olurum?” deyin. Çoğu durumda cevabın hayır olduğunu göreceksiniz. [7]

Sanırım kafeini bırakmak beni daha mutlu biri yaptı. Daha istikrarlı bir insan oldum. [7]

Her gün egzersiz yapmanın beni daha mutlu ettiğini düşünüyorum. Bedensel olarak rahatsanız gönül huzuruna ulaşmak daha kolaydır. [7]

Ne kadar çok yargıyorsanız huzurdan o kadar uzaklaşırsınız. Bir an için iyi hissedersiniz çünkü yargılamak, başkalarından daha iyi olduğunuzu hissettirir. Ama sonra yalnızlık hissetmeye başlarsınız. Her yerde olumsuzluklar görürsünüz. Dünya da size hep kendi hislerinizi yansıtır. [77]

Arkadaşlarınıza mutlu bir insan olduğunuzu söyleyin. O zaman buna uygun davranmak zorunda kalırsınız. Tutarlılık yönünde bir meyliniz olacaktır. Buna göre yaşamak zorunda kalırsınız. Arkadaşlarınız sizden mutlu bir insan olmanızı bekleyeceklerdir. [5]

Şu üç akıllı telefon özelliğini en az düzeyde kullanarak zamanı ve mutluluğu kazanın: arama, takvim ve çalar saat. [11]

Ne kadar çok sırrınız varsa o kadar mutsuz olursunuz. [11]

Bunalıma mı girdiniz? Ruh halinizi sıfırlamak için meditasyon, müzik ve egzersize başvurun. Ardından, günün geri kalanında duygusal enerjinizi toplamak için yeni bir yol seçin. [11]

Hedonik adaptasyon, insan yapımı şeyler için (arabalar, evler, giysiler, para) doğal şeylerden (yemek, seks, egzersiz) karşı daha güçlüdür. [11]

İstisnası yoktur; tüm ekran karşısı etkinlikleri daha az mutlulukla, tüm ekran dışı etkinlikler daha fazla mutlulukla ilişkilidir. [11]

Kişisel bir ölçü: Gününüzün ne kadarı, ilgiden ziyade zorunluluktan bir şeyler yapmakla geçiyor? [11]

Sizi endişeye ve öfkeye sevk eden haber bültenleridir. Ancak bunların altında yatan bilimsel, ekonomik, kültürel ve mücadeleci eğilimler olumludur. Siz hep iyimser kalın. [11]

Politika, akademi ve sosyal statü, hepsi sıfır toplamı oyunlardır. Pozitif insanları pozitif toplamı oyunlar yaratır. [11]

İlaç kullanmadan, güneş ışığı, egzersiz, pozitif düşünme ve triptofan ile beyninizdeki serotonini artırın. [11]

ALİŞKANLIKLARI DEĞİŞTİRMEK:

Bir tek şey seçin. Bir arzu geliştirin. Görselleştirin.

Sürdürülebilir bir yol planlayın.

İhtiyaçları, tetikleyicileri ve alternatifleri belirleyin.

Arkadaşlarınıza söyleyin.

Titizlikle takip edin.

Öz disiplin, yeni bir öz imaj için bir köprüdür.

Bunu yeni öz imajınızda pişirin. İşte yeni kimliğiniz. [11]

Önce bilirsiniz. Sonra anlarsınız. Sonra açıklarsınız. Sonra hissedersiniz. Sonunda olursunuz.

MUTLULUĞU KABULLENİŞTE BULUN

Hayattaki her durumda, her zaman üç seçeneğiniz vardır: değiştirmek, kabullenmek, bırakmak.

Değiştirmek istiyorsanız bu bir arzudur. Başarıyla değiştirinceye kadar acı çekmenize neden olacaktır. O yüzden bunlardan çok fazla seçmeyin. Kendinize amaç edinmek ve motivasyon sağlamak için bir tek büyük arzu seçin.

Neden iki tane değil?

Dikkatiniz dağılır.

Bir tanesi bile yeterince zordur. Huzur, zihninizi düşüncelerden arındırmakla gelir. Duru bir zihin ânı yaşamakla gelir. “Bunu yapmam gerek. Bunu istiyorum! Bunun değişmesi lazım,” diye düşünürseniz ânı yaşamanız çok zor olur. [8]

Her zaman üç seçeneğiniz vardır: değiştirmek, kabullenmek ve bırakmak. Oturup bir şeyi değiştirmeyi dilemek ama değiştirmemek çok kötü bir seçenektir. Bırakmak istemek ama bırakmamak ve kabullenmemek. Sefaletimiz büyük oranda bu isteksizlik ve bocalamalardan kaynaklanır. Kafamın içinde en çok kullandığım ifade herhalde şu tek kelimedir: “Kabullen.” [5]

Kabullenmek size ne ifade ediyor?

Sonuç ne olursa olsun kabul etmektir. Dengeli ve merkezde olmaktır. Geri adım atıp büyük resmi görmektir.

Her zaman istediğimizi elde edemeyiz ama bazen

olan biten en iyisidir. Onu bir gerçeklik olarak ne kadar erken kabullenirseniz o kadar çabuk adapte olursunuz.

Kabullenmeyi öğrenmek çok zordur. Denediğim birkaç numara var ama tamamen başarılı olduklarını söyleyemem.

Bir tanesi biraz geri çekilip hayatımda yaşadığım önceki acılara bakmaktır. Bunları yazarım. “En son birinden ayrıldığında, en son iş başarısızlığında, en son sağlık sorununda ne oldu?” Yıllar sonrasında bakarak o günden sonra kaydettiğim gelişim ve değişimi izlerim.

Küçük sıkıntılar için kullandığım başka bir numaram daha vardır. Böyle bir şey yaşandığında bir parçam derhal olumsuz tepki verir. Ama kendime zihinsel olarak, “Bu durumun olumlu yanı nedir?” diye sormayı öğrendim.

“Tamam, toplantıya geç kalacağım. Ama bana nasıl bir faydası olabilir? Biraz rahatlayıp kuşları seyrederim. Hem o sıkıcı toplantıda daha az süre kalacağım.” Hemen her zaman olumlu bir şey vardır.

Olumlu bir şey bulamasanız bile diyebilirsiniz ki: “Pekâlâ, evren şimdi bana bir şey öğretecek. Ben de kulak verip öğreneceğim.”

Size çok basit bir örnek vereyim: Bir etkinlikteydim ve sonrasında birisi, çektiği bir sürü fotoğrafı gelen kutumu tıka basa doldurdu. Anlık bir yargıyla, “Off en iyilerinden birkaçını seçemez miydin? Yüz fotoğraf gönderilir mi?” dedim. Ama sonra hemen kendime, “Olumlu olan nedir?” diye sordum. Olumlu tarafı, en sevdiğim beş fotoğrafımı seçebilecek olmamdı. İşte böyle muhakeme mi kullanırım.

Geçen yıl boyunca bu numarayı o kadar çok uyguladım ki bir yanıt bulabilmek için birkaç saniye düşünürken şimdi beynim bunu neredeyse anında yapar hale geldi. Bu, kendinizi eğitebileceğiniz bir alışkanlıktır. [8]

Değiştiremeyeceğiniz şeyleri kabullenmeyi nasıl öğrenirsiniz?

Temelde bu ölümü kucaklamak gibi büyük bir mesele.

Ölüm, başınıza gelecek en önemli şeydir. Ölümünüze bakıp da ondan kaçmak yerine onu kabullendiğinizde, hayatınıza büyük anlam katacaktır. Hayatımızın büyük bir kısmını ölümden kaçmak için harcıyoruz. Uğruna mücadele ettiğimiz şeylerin çoğu ölümsüzlük arayışı olarak sınıflandırılabilir.

Eğer dindarsanız ve ölümden sonra hayat olduğuna inanıyorsanız bu size teselli veriyor. Dindar değilseniz belki çocuk sahibi oluyorsunuz. Bir sanatçı, ressam veya işinsanıysanız geride bir miras bırakmak istiyorsunuz.

Size sağlam bir ipucu vereyim: Miras diye bir şey yoktur. Bırakacağınız hiçbir şey yok. Hepimiz çekip gideceğiz. Çocuklarımız da gidecek. Yaptığımız işler toz olacak. Kurduğumuz uygarlıklar da toz olacak. Gezegenimiz toz olacak. Güneş sistemimiz toz olacak. Büyük resme baka-cak olursak evren on milyar yıldır var. On milyar yıl daha var olacak.

Hayatınız geceleyin ateş böceğinin bir parlayıp sönmesi kadar kısa. Çok kısa bir süre için buradasınız. Yaptığınız şeylerin boşuna olduğunu tamamen kabullenirseniz, bunun bir oyun olduğunu anlar ve bence büyük bir

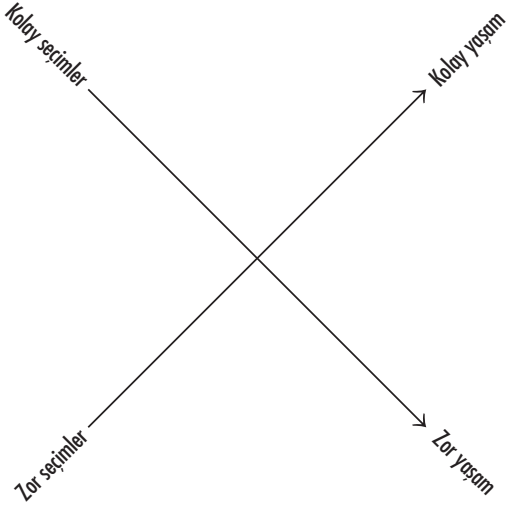
mutluluk ve huzur bulursunuz. Ama eğlenceli bir oyun bu. Önemli olan ise hayatın içinden geçerken kendi realitenizi deneyimlemenizdir. Neden mümkün olan en olumlu şekilde yorumlamayasınız?

İyi vakit geçirmedığınız, gerçekten mutlu olmadığınız her an kimseye iyilik yapmıyorsunuz. Sizin mutsuzluğunuz onları bir şekilde iyileştirmiyor. Tek yaptığınız, bu dünyada sahip olduğunuz bu inanılmaz derecede küçük ve değerli zamanı boşa harcamak. Ölümü ön planda tutmak ve inkâr etmemek çok önemlidir.

Ne zaman ego savaşlarına girsem gelip geçmiş tüm medeniyetleri düşünüyorum. Örneğin, Sümerleri ele alalım. Önemli insanlar olduklarına ve harika şeyler yaptıklarına eminim ama haydi bana tek bir Sümerlinin adını deyiverin. Bana Sümerlerin yaptığı ilginç veya önemli bir şey söyleyin. Hiçbir şey.

Belki bundan 10 bin yıl ya da 100 bin yıl sonra insanlar, “Ah evet, Amerikalılar. Amerikalıları duydum,” diyecekler. [8]

Bir gün öleceksiniz ve bunların hiçbirinin bir önemi olmayacak. Keyfini çıkarın. Olumlu bir şey yapın. Biraz sevgi gösterin. Birilerini mutlu edin. Biraz gülün. Ânın hakkını verin. Ve işinizi yapın. [8]

Kendinize Göz Kulak Olmak

Doktorlar sizi sağlıklı yapmaz.

Beslenme uzmanları sizi zayıflatmaz.

Öğretmenler sizi akıllandırmaz.

Gurular sizi huzura kavuşturmaz.

Mentorlar sizi zengin etmez. Antrenörler sizi zinde yapmaz.

En nihayetinde sorumluluğu siz almak zorundasınız.

Kendinize göz kulak olun.

KENDİNİZ OLMAYI SEÇMEK

Birçoğunuzun bugün yaptığı şey, kendinizi hırpalamak ve “Bunu, şunu, onu yapmam gerekiyor,” diye notlar karalamaktır. Hayır, hiçbir şey yapmanıza gerek yok.

Tek yapmanız gereken yapmak istediğiniz şeydir. İşleri diğer insanların yapmanızı istediği şekilde yapmanın yollarını aramayı bırakırsanız kafanızın içindeki, işleri kendince yapmak isteyen o küçük sesi duymaya başlarsınız. O zaman kendiniz olursunuz.

En büyük akıl hocamla hiç tanışmadım. Onun gibi olmayı çok istiyordum. Ama onun mesajı tam tersiydi: Büyük bir tutkuyla kendin ol.

Dünyada hiç kimse siz olmak konusunda sizi yenemez. Ben olmakta asla benim kadar iyi olamazsınız. Siz olmakta asla sizin kadar iyi olamam. Elbette kulak verin ve özümseyin ama taklit etmeye çalışmayın. Bu aptalların işidir. Oysa herkes belirli konularda benzersiz bir şekilde niteliklidir. Tamamen insan DNA’sının ve gelişiminin kombinasyonlarıyla dünyada başka hiç kimsenin sahip olmadığı belirli bilgi, yetenek ve arzulara sahiptirler.

İnsan DNA’sının ve deneyimlerinin bileşimi şaşırtıcıdır. Birbirinin yerine geçebilecek iki insanla asla karşılaşamazsınız.

Hayattaki amacınız, size en çok ihtiyacı olan insanları, işleri, projeleri veya sanatı bulmaktır. Orada bir yerde sadece sizin için hazırlanmış bir şey var. Diğer insanların yaptıkları üzerine hazırlanmış kontrol listeleri ve karar çerçeveleri oluşturmak istemezsiniz. Asla onlar olmayacaksınız. Başka biri olmakta asla iyi olmayacaksınız. [4]

Orijinal bir katkı yapabilmek için bir şeye karşı akıl almaz bir tutku beslemeniz gerekir.

KENDİNİZE GÖZ KULAK OLMAYI SEÇMEK

Hayattaki bir numaralı önceliğim, mutluluğumdan, ailemden, işimden evvel kendi sağlığımdır. Her şey fiziksel sağlığımla başlar. Sonra akıl sağlığım gelir. Sonra ruh sağlığım gelir. Sonra ailemin sağlığı gelir. Sonra ailemin rahatı gelir. Ondan sonra çıkıp dünyanın geri kalanıyla ne yapmam gerekiyorsa onu yapabilirim. [4]

Yaşamın geri kalanı adına renk ayarını yapmak için sağlık sorunu gibisi yoktur.

Peki ya modern dünyanın bizi insanca olmayan yaşama biçimlerine sürüklemesine ne demeli?

Söylenecek çok fazla şey var.

Bedensel yanı için söylenecek bir sürü şey var. Yemek için evrimleşmediğimiz diyetlerimiz var. Doğru bir diyet muhtemelen taş devri diyetine yakın bir şeydir. Çoğunlukla sebze ve az miktarda et ile yemiş içermelidir.

Egzersiz açısından belki koşu bandında koşmak yerine oyun oynamamız gerekir. Muhtemelen görme korteksini tercih etmek yerine beş duyumuzun hepsini eşit olarak kullanacak şekilde evrimleştik. Modern toplumda girdilerimizin ve iletişimimizin neredeyse tamamı görseldir. Ayakkabılarla yürümek zorunda değiliz. Ayakkabılardan kaynaklanan birçok sırt ve ayak sorunu vardır. Bizi her zaman sıcak tutan kıyafetlerimiz olmamalı. Biraz soğuğa maruz kalmamız gerekiyor. Bağışıklık sistemimizi harekete geçirir.

Tamamen steril ve temiz bir çevrede yaşamak için de

evrimleşmedik. Böylesi alerjilere ve zayıf bir bağışıklık sistemine yol açar. Buna hijyen hipotezi de denir. Çok daha küçük topluluklar halinde yaşamak ve çevremizde daha fazla aileye sahip olmak üzere evrimleştik. Kısmen Hindistan'da büyüdüm ve Hindistan'da herkesin bir şekilde sizinle bir bağı vardır. Bir kuzen, bir teyze, bir amca vardır sürekli karşınızda, bu da depresyonu zorlaştırır çünkü asla yalnız kalmazsınız (kimyasal depresyonu olan insanlardan bahsetmiyorum, daha çok ergenlerin yaşadığı varoluşsal kaygı ve rahatsızlıktan bahsediyorum). Ama öte yandan mahremiyetiniz de yoktur, yani özgür olamazsınız. Getirileri olduğu kadar götürüleri de var bu işin.

Her beş dakikada bir telefonunuzu kontrol etmemiz gerekmiyor. Bir "beğenme"nin ardından öfkeli bir yorum almanın getirdiği sürekli ruh hali değişimleri bizi endişeli yaratıklar haline getiriyor. Kıtlık için evrimleştik ama bolluk içinde yaşıyoruz. Genlerimiz her zaman evet demek istediği halde hayır demek için sürekli bir mücadele halinde. Şekere evet. İlişkiyi sürdürmeye evet. Alkole evet. Uyuşturucuya evet. Evet, evet, evet. Vücudumuz hayır demeyi bilmiyor. [8]

Herkes hasta olduğunda artık bunu bir hastalık olarak görmüyoruz.

DİYET

Matematik, fizik ve kimya dışında pek "kararını bulmuş" bilim yok. Hâlâ en doğru diyetin ne olduğunu tartışıyoruz.

Ketojenik diyet hakkında bir fikriniz var mı?

Takip etmek gerçekten zor görünüyor. Beyin ve vücudun bir yedekleme mekanizmasına sahip olması mantıklı. Örneğin, Buzul Çağlarında insanlar pek çok bitki olmadan evrimleştiler. Aynı zamanda binlerce yıldır bitki yiyoruz... Bitkilerin bizim için kötü olduğunu düşünmüyorum ama belki doğrusu taş devri diyetine daha yakın bir şeydir.

Şeker ve yağ arasındaki etkileşimin gerçekten ilginç olduğunu düşünüyorum. İnsanı tok tutan şey yağdır. Yağlı yiyecekler tok hissetmenizi sağlar. Tok hissetmenin en kolay yolu, her zaman tonlarca domuz pastırması yediğiniz ve neredeyse mide bulantısı hissedeceğiniz ve artık yağlı şeyler görmek istemediğiniz ketojenik bir diyetedir.

Şeker sizi acıktırır. Şeker vücudunuza, “Çevrede evrimleşme amacına hizmet etmeyen inanılmaz bir besin kaynağı var,” sinyali verir, bu yüzden kalkıp şeker almaya gidersiniz. Sorun, şeker etkisinin yağ etkisini domine etmesidir. Yağlı bir yemek yerseniz ve içine biraz şeker atarsanız, şeker açlığı, yağ ise kalorileri getirir ve siz tıknır durursunuz. Bu nedenle tüm tatlılar, yağ ve karbonhidratın birlikte kombinasyonlarıdır.

Doğada karbonhidrat ve yağ nadiren bir arada bulunur. Doğada, hindistancevizi, mango, belki muzda karbonhidrat ve yağ bir arada bulunur ama onlar da temelde tropikal meyvelerdir. Şeker ve yağın birlikteliği gerçekten ölümcüldür. Diyetinizde buna dikkat etmelisiniz.

Ben uzman değilim ama sorun şu ki diyet ile beslenme politika gibidir; herkes kendini uzman zanneder. Ki-

şiliklerini de buna katarlar çünkü ne yiyorlarsa veya ne yemeleri gerektiğini düşünüyorlarsa doğru cevap odur. Herkesin küçük birer dini vardır; bu gerçekten konuşulması zor bir konu. Genel olarak söyleyeceğim, mantıklı bir diyetle, şeker ve yağın kombinasyonundan kaçınılmalıdır. [2]

Yağlar tokluk sağlar. Şeker açlığı tetikler. Şekerin etkisi baskın gelir. İştahınızı buna göre kontrol edin.

Çoğu zinde ve sağlıklı insan, ne kadar yediklerinden çok ne yediklerine odaklanır. Kalite kontrolü, miktar kontrolünden daha kolaydır (ve ona hizmet eder). [11]

Gariptir ki oruç tutmak (düşük karbonhidratlı/taş devri tipi) porsiyon kontrolünden daha kolaydır. Vücut bir kez yiyecek algılayınca beyin devreden çıkar. [11]

Poşette satılana ekmekler hakkında merak ettiğim şey, oda sıcaklığında nasıl o kadar süre yumuşak kalabilirdiği. Bakteriler yemiyorsa biz yemeli miyiz? [11]

Beş bin yıl oldu ama hâlâ etin mi yoksa bitkilerin mi zehirli olduğu tartışılıyor. Aşırılıkçılardan ve son birkaç yüz yılda icat edilen yiyeceklerden uzak durun. [11]

İlaç ve beslenme söz konusu olduğunda eklemeyin, çıkarın. [11]

Antrenörüm bana yemeklerinin fotoğraflarını gönderiyor ve bu bana hepimizin lezzet bağımlısı olduğumuzu gösteriyor. [11]

Dünyanın en basit diyeti: Besin ne kadar işlenmişse o kadar az tüketilmelidir.

EGZERSİZ

Antrenman ne kadar zorluysa, gün o kadar kolay geçer.

Hayatınızı en olumlu etkileyen alışkanlık sizce hangisidir?

Günlük sabah egzersizi. Bu tam anlamıyla her şeyi değiştirdi. Daha sağlıklı, daha genç hissetmemi sağladı. Geç vakitlere kadar dışarıda kalmamı engelledi. Bunları herkesin “zamanım yok” dediği basit bir şeyle elde ettim. Esasen ne zaman birilerine iyi bir alışkanlık önermeniz, kendilerince bir bahane uyduruyorlar. Genellikle en yaygın cevap “Zamanım yok,” oluyor.

“Zamanım yok” sözü, “Bu bir öncelik değil” demenin başka bir yoludur. Aslında yapmanız gereken, bunun bir öncelik olup olmadığını söylemektir. Bir numaralı önceliğiniz olan bir şeyi mutlaka yaparsınız. Yani yaşamın kuralı budur. On veya on beş farklı öncelikten oluşan karmaşık bir sepetiniz varsa sonunda hiçbirini önceleyemezsiniz.

Hayattaki bir numaralı önceliğim, mutluluğumdan, ailemden, işimden önce kendi sağlığımdır. Fiziksel sağlığımla başlar her şey. [4] Fiziksel sağlığımla bir numaralı önceliğim olduğundan, bu konuda asla zamanım olmadığını söyleyemem. Ne kadar sürerse sürsün, sabahları spor yaparım. Spor bitinceye kadar güne başlamam. Dünyanın patlaması, eriyip gitmesi umurumda değildir, ben çalışmamı bitirinceye kadar bekleyebilir.

Hemen hemen her gün. Seyahat ettiğim, sakatlandığım ya da hasta olduğum için ara vermek zorunda kaldığım bazı günler oldu. Yıllık verdiğim aranın sayısı bir elin parmaklarını geçmez. [4]

Bir aylık düzenli yoganın ardından kendimi 10 yaş daha genç hissediyorum. Esnek kalmak genç kalmak demektir.

Bir alışkanlığı nasıl kazandığınız önemli değildir. Bir şeyi her gün yapın. Ne yaptığınız hemen hemen hiç önemli değildir. Ağırlık çalışması, tenis, pilates, yüksek yoğunluklu interval antrenmanı, “The Happy Body” ya da her neyse, onu yapıp yapmama konusunda takıntılı olan insanlar asıl noktayı kaçırıyorlar. Önemli olan bir şeyleri her gün yapmaktır. Ne olduğunun önemi yoktur. En iyi egzersiz, her gün yapacak kadar heyecan duyduğunuzdur. [4]

Yürüyüşlü toplantılar:

- Beyin daha iyi çalışır
- Egzersiz ve güneş ışığı
- Daha kısadır, hoşbeş az olur
- Daha fazla diyalog, daha az monolog
- Slayt yoktur
- Geri dönüş yürüyüşüyle biter

Hayattaki her şey gibi kısa vadeli fedakârlığı göze alıyorsanız uzun vadeli faydaya ulaşırsınız. Antrenörüm (Jerzy Gregorek) gerçekten akıllı, parlak bir adam. Her zaman, “Kolay seçimler, zor yaşam. Zor seçimler, kolay yaşam,” der.

Yani şimdi yiyecekleriniz konusunda zor seçimler yapıyorsanız, istediğiniz tüm abur cuburları yemiyorsanız ve spor yapmak gibi zor bir seçeneği tercih ediyorsanız, hayatınız uzun vadede kolay olacaktır. Hasta olmayacaksınız. Sağlıksız olmayacaksınız. Aynı şey değerler için de

geçerlidir. Aynı şey kara günler için para biriktirmekte de geçerlidir. Aynı şey ilişkilerinize yaklaşımınızda da geçerlidir. **Bugün kolay seçimler yaparsanız genel hayatınız çok daha zor olacaktır.** [4]

MEDİTASYON

ZİHNİN

ARALIKLI ORUCUDUR.

MEDİTASYON + ZİHNSEL GÜÇ

Duygular, mevcut bir olayın gelecekteki etkisini tahmin eden evrimleşmiş biyolojik özelliğimizdir. Modern çağda genellikle abartılı veya yanlış ele alınıyor.

Meditasyon neden bu kadar güçlü?

Nefesiniz, otonom sinir sisteminizin istemli sinir sisteminizle bulunduğu birkaç yerden biridir. Nefes istemsizdir ancak onu kontrol edebilirsiniz.

Bence birçok meditasyon uygulaması, otonom sinir sisteminize açılan bir kapı olduğu için nefese vurgu yapıyor. Tıbbi ve ruhani literatürde, vücutlarının otonom

olması gereken yerlerini kontrol edebilen birçok insan olgusu vardır.

Zihin çok güçlü bir şeydir. Ön beyninizin arka beyninize sinyaller göndermesi ve arka beyninizin kaynakları tüm vücudunuza yönlendirmesinin neresi garip?

Bunu sadece nefes alarak yapabilirsiniz. Rahat nefes, vücudunuza güvende olduğunuzu söyler. O zaman ön beyniniz normalde olduğu kadar çok kaynağa ihtiyaç duymaz. Artık ekstra enerjiyi arka beyninize gönderebilir ve bu kaynakları vücudunuzun geri kalanına yönlendirebilir.

Sırf arka beyninizi harekete geçirdiniz diye her hastalığınızı yenebileceğinizi söylemiyorum. Ama normalde dış çevreyle ilgilenmek için gereken enerjinin çoğunu bağışıklık sistemine harcıyorsunuz.

Tim Ferriss'in Wim Hof ile yaptığı podcasti dinlemenizi şiddetle tavsiye ederim. O yürüyen bir mucize. Wim'in lakabı Buz Adam'dır. En uzun süre buz banyosuna girme ve dondurucu soğukluktaki suda yüzme dünya rekorunu hâlâ elinde tutuyor. Ondan çok ilham aldım. Sadece insanüstü fiziksel becerilere sahip olduğu için değil, aynı zamanda bunu inanılmaz derecede nazik ve mutlu bir insan olarak yaptığı için; ki başarması hiç kolay bir şey değil bu.

Soğuğa maruz kalmayı savunuyor çünkü insanların doğal çevrelerinden çok ayrı olduklarına inanıyor. Sürekli giyiniyor, besleniyor ve ısınıyoruz. Vücudumuz soğukla temasını kaybetti. Soğuk önemlidir çünkü bağışıklık sistemini harekete geçirir.

Bu yüzden uzun buz banyoları yapmayı savunuyor.

Hint yarımadasından olduğum için buz banyosu fikrine şiddetle karşıyım. Ama Wim bana soğuk duşu denemem için ilham verdi. Ve bunu Wim Hof'un nefes yöntemini kullanarak yaptım. Kanınıza daha fazla oksijen almak üzere hiperventilasyon yapıyorsunuz, bu da vücut sıcaklığınızı yükseltiyor. Ardından duşa giriyorsunuz.

Soğuk duşların ilk birkaç tanesi çok gülünçtü. Suratımı buruşturuyor ve suya çok yavaş alışıyordum. 4-5 ay önce başladım. Şimdi duşu sonuna kadar açıyorum ve altına giriyorum. Kendime tereddüt edecek zaman vermiyorum. Kafamın içindeki sesin bana suyun ne kadar soğuk olacağını söylediği an duşa girmem gerektiğini biliyorum.

Bundan çok önemli bir ders çıkardım: Sıkıntılarımızın çoğu kaçınımlardan geliyor. Soğuk bir duşun vereceği sıkıntı büyük oranda duşun altına girme şeklinizle ilgili. Bir kez girdiniz mi, oradasınız işte. Buna sıkıntı denmez. Sadece soğuk. Suyun soğuk olduğunu bedeninizin söylemesi, zihninizin söylemesinden farklıdır. Vücudunuzun soğukluk iddiasını kabullenin. Ona bakın. Onunla başa çıkın. Kabullenin ama bundan dolayı zihinsel olarak sıkıntı çekmeyin. İki dakika soğuk duş almak sizi öldürmez.

Soğuk bir duş almak her sabah o dersi yeniden almanızı sağlar. Artık hayatta gereksinim duyduğum şeyler listesinden sıcak duşu çıkardım. [2]

Meditasyon zihnin aralıklı orucudur.

Çok fazla şeker ağır bir vücuda, çok fazla dikkat dağıtıcı ise ağır bir zihne yol açar.

Kendi kendini kontrol, kayıt tutmak, meditasyon gibi faaliyetleri tek başınıza ve dikkat dağıtıcılar olmadan yapmak, çözülmeyeni çözer ve bizi zihinsel olarak hantallıktan zindeliğe taşır.

Devam ettiğiniz bir meditasyon pratiğiniz var mı?

Bence meditasyon, insanların sözde takip ettiği diyetler gibidir. Herkes yaptığını söyler ama aslında kimse yapmaz. Anladım ki gerçekten düzenli olarak meditasyon yapan insan çok nadir. En az dört farklı meditasyon biçimi belirledim ve denedim.

En iyi sonuç aldığım meditasyona Seçimsiz Farkındalık (Choiceless Awareness) veya Yargılamasız Farkındalık (Nonjudgmental Awareness) deniyor. Günlük işlerinizi yapmak üzere (umarım içinde biraz doğa vardır) ve kimseyle de bağlantı halinde değilken içinde bulunduğunuz ânı yargılamaksızın kabul etmeyi öğrenmeyi pratik ediyorsunuz.

“Ah, şurada evsiz bir adam var, yolun karşısına geçsem iyi olur” ya da koşan birine bakıp, “O formsuz, ben ondan daha iyi durumdayım,” diye düşünmüyorsunuz.

Eskiden saçı kötü olan bir adam görsem, “Haha, bugün onun kötü saç günü herhalde,” diye düşünürdüm. Peki, neden kendimi daha iyi hissedebilmek için ona gülüyordum? Ve neden kendi saçlarım hakkında daha iyi hissetmeye çalışıyordum? Çünkü saçlarım dökülüyordu ve onları kaybetmekten korkuyordum. Anladım ki düşüncelerimin yüzde 90’ı korku temelli. Diğer yüzde 10 da arzuya dayalı olma olasılığı var.

Herhangi bir karar vermiyorsunuz. Hiçbir şeyi yargılamıyorsunuz. Sadece her şeyi kabulleniyorsunuz. Bunu ortalıkta dolaşırken on, on beş dakika yapsam, kendimi çok huzurlu ve şükran dolu buluyorum. Seçimsiz Farkındalık bende işe yarıyor. [6]

Ayrıca düşüncelerinizi gömmek için kafanızda beyaz bir gürültü yaratmak üzere tekrarlayan sözleri kullandığınız transandantal meditasyon da yapabilirsiniz. Ya da düşüncelerinizin geldiği anda hevesle ve dikkatle onların farkında olmak için de çalışmalar yapabilirsiniz. Düşüncelerinizi izledikçe bunların çoğunun ne kadar korku temelli olduğunu anlıyorsunuz. Bir korkuyu fark ettiğiniz an bir şey yapmasanız bile kayboluyor. Bir süre sonra zihniniz sakinleşiyor.

Zihniniz sakinleştiğinde etrafınızdaki her şeyi kanıksamayı bırakıyorsunuz. Ayrıntıları fark etmeye başlıyorsunuz. “Vay canına, çok güzel bir yerde yaşıyorum. Kıyafetlerimin olması harika ve her zaman Starbucks’a gidip kahve içebiliyorum. Şu insanlara da bakın; her birinin kendi kafasında son derece geçerli ve eksiksiz bir hayatı var,” diye düşünüyorsunuz.

Bizi sürekli kendimize anlattığımız hikâyelerden çıkarıp başka bir yere koyuyor. Kendinizle on dakika olsun konuşmayı bırakır, kendi hikâyenize kafayı takmayı bırakırsanız, Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde gerçekten çok yukarıda olduğumuzu ve yaşamanın oldukça güzel olduğunu fark edersiniz. [6]

Yaşam tüyosu: Yataktayken meditasyon yapın. Ya derin bir meditasyon yaparsınız ya da uykuya dalarsınız. Her ikisi de zafer demektir.

Öğrendiğim bir diğer yöntem ise öylece oturup günde en az bir saat gözlerinizi kapatmak. Hiçbir çaba göstermeden, ne olursa olsun teslim oluyorsunuz. Hiçbir şey için ya da hiçbir şeye karşı çaba göstermiyorsunuz. Aklınızdan geçen düşünceler varsa onları akışına bırakıyorsunuz.

Hayatınız boyunca başınıza bir şeyler geldi. Bazıları iyi, bazıları kötüydü. Birçoğunu uğraşp çözdünüz ama bazıları size yapışp kaldı. Zamanla gittikçe daha fazlası yapıştı ve neredeyse sizi boğacak hale geldiler.

Çocukluktaki merak, ânı yaşama ve mutlu olma duygunuzu kaybettiniz. İçsel mutluluğunuzu kaybettiniz çünkü çözümlenmemiş acılar, hatalar ve korkular birer kaya midyesi gibi üzerinize yapıştılar ve kişiliğinize bunlar şekil verdiler.

O midyeleri üzerinizden nasıl atarsınız? Meditasyonda öylece oturuyorsunuz ve zihninize direnmiyorsunuz. Sonra bu şeyler köpürmeye başlıyor. Çocukluğunuza kadar giden ve cevapsız e-postalardan oluşan dev bir gelen kutusu gibi. Birer birer ortaya çıkıyorlar ve onlarla uğraşmak zorunda kalıyorsunuz.

Onları çözmek zorunda kalıyorsunuz. Onları çözmek herhangi bir uğraş gerektirmiyor, sadece onları gözlemliyorsunuz. Artık bu eski olaylardan mesafe, zaman ve mekân açısından uzak bir yetişkinsiniz ve bunları çözebilirsiniz. Onlara bakışınız açısından çok daha objektif olabilirsiniz.

Zamanla, aklınızdaki derinlere kök salmış, çözülmemiş birçok şeyi çözersiniz. Bir gün gelir de sorunlar çözüldüğünde, meditasyon yapmak için oturduğunuz zaman zihinsel “gelen kutunuzun” bomboş olduğunu fark

edersiniz. Zihinsel “e-postanızı” açıp da tamamen boş olduğunu gördüğünüzde bu çok şaşırtıcı bir duygu olacak.

Bu bir neşe, mutluluk ve huzur halidir. Buna bir kez ulaştıktan sonra bir daha kaybetmek istemezsiniz. Her sabah sadece oturup gözlerinizi kapatarak bir saatlik bedava mutluluk elde edebiliyorsanız, bu altın değerindedir. Hayatınız değişir.

Her sabah bir saat meditasyon yapmanızı tavsiye ederim çünkü bundan daha azı gerçekten derine inmek için yeterli değildir. Meditasyonu gerçekten denemek istiyorsanız, 60 gün boyunca sabah ilk iş olarak günde bir saat yapmanızı öneririm. Yaklaşık 60 gün sonra kendi zihnini dinlemekten yorulacaksınız. Pek çok sorunu çözmüş ya da bu korkuları ve sorunları görece kadar kendinizi dinlemiş olacaksınız.

Meditasyon zor değildir. Tek yapmanız gereken öylece oturmak ve hiçbir şey yapmamaktır. Sadece oturun. Gözlerinizi kapatın ve şöyle deyin: “Kendime bir saatlik bir mola vereceğim. Bu benim hayattan uzak geçireceğim bir saat. Bir saat boyunca hiçbir şey yapmayacağım. Düşünceler gelirse gelsin. Onlarla savaşmayacağım. Onları kucaklamayacağım da. Onları daha fazla kafama takmayacağım. Onları reddetmeyeceğim. Burada gözlerim kapalı bir saat oturacağım ve hiçbir şey yapmayacağım.”

Bu ne kadar zor olabilir ki? Neden bir saat boyunca hiçbir şey yapmamayı beceremiyorsunuz? Kendinize bir saatlik bir mola vermenin nesi bu kadar zor? [74]

Bir şeyleri yorumlama şeklinizi kontrol edebildiğinizi fark ettiğiniz bir an oldu mu? Sanırım sıkıntılardan biri de insanların bir sorunu nasıl yorumladıklarını ve bir duruma nasıl tepki verdiklerini kontrol edebileceklerini fark edememeleridir.

Bence herkes bunun mümkün olduğunu biliyor. “The Attraction for Drugs is Spiritual” [Uyuşturucuların Cazibesi Ruhsaldır] başlıklı harika bir Osho dersi var. İnsanların neden (alkolden tutun çeşitli zihin açıcı maddelere ve esrara kadar) uyuşturucu kullandıklarından bahsediyor. Bunu zihinsel durumlarını kontrol etmek için yapıyorlar. Verecekleri tepkileri kontrol edebilmek için yapıyorlar. Bazı insanlar umursamazlık konusunda yardım ettiği için alkol alır, bazıları çevreyle ilişkilerini kesmek için ot çeker, bazıları da ânı daha derin yaşamak ve tabiatla daha fazla iç içe olmak için zihin açıcı maddeler kullanırlar. Uyuşturucuların cazibesi ruhsaldır.

Bütün toplum bunu bir ölçüde yapar. Aksiyon sporlarıyla, trans halleriyle veya orgazmla heyecan arayan insanlar, kafalarını biraz boşaltabilmeyi amaçlarlar. Kafalarındaki sestten, aşırı gelişmiş benlik duygusundan uzaklaşmaya çalışırlar.

En azından ben, benlik duygumun yaşlandıkça gelişmeye ve güçlenmeye devam etmesini istemiyorum. Daha zayıf ve daha suskun olmasını istiyorum, böylece günlük gerçeklere daha ayık bir şekilde bakabilir, doğayı ve dünyayı olduğu gibi kabul edebilir ve onları bir çocuk gibi takdir edebilirim. [4]

Farkına varmanız gereken ilk şey zihinsel durumunuzu gözlemlemenizin mümkün olduğudur. Meditasyon,

bir anda içsel durumunuzu kontrol edebilecek süper gücü kazanacağınız anlamına gelmez. Meditasyonun avantajı, zihninizin ne kadar kontrolden çıktığını fark etmektir. Bu, bir maymunun dışkı fırlatması, odanın içinde koşturması, sorun çıkarması, bağırması ve bir şeyleri kırması gibidir. Tamamen kontrol dışıdır. Kontrolden çıkmış bir delidir.

Ona karşı belirli bir tikslenme hissetmeden ve kendinizi ondan ayırmaya başlamadan önce bu çılgın yarattığı iş üzerinde görmelisiniz. Özgürlük bu ayrılıştadır. “Ah, o kişi olmak istemiyorum. Neden bu kadar kontrolden çıktım?” dersiniz. Sadece farkındalık bile sizi sakinleştirir. [4]

İçgörü meditasyonu, daha büyük bir programın sadece bir alt programı olduğunuzu anlayıncaya kadar beyninizi hata ayıklama modunda çalıştırmayı sağlar.

Monologlarıma dikkat etmeye çalışıyorum. Her zaman işe yaramıyor. Bilgisayar programlama dilinde söylemek gerekirse, beynimi mümkün olduğunca “hata ayıklama modu”nda çalıştırmaya çalışırım. Biriyle konuşurken ya da bir grup etkinliğine katıldığımda, beynimin başa çıkması gereken çok fazla şey olduğu için bu neredeyse imkânsız hale gelir. Tek başımaysam, tıpkı bu sabahki gibi, dişlerimi fırçalarken yapacağımız podcast için sabırsızlanıyorum. Shane’in bana bir sürü soru sorduğunu hayal ettiğim bu küçük fanteziyi yaşamaya başladım ve ben de fantezilerle yanıt verdim. Sonra kendimi tuttum. Beynimi hata ayıklama moduna aldım ve her küçük komutu tek tek izledim.

Dedim ki “Neden fantezi bir gelecek planlaması yapıyorum? Neden burada durup sadece dişlerimi fırçalamıyorum?” Bu, beynimin gelecek hakkında ulaştığı bir farkındalık ve egodan çıkan bir fantezi senaryo. “Peki, utanç verici bir duruma düşüp düşmemeyi umursuyor muyum? Kimin umurunda? Nasılsa öleceğim. Bunların hepsi sıfırlanacak ve hiçbir şey hatırlamayacağım, bu yüzden umursamak anlamsız,” diyordum.

Sonra düşünmeyi bırakıp dişlerimi fırçalamaya geri döndüm. Diş fırçasının ne kadar iyi olduğunu ve ne kadar iyi hissettirdiğini fark ettim. Sonra başka bir şey düşünmeye başladım. Beynime tekrar bakıp, “Bu sorunu gerçekten şimdi çözmem gerekiyor mu?” demem gerekiyor.

Beynimin kaçıp baş etmeye çalıştığı şeylerin yüzde 95’ini tam o anda halletmem gerekmiyor. Beyin bir kas gibiyse onu dinlendirip huzur içinde kalsam daha iyi olur. Belirli bir sorun ortaya çıktığında kendimi ona kapıtırırım.

Şu anda konuşurken, “Ah, dişlerimi doğru şekilde mi fırçaladım?” diye düşünmek yerine kendimi konuşmanın içinde tamamen kaybolmaya ve tamamen buna odaklanmaya adamayı tercih ederim.”

Tekil olarak odaklanma yeteneği, kendinizi kaybetme ve ânın içinde, mutlu ve (ironik olarak) daha etkili olma yeteneğiyle ilgilidir. [4]

Bu neredeyse kendinizi belli bir çerçevenin dışına çıkarıyor ve kendi zihninizde bile olaylara farklı bir açıdan bakıyormuşsunuz gibidir.

Budistler egoya karşı farkındalıktan bahsederler. Gerçekten beyninizi, bilincinizi çok katmanlı bir mekanizma olarak nasıl düşünebileceğinizden bahsederler. Çekirdek bellek tabanlı çalışan bir işletim sistemi vardır. Sonra üstte çalışan uygulamalar vardır. (Bunu bir bilgisayar ve inek konuşması olarak düşünmek hoşuma gidiyor.)

Aslında her zaman sakin, her zaman huzurlu ve genellikle mutlu ve memnun olan, işletim sistemi farkındalık düzeyime geri dönüyorum. Farkındalık modunda kalmaya ve her zaman endişeli, korkmuş ve tedirgin olan maymun zihnini harekete geçirmemeye çalışıyorum. İnanılmaz bir amaca hizmet ediyor ama ihtiyacım olunca kadar maymun zihnini harekete geçirmemeye çalışıyorum. İhtiyacım olduğunda sadece buna odaklanmak istiyorum. 7/24 çalıştırsam, enerjimi boşa harcarım ve maymun zihinden ibaret olur çıkarım. Ben, maymun zihinden daha fazlasıyım.

Ayrıca maneviyat, din, Budizm veya takip ettiğiniz herhangi bir öğretiyi zamanla size sadece zihinden daha fazlası olduğunuzu öğretecektir. Siz alışkanlıklarınızdan daha fazlasısınız. Siz tercihlerinizden daha fazlasısınız. Siz bir farkındalık düzeyindesiniz. Siz bir bedensiniz. Biz modern insanlar yeterince bedenlerimizde yaşamıyoruz. Farkındalığımızda yeterince yaşamıyoruz. Hep kafamızın içindeki bu iç monologda yaşıyoruz. Bunların hepsi, genç yaşlarımızda toplum ve çevre tarafından bize programlandı.

Siz temelde gençken çevresel etkilere tepki veren bir grup DNA'sınız. İyi ve kötü deneyimleri kaydettiniz ve bunları, aleyhinize olan her şeyi önceden yargılamak için kullanıyorsunuz. Sonra bu deneyimleri kullanıyor, sürekli uğraşılıyor, geleceği tahmin ediyor ve değiştiriyorsunuz.

Yaşlandıkça biriktirdiğiniz tercihlerin toplamı çok ama çok büyüktür. Alışılmış tepkileriniz, ruh halinizi kontrol eden kaçak yük trenleri haline gelir. Kendi ruh halimizi kontrol etmeliyiz. Neden ruh halimizi nasıl kontrol edeceğimizi öğrenmiyoruz? “Şu anda meraklı moda geçmek istiyorum,” deyip de gerçekten kendinizi meraklı moda sokabilseydiniz bu büyük bir beceri olurdu. Ya da “Yaslı moda girmek istiyorum. Sevdiğim birinin yasını tutuyorum ve onun için yas tutmak istiyorum. Bunu gerçekten hissetmek istiyorum. Yarına kadar bir bilgisayar programlama sorunuyla dikkatimin dağılmasını istemiyorum,” diyebilseydiniz... Zihnimiz de bir kastır; eğitilebilir ve koşullandırılabilir. Kontrolümüz dışında olduğu konusunda toplum tarafından alelacele şartlandırılmışızdır. Zihninize farkındalık ve kararlılıkla bakarsanız (7/24 her an çalışmanız gereken bir konu) bence kendi zihninizi, duygularınızı, düşüncelerinizi ve tepkilerinizi açabilirsiniz. Ardından yeniden yapılandırmaya başlayabilirsiniz. Programınızı istediğiniz şekilde yeniden yazmaya başlayabilirsiniz. [4]

Meditasyon, başka insanların sesini kesip kendi sesinizi dinlemektir.

Sadece bu amaçla yapıldığında “işe yarar”.

Yürüyüş de yürüyerek yapılan meditasyondur.

Günlük tutmak yazılı meditasyondur.

İbadet etmek şükran meditasyonudur.

Duş almak geçici etkili meditasyondur.

Sessizce oturmak doğrudan meditasyondur.

KENDİNİZİ İNŞA ETMEYİ SEÇMEK

En büyük süper güç, kendini değiştirme yeteneğidir.

Hayatınızda yaptığınız en büyük hata neydi ve nasıl telafi ettiniz?

Özetlemem gerekirse bir dizi hata yaptım. Hatalarınız geriye dönüp kendinize şu soruyu sorduğunuzda açıkça görülür: Otuz yaşınızdayken, yirmi yaşındaki halinize ne tavsiyede bulunurdunuz? Ve kırk yaşınızdayken, otuz yaşındaki halinize ne öğüt verirdiniz? (Daha gençseniz beş yılda bir olacak şekilde yapabilirsiniz.) Oturun ve “Tamam, 2007, o zamanlar ne yapıyordum? Nasıl hissediyordum? 2008’de ne yapıyordum? Nasıl hissediyordum? 2009’da ne yapıyordum? Nasıl hissediyordum?” diye sorun.

Hayat, oyunu nasıl oynanacaksa öyle oynayacaktır. Bazı iyi bazı kötü şeyler olacaktır. Çoğu aslında sadece sizin yorumunuza kalmıştır. Doğuyorsunuz, bir dizi duyu-sal deneyim yaşıyor ve sonra ölüyorsunuz. Bu deneyimleri nasıl yorumlamayı seçeceğiniz size kalmıştır. Farklı insanlar onları farklı şekillerde yorumlar.

Gerçekten de keşke aynı şeyleri yapsaydım ama daha az duygu ve daha az öfkeyle yapsaydım. En bilindik örnek; gençken bir şirket kurdum. Bu şirket iyi iş çıkardı ama ben çıkaramadım ve bu işte parmağı olan bazı kişileri dava ettim. Sonunda dava benim lehime sonuçlandı ve her şey yolunda gitti ama çok fazla endişe ve öfke yaşadım.

Bugün olsa bu kadar telaş ve öfke göstermezdim. Sadece insanlara gider ve “Bakın, olan bu. Yapacağım şey bu. Şu şekilde yapacağım. Adil olan bu. Adil olmayan da bu,” derdim.

Öfke ve duyguların büyük ve tamamen gereksiz sonuçları olacağını farkında olurdum. Şimdi bundan ders çıkarmaya ve doğru olduğunu düşündüğüm şeyleri yapmaya çalışıyorum ama öfkelenmeden ve uzun vadeli bir bakış açısıyla. Uzun vadeli bir bakış açısıyla bakıp işin içine duygularımı karıştırmıyordum, bugün bütün bunlara hata gözüyle bakmazdım. [4]

Yine, alışkanlıklarımız her şeyimizdir; bizi biz yapan her şey. Çocukluğumuzdan itibaren tuvalet eğitimi de dahil olmak üzere alışkanlıklar konusunda, ne zaman ağlayıp ne zaman ağlamayacağımız, nasıl gülümseyeceğimiz ve ne zaman gülümsemeyeceğimiz konusunda eğitiliriz. Bunlar öğrendiğimiz ve benliğimize entegre ettiğimiz davranışlar, alışkanlıklar haline gelir.

Büyüdüğümüzde ise bilinçaltımızda sürekli olarak çalışan binlerce alışkanlıktan oluşan bir sistem haline geliriz. Neokorteksimizde yeni sorunları çözmek için fazladan biraz beyin gücümüz vardır. Tamamen alışkanlıklardan ibaretizdir.

Ben bu durumu, eğitmenim bana her gün düzenli gerçekleştirmem gereken bir rutin verdiğinde fark ettim. Daha önce hiç her gün spor yapmamıştım. Hafif bir egzersizdi. Vücudumu zorlayacak bir şey değildi ama bu antrenmanı her gün yaptım. Hem fiziksel hem de zihinsel olarak bende yarattığı inanılmaz, şaşırtıcı dönüşümü fark ettim.

Huzura kavuşmak için önce beden huzuruna sahip olmak gerekir.

Bu bana alışkanlıkların gücünü öğretti. Her şeyin alışkanlıklarla ilgili olduğunu anlamaya başladım. Artık sürekli ya iyi bir alışkanlık edinmeye ya da önceki kötü bir alışkanlığı bırakmaya çalışıyorum. Bu zaman alıyor.

Eğer, “Zinde olmak istiyorum, sağlıklı olmak istiyorum. Şu anda formsuzum ve şişmanım,” diyorsanız, sürdürülebilir hiçbir şey sizin için üç ay içinde sonuç vermez. En az on yıllık bir yolculuk yapmalısınız. Her altı ayda bir (ne kadar hızlı olduğunuza bağlı olarak) kötü alışkanlıklardan kurtulacak ve iyi alışkanlıklar edineceksiniz. [6]

Krishnamurti'nin bahsettiği şeylerden biri de hep içsel bir devrim halinde olmaktır. Tam bir değişim için her zaman içsel olarak hazır olmalısınız. Ne zaman bir şey *deneyeceğimizi* söylesek ya da bir alışkanlık edinmeye *çalışsak* pes ediyoruz.

Sadece, “Kendime biraz daha zaman yaratacağım,” diyoruz. Gerçek şu ki sadece duygularımız bizden bir şey yapmamızı istediğinde yapıyoruz. Güzel bir kıza yaklaşmak istiyorsanız, bir şeyler içmek istiyorsanız, gerçekten bir şeyi arzuluyorsanız gidiyor ve yapıyorsunuz.

“Şunu yapacağım ya da şöyle olacağım,” dediğiniz zaman hep erteliyorsunuz. Vazgeçiveriyorsunuz. En azından kendinizin farkındaysanız, “Bunu yapmak istiyorum diyorum ama gerçekten istemiyorum çünkü gerçekten isteseydim, yapardım,” diye düşünebilirsiniz.

Dışarıdan yeterli sayıda kişiye taahhütte bulunun. Örneğin, sigarayı bırakmak istiyorsanız tek yapmanız gereken tanıdığınız herkese gidip, “Sigarayı bıraktım. Evet yaptım. Size söz veriyorum,” demektir.

Yapmanız gereken tek şey bu. Değil mi? Ama çoğumuz hazır olmadığımızı söylüyoruz. Kendimizi dışarıdan taahhüt altına sokmak istemiyoruz. Kendimize karşı dürüst olmak ve “Tamam, sigarayı bırakmaya hazır değilim. Çok seviyorum, vazgeçmek benim için çok zor olacak,” diyebilmek çok önemli.

Bunun yerine, “Kendime daha makul bir hedef koyacağım; şu miktara indireceğim. Bunu başkalarına da taahhüt edebilirim. Bunun için üç ya da altı ay çalışacağım. O noktaya vardığımda, kendimi hırpalamak yerine bir sonraki adımı atacağım,” deyin.

Sadece gerçekten değişmek istediğinizde değişirsiniz. Ama çoğumuz gerçekten değişmek istemiyoruz, o sıkıntıyı göğüslemek istemiyoruz. En azından farkına varın, farkında olun ve gerçekten başarabileceğiniz daha küçük bir değişiklik yapın. [6]

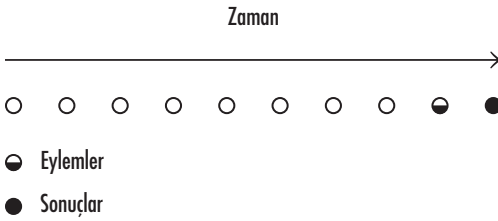
Eylemde hız, sonuçta sabır.

Yapmanız gereken ne varsa yapın gitsin. Neden bekleyesiniz? Sürekli gençleşiyor değilsiniz. Hayatınız yavaş

yavaş elinizden kayıyor. Oturup bekleyerek hayatınızı harcamak istemezsiniz. Bir ileri bir geri hareket ederek hayatınızı harcamak istemezsiniz. Sonunda üstünüze vazife olmadığını bildiğiniz şeyleri yaparak hayatınızı harcamak istemezsiniz.

Bunları yaparken, tüm dikkatinizle, en doğru şekilde ve olabildiğince çabuk yapmak istersiniz. Ama sonra, sonuçlar konusunda sabırlı olmalısınız çünkü karmaşık sistemlerle ve birçok insanla uğraşıyorsunuz.

Piyasaların ürünleri benimsemesi uzun zaman alıyor. İnsanların birbirleriyle rahat çalışması zaman alıyor. Siz parlattıkça parlatırken kusursuz ürünlerin ortaya çıkması zaman alır. Eylemde hız, sonuçta sabır. Nivi'nin dediği gibi ilhamın ömrü kısadır. İlham geldiğinde hemen, oracıkta harekete geçin. [78]

KENDİNİZİ GELİŞTİRMEYİ SEÇMEK

Özel hedeflere inanmam. Scott Adams'ın ünlü sözündeki gibi: "Hedefler belirlemeyin, sistemler kurun."

Ne tür ortamlarda başarılı olabileceğinizi saptamak için muhakemenizi kullanın ve ardından istatistiksel olarak başarılı olabileceğiniz bu ortamı yaratın.

Mevcut çevre beyni programlar ama akıllı beyin içine gireceği çevreyi kendi seçebilir.

Gezegendeki en başarılı insan olmayacağım, olmak da istemiyorum. Mümkün olan en rahat çalışma tarzıyla kendimin en başarılı versiyonu olmak istiyorum. Naval olarak hayat oyununu 1.000 kez oynasam 999 kez başarılı olacağım şekilde yaşamak istiyorum. O bir milyarder değil ama her seferinde oldukça iyi iş çıkarıyor. Hayatın her alanında turnayı gözünden vuramamış olabilir ama sistemler kuruyor, böylece başarısızlık oranı minimumda kalıyor. [4] Hindistan'da fakir bir çocuk olarak başladığımı hatırlıyorsunuz, değil mi? Ben başardıysam herkes yapabilir. Tabii ki tüm uzuvlarım tamdı, zihinsel yeteneklerim ve eğitimim vardı. Geçemeyeceğiniz bazı ön koşullar var. Ama eğer bu kitabı okuyorsanız, muhtemelen elinizin altında olması gereken araçlara, işleyen bir bedene ve işleyen bir zihne sahipsinizdir. [78]

Daha sonra yapmak istediğiniz bir şey varsa onu şimdi yapın. "Sonra" diye bir şey yoktur.

Yeni konuları nasıl öğrenirsiniz?

Çoğunlukla sadece temel şeylere bağlı kalırım. Fizik veya bilim öğrendiğimde de temellere bağlı kalırım. Kavramları öğrenmek için okurum. Kalkülüsten ziyade içinde aritmetik olan bir şey yapma olasılığım daha yüksektir. Bu noktada büyük bir fizikçi olmayacağım. Belki bir sonraki yaşamımda olur ya da çocuğum yapar bunu ama benim için çok geç. Zevk aldığım şeylerle uğraşmalıyım.

Bilim bana göre gerçeğin çalışmasıdır. Tek doğru disiplindir çünkü yanlışlanabilir öngörülerde bulunur. Aslında dünyayı değiştirir. Uygulamalı bilim teknolojiye dönüşür ve teknoloji bizi hayvanlardan ayıran cep telefonu, ev, araba, sıcaklık ve elektrik gibi şeylere sahip olmamızı sağlayan şeydir.

Bana göre bilim gerçeğin çalışmasıdır ve matematik, bilimin ve doğanın dilidir.

Dindar değilim ama ruhçuyum. Bana göre, evrenin yasalarını incelemek yapabileceğim en büyük adanmışlıktır. İnsanların Mekke veya Medine’de olmaktan ve peygamberin önünde eğilmekten alabileceği feyzi, aynı huşu ve alçakgönüllülükle ben bilim okurken alıyorum. Benim için benzersiz bir duygu bu. Temel bilgilerle ilerlemeyi tercih ediyorum. Okumanın güzelliği bu. [4]

“Herkesin okuduğunu okursan herkesin düşündüğünü düşünürsün,” fikrine katılıyor musunuz?

Bugünlerde insanların okuduğu neredeyse her şeyin sosyal onay için tasarlandığını düşünüyorum. [4]

Evrin üzerine yüzlerce kitap okuyan ve Darwin’i hiç okumamış insanlar tanıyorum. Çevremizdeki makroekonomistlerin sayısını bir düşünün. Sanırım çoğu ekonomide tonlarca makale okumuş ama Adam Smith okumamıştır.

Bir yerde bunu sosyal onay için yapıyorsunuz. Diğer maymunlara uyum sağlamak için yapıyorsunuz. Sürüyle iyi geçinmek için yapıyorsunuz. Hayatın getirileri orada değil ki! Hayatın getirileri sürüden ayrılmakla elde edilir.

Sosyal onay sürünün içindedir. Sosyal onay istiyorsanız mutlaka gidin sürünün okuduğunu okuyun. “Hayır. Ben kendime yakışanı yapacağım. Toplumsal sonucu ne olursa olsun, ilginç bulduğum her şeyi öğreneceğim,” diyebilmek biraz aykırılık gerektirir.

O noktada biraz kayıptan kaçınma olduğunu düşünüyor musunuz? Çünkü bir kez ayrıldığınız zaman olumlu bir sonuç için mi yoksa olumsuz bir sonuç için mi ayrıldığınızdan emin değilsinizdir.

Kesinlikle. Sanırım bu yüzden tanıdığım en zeki ve en başarılı insanlar hep kaybedenler olarak başladı. Kendinizi kaybeden, toplum tarafından dışlanan ve normal toplumda hiçbir rolü olmayan biri olarak görüyorsanız kendi işinizi yapacaksınız; kazanmaya bir yol bulma olasılığınız çok daha yüksek olacaktır. “Asla popüler olmayacağım. Asla kabul görmeyeceğim. Ben zaten bir kaybedenim. Diğer çocukların sahip olduklarına ben sahip olmayacağım. Sadece kendim olduğum için mutlu olacağım.” diyerek başlamak yararlı olur.

Kişisel gelişiminiz için öz disiplinsiz bir şekilde imajınızı güncelleyin.

Herkes bir şeylere motivedir. Motivasyon “o şeye” göre değişkenlik gösterir. Hiç motive olmadıklarını düşündüğümüz insanlar bile video oyunları oynarken birden sahiden motive oluyorlar. Motivasyonun göreceli olduğunu düşünüyorum, bu yüzden sadece ilgileneceğiniz şeyi bulmanız gerekiyor. [1]

Kan ve ter, zahmet ve eziyet, uğurlarla yüzleşmek. Bir şekilde başarıya ulaşmak bunlarla oluyor.

Çocuklarınıza bir veya iki ilke aktaracak olsanız bunlar neler olurdu?

Bir numara: okuyun. Okuyabileceğiniz her şeyi okuyun. Toplumun size iyi olduğunu söylediği şeyleri değil, hatta okumanızı söylediğim kitapları da değil. Sadece kendiniz için okuyun. Bunu sevmeye çalışın. Aşk romanları, ciltli kitaplar veya çizgi romanlar olur. Kötü kitap diye bir şey yoktur. Hepsini okuyun. Sonunda okumanız gereken ve okumak istediğiniz şeylere kendi kendinize yönleneceksiniz.

Okuma becerisinin yanı sıra matematik ve ikna becerileri de önemlidir. Her iki beceri de gerçek dünyada size yardımcı olur.

İkna becerisine sahip olmak önemlidir çünkü diğer insanları etkileyebilirsiniz çok şey başarabilirsiniz. Bence ikna gerçek bir beceridir. İkna etmeyi öğrenebilirsiniz, o kadar da zor değildir.

Matematik, hayattaki tüm karmaşık ve zor işlerde yardımcı olur. Para kazanmak istiyorsanız, bilim yapmak istiyorsanız, oyun teorisini, siyaseti, ekonomiyi, yatırımları veya bilgisayarları anlamak istiyorsanız, bunların hepsinin temelinde matematik olduğunu bilmelisiniz. Doğanın temel dilidir matematik.

Doğa matematikle konuşur. Matematik ve biz, tersine mühendislikle doğanın dilini açığa çıkarıyoruz ve daha sadece işin başındayız. İyi haber şu ki, çok fazla matematik bilmenize gerek yok. Sadece temel istatistik, arit-

metik vb. bilmeniz yeterlidir. İstatistik ve olasılığın içini dışını, başını sonunu bilmelisiniz. [8]

KENDİNİZİ ÖZGÜR BIRAKMAYI SEÇMEK

En zor şey istediğini yapmak değil, ne istediğini bilmektir.

Unutmayın, “yetişkin” diye bir şey yoktur. Herkes yolunda yürüdükçe olgunlaşır. Alarak, atarak, seçerek, geçerek kendi yolunuzu kendiniz bulmalısınız. Kendiniz bulun ve yapın. [71]

Değerleriniz nasıl değişti?

Gençken, gerçekten, gerçekten özgürlüğe değer verdim. Özgürlük benim temel değerlerimden biriydi. Hoş hâlâ da öyledir. Muhtemelen en önemli üç değerimden biri ama artık bende özgürlüğün farklı bir tanımı var.

Eski tanımım “bir şeyi yapmak için özgür olmak” idi. İstedğim her şeyi yapma özgürlüğü. Canım ne isterse, ne zaman istersem yapma özgürlüğü. Şimdiyse aradığım özgürlük içsel özgürlük. Bu da “bir şeylerden muaf olma özgürlüğü”. Tepki göstermeme özgürlüğü. Öfkelenmeme özgürlüğü. Üzülmeme özgürlüğü. Bir şeyleri yapmaya zorlanmaktan muaf olma özgürlüğü! İçte ve dışta “bir şeylerden muaf olma özgürlüğü” peşindeyim, oysa daha önce “bir şeyleri yapmak için özgür olma”nın peşindeydim. [4]

Genç halime: “Tam olarak kendin ol,” önerisinde bulunurdum.

Bundan geri durmak dakikalar değil, yıllar boyunca kötü ilişkilerle ve kötü mesleklerle kalmak demektir.

BEKLENTİLERDEN MUAF OLMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Verimliliğimi pek ölçmüyorum. Ben kendini ölçmeye inanmıyorum. Bunun bir öz disiplin, kendini cezalandırma ve kendi kendine çatışma biçimi olduğunu düşünüyorum. [1]

Sizden beklentileri olan bazı insanları incitiyorsanız bu onların sorunudur. Sizinle bir anlaşmaları varsa bu sizin sorununuzdur. Ama sizden bir beklentileri varsa bu tamamen onların sorunudur. Sizinle bir ilgisi yoktur. Hayatta çok fazla beklentiler olacaktır. Beklentilerini ne kadar erken kırarsanız o kadar iyi. [1]

Cesaret, bir makineli tüfek deposuna hücum etmek değildir. Cesaret, başkalarının ne düşündüğünü umsamamaktır.

Beni uzun zamandır tanıyan herkes, öne çıkan özelliğimin sabırsızlığın ve inatçılığın birleşimi olduğunu bilir. Beklemeyi sevmem. Zaman kaybetmekten nefret ederim. Partilerde, etkinliklerde, akşam yemeklerinde yaptığım kabalıklar çok meşhurdur, zaman kaybı olduğunu düşündüğüm anda hemen giderim.

Zamanınıza değer verin. Sahip olduğunuz tek şey budur. Paranızdan daha önemlidir. Arkadaşlarınızdan daha önemlidir. Her şeyden daha önemlidir. Zamanınız sahip olduğunuz tek şeydir. Zamanınızı boşa harcamayın.

Tabii ki bu hiç dinlenmeyeceğiniz anlamına gelmiyor. İsteddiğiniz şeyleri yaptığınız sürece buna zaman kaybı denmez. Ama zamanınızı istediğiniz şeyi yaparak geçirmiyorsanız, kazanmıyorsanız ve öğrenmiyorsanız, ne halt ediyorsunuz?

Vaktinizi başkalarını mutlu etmek için harcamayın. Başkalarının mutluluğu onların sorunudur. Sizin değil. Siz mutluysanız bu başkalarını da mutlu eder. Mutluysanız diğer insanlar size nasıl mutlu olduğunuzu soracak ve bundan bir şeyler öğrenecektir ancak başka insanları mutlu etmekten siz sorumlu değilsiniz. [10]

ÖFKEDEN MUAF OLMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Öfke nedir? Öfke, diğer tarafa, şiddet uygulayabileceğinizi olabildiğince güçlü bir şekilde bildirmenin bir yoludur. Öfke şiddetin habercisidir.

Kızgın olduğunuzda gözlemleyin; öfke durum üzerindeki kontrolün kaybıdır. Öfke, içinde bulunduğunuz gerçeklik değişinceye kadar fiziksel, zihinsel ve duygusal kargaşa içinde olmak için kendinizle yaptığınız bir sözleşmedir. [1]

Öfke kendinize verdiğiniz cezadır. Düşmanın kafasını suya bastırmaya çalışan öfkeli kişinin kendisi de aynı anda boğulur.

VAZİFEDEN MUAF OLMA ÖZGÜRLÜĞÜ

İmkânlarının çok altında yaşayan insanlar, yaşam tarzlarını yükseltmekle meşgul insanların anlayamadıkları bir özgürlüğün tadını çıkarırlar. [11]

İyi ya da kötü kaderinizi gerçekten kontrol etmeye başladığınızda kimsenin size ne yapacağınızı söylemesine asla izin vermezsiniz. [11]

Özgürlüğün tadı sizi vazife verilemez kılar.

KONTROL DIŞI DÜŞÜNMEKTEN MUAF OLMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Üzerinde çalıştığım büyük bir alışkanlık da “maymun zihnimi” devreden çıkarmaya çalışmak. Çocukken boş levhalara –tabula rasa– benzeriz. Büyük oranda ânı yaşarız. Esasen çevremize karşı içgüdülerimizle tepki veririz. “Gerçek dünya” diyebileceğim bir yerde yaşarız. Ergenlik arzusunun başlangıcıdır; ilk kez gerçekten bir şeyler ister ve uzun vadeli planlara başlarız. Çok düşünmeye, istediğimizi elde etmek üzere bir kimlik ve ego oluşturmaya başlarız.

Yürüdüğünüz caddede bin kişi varsa hepsi her an kendi kendine konuşur haldedir. Gördükleri her şeyi sürekli yargırlar. Dün başlarına gelen şeyleri geri sarıp izlerler. Yarın ne olacağına dair hayal dünyasında yaşarlar. Temel gerçeklikten ayrılır, ondan uzak kalırlar. Uzun vadeli plan yapmak iyi olabilir. Sorunları çözdüğümüz takdirde olabilir. Hayatta kalma ve taklit etme makineleri olan bizler için tüm bunlar iyidir.

Ama bence mutluluğumuz için gerçekten çok kötüdür. Bana göre zihin bir efendi değil, bir hizmetçi ve bir araç olmalıdır. Maymun zihnim beni 7/24 kontrol etmeli.

Kontrolsüz düşünme alışkanlığımı kırmak istiyorum ki bu çok zor bir şey. [4]

Meşgul bir zihin öznel zamana geçiŐi hızlandırır.

Kendini tanımanın ve kendini keşfetmenin bir sonu

yoktur. Daha iyi ve daha iyi olmaya devam edebiliriz. Bu ömür boyu devam edecek bir süreçtir. Anlamlı bir cevap yoktur ve siz kişiliğinizi aydınlatıncaya kadar kimse bunu tam olarak çözemeyecektir. Belki bazılarımız oraya ulaşır ancak bu yarışa ne kadar dahil olduğum düşünülürse benim ulaşmam pek olası değil. En iyi ihtimal, arada bir bulutlara bakabilen bir fare olurum.

Bence çoğumuzun ulaşabileceği son nokta sadece bir yarışta olduğunun farkına varmak olacaktır. [8]

Modern mücadele;

Bol miktarda yiyeceğe, ekrana ve abur cubura, tıklama tuzağı haberlere, sonsuz pornoya, sonsuz oyuna ve bağımlılık yapan ilaçlar sağlayan biliminsanlarına ve istatistikçiler ordusuna karşı verdiğimiz mücadeledir.

İnsanın içindeki iradeyi çağıran, oruç tutan, meditasyon yapan ve egzersiz yapan yalnız bireyler olmaya karşı verdiğimiz mücadeledir.

Felsefe

Asıl gerçekler sapkınlık olarak nitelendirilenlerdir. Onlar konuşulamaz. Sadece keşfedilir, fısıldanır ve belki okunur.

HAYATIN ANLAMI

Gerçekten ucu açık, büyük bir soru: Hayatın anlamı ve amacı nedir?

Bu büyük bir soru. Bu büyük bir soru olduğu için, size üç cevap vereceğim.

Cevap 1: Kişiye bağlı bir şeydir bu. Kendi anlamınızı kendiniz bulmalısınız.

İster Buda olsun ister ben olayım, herhangi birinin vereceği bilgelik size saçmalık gibi gelecektir. Temelde onu kendiniz bulmalısınız bu yüzden önemli olan cevap değil, sorudur. Oturup sorunuzla birlikte kazıya başlmalısınız. Bu süreç yıllar veya on yıllar alabilir. Memnun kalacağınız bir cevap bulduğunuzda, bulduğunuz şey yaşamınızın temelini etkileyen bir şey olacaktır.

Cevap 2: Hayatın anlamı yoktur. Hayatın bir amacı yoktur. Osho, "Suya yazı yazmak ya da kumdan evler inşa etmek gibidir hayat," diyordu. Gerçek şu ki 10 milyar yıl, hatta daha uzun sürelik evren tarihi boyunca sizler birer ölüydünüz. Önümüzdeki 70 milyar yıl boyunca evrenin ısıl ölümüne kadar da ölü olacaksınız.

Yaptığınız her şey solup gidecek. Yok olacak, tıpkı insan ırkının ve gezegenimizin olacağı gibi. Mars'ı kolonileştiren grup bile yok olacak. Belli bir nesilden sonra kimse sizi hatırlamayacak.

İster sanatçı, ister şair, ister fatih, ister fakir ya da başka biri olun. Anlamı yok.

Yani demem o ki kendi anlamınızı yaratmalısınız. Siz karar vermelisiniz:

“Bu sadece izlediğim bir oyun mu?”

“Yaptığım şey bir kendini gerçekleştirme dansı mı?”

“Sırf o şeyin kendisi için arzuladığım belirli bir şey var mı?”

Bunların hepsi sizin uydurduğunuz anlamlardır.

Evren için temel, hep var olmuş doğuştan bir anlam yoktur. Olsaydı, bir sonraki şu soruyu sorardınız: “Neden anlam bu?” Fizikçi Richard Feynman’ın dediği gibi, sorular “sonsuzla kadar devam ederdi”. “Neden”ler birikir dururdu. Başka bir “neden”i çağırılmayacak bir cevap yoktur.

Ölümden sonra sonsuz yaşam tarzı cevaplar beni tatmin etmiyor çünkü bence mantıksız. Bu gezegende 70 yıl yaşadık diye ölümden sonraki bir başka yaşamda çok uzun bir süre, yani sonsuz süre yaşayacağımıza dair kesinlikle hiçbir kanıt yok. Ne tür bir aptal Tanrı, burada geçirdiğiniz küçük bir zaman dilimine göre sizi yargılayarak sonsuzu sunar ki? Bence bu hayattan sonrası büyük oranda doğumdan öncesi gibidir. Hatırlıyor musunuz? İşte aynen öyle olacak.

Doğmadan önce, Mars’a gidip gitmememizi veya Dünya gezegeninde kalmamızı, yapay zekânın olup olmadığını, kendiniz de dahil olmak üzere sevdiklerinizi ve hiçbir şeyi veya hiç kimseyi umursamıyordunuz. Ölümden sonra yine umursamayacaksınız.

Cevap 3: Size vereceğim son cevap biraz daha karmaşık. Okuduğum bilimsel kaynaklardan (arkadaşlarım bu konuda kitaplar yazdılar) bazı teorileri bir araya getirdim. Belki hayatın bir anlamı vardır ama çok tatmin edici bir amaç değildir.

Temel olarak fizikteki “zamanın oku” entropiden geliyor.

Termodinamiğin ikinci yasası, entropinin yalnızca arttığını belirtir, bu da evrendeki düzensizliğin yalnızca arttığı ve konsantre serbest enerjinin yalnızca azaldığı anlamına gelir. Canlılara (insanlar, bitkiler, medeniyetler, neye sahipseniz) bakarsanız, bu sistemler lokal olarak entropiyi tersine çevirir. İnsanlar lokal olarak entropiyi tersine çevirir çünkü bir eylem içindeyizdir.

Bu süreçte evrenin ısıl ölümüne kadar küresel olarak entropiyi hızlandırıyoruz. Evrenin ısıl ölümüne doğru gittiğimize dair benim de hoşuma giden hayali bir teori ortaya atabilirsiniz. O ölümden konsantre enerji yoktur ve her şey aynı enerji seviyesindedir. Bu nedenle hepimiz bir bütün oluruz. Esasen ayırt edilemez duruma geliriz.

Canlı sistemler olarak yaptıklarımız o duruma gelmeyi hızlandırır. Bilgisayarlar, uygarlık, sanat, matematik veya bir aile oluşturma yoluyla ne kadar karmaşık sistemler yaratırsanız, aslında evrenin ısıl ölümünü hızlandırırsınız. Bizi tek bir şey olduğumuz o noktaya doğru itersiniz. [4]

DEĞERLERİNİZLE YAŞAYIN

Çekirdek değerleriniz nelerdir?

Onları hiçbir zaman oturup saymadım ama birkaç örnek verebilirim:

Dürüstlük tam anlamıyla çekirdeğin çekirdeğinin çekirdeği bir değer benim için. Dürüstlükten kastım sadece kendim olabilmektir. Asla ne söylediğime dikkat etmem

gereken bir ortamda veya böyle insanların arasında olmak istemiyorum. Düşündüğüm ile söylediğim arasındaki bağlantıyı koparırsam aklım parçalara bölünür. Artık o anda kalamam. Artık biriyle her konuştuğumda geleceği planlamam ya da geçmiş için pişmanlık duymam gerekir. Tam olarak dürüst davranamayacağım birinin yanında olmak istemiyorum.

Bir başkasına yalan söylemeden önce kişi kendine yalan söylemek zorundadır.

Temel değerlere başka bir örnek: Kısa vadeli düşünmeye veya anlamaya inanmıyorum. Biriyle iş yapıyorsam ve o başkalarıyla kısa vadeli düşünüyorsa artık onunla iş yapmak istemiyorum. Hayattaki tüm faydalar, ister parada, ister ilişkilerde, aşkta, sağlıkta, faaliyetlerde veya alışkanlıklarda olsun, bileşik getiriyle gelir. Sadece hayatımın geri kalanında yanında olacağımı bildiğim insanların yanında olmak istiyorum. Sadece uzun vadeli getirisi olduğunu bildiğim şeyler üzerinde çalışmak istiyorum.

Bir diğeri ise sadece akran ilişkilerine inanıyorum. Hiyerarşik ilişkilere inanmıyorum. Kimsenin üstünde olmak, kimsenin altında olmak istemiyorum. Birine akranım gibi davranamıyorsa ve o da bana akranım gibi davranamıyorsa onunla etkileşim kurmak istemiyorum.

Bir diğeri: Artık öfkeye inanmıyorum. Gençken ve testosteronla doluyken öfke iyiydi ama şimdi Budizm'in "Öfke, birine atmak üzere elinde tuttuğun kordur," sözünü benimsiyorum. Kızgın olmak ve kızgın insanların etrafında olmak istemiyorum. Onları hayatımdan çıkar-

dım. Onları yargılamıyorum. Ben de çok öfke yaşadım. Bunu kendi başlarına halletmeleri gerekiyor. Gitsinler başka birine, başka bir yerde öfkelensinler.

Bunların klasik değer tanımına girip girmediğini bilmiyorum ama bunlar taviz vermeyeceğim ve tüm hayatım boyunca “uğruna” yaşadığım şeyler. [4] Bence herkesin değerleri vardır. Harika ilişkiler, harika iş arkadaşları, harika aşklar, eşler, kocalar bulmak çoğunlukla değerlerinizin aynı düzlemde olduğu insanlar bulmak demektir. Değerleriniz örtüşüyorsa küçük şeylerin önemi yoktur. Genel olarak insanlar bir şey hakkında kavga ediyor veya tartışıyorlarsa bunun nedeni değerlerinin uyuşmamasıdır. Değerleri aynı doğrultuda olsaydı küçük şeylerin bir önemi olmazdı. [4]

Karımla tanışmak harika bir sınavdı çünkü onunla olmayı gerçekten istiyordum ama o başlangıçta o kadar emin değildi. Sonunda değerlerimi gördüğü için birlikte olduk. Onları o noktaya kadar geliştirdiğim için şanslıyım. Geliştirmeseydim onunla olamazdım. Onu hak etmezdim. Yatırımcı Charlie Munger’ın dediği gibi, “Değerli bir eş bulmak için, önce değerli bir eşe layık olun.” [4]

Eşim inanılmaz derecede sevgi dolu, aile odaklı bir insan, ben de öyleyim. Bizi bir araya getiren temel değerlerden biri buydu.

Bir çocuğunuz olduğunda bu gerçekten garip bir şey, o an size hayatın anlamı nedir, hayatın amacı nedir sorusunun cevabını veriyor. Birdenbire evrendeki en önemli şey sizin bedeninizden çıkıp çocuğun bedenine geçiyor. Değişiyorsunuz. Değerlerinizin bencil yanı doğal olarak büyük oranda törpüleniyor. [4]

AKILCI BUDİZİM

Soru ne kadar eskiyse, cevaplar da o kadar eskidir.

Felsefenize Akılcı Budizm adını verdiniz. Geleneksel Budizm'den farkı nedir? Ne tür keşiflerden geçtiniz?

İşin akılcı kısmı, bilim ve evrimle uzlaşmam gerektiğini işaret ediyor. Kendi adıma doğrulayamadığım tüm parçaları reddetmek zorundayım. Örneğin, meditasyon sizin için iyi mi? Evet. Zihninizi temizlemek iyi bir şey mi? Evet. Maymun zihninizin altında bir temel farkındalık katmanı var mı? Evet. Bütün bu şeyleri kendi adıma doğruladım.

Budizm'den bazı şeylere inanıyor ve onları benim siyorum çünkü yine, ya doğruladım ya da düşünce deneyleriyle akıl yürüterek kabul ettim. Kabul etmeyeceklerim, “Karmasını ödediğiniz bir geçmiş yaşam var,” gibi şeylerdir. Bu kanaate varamadım. Geçmiş yaşamlarımı hatırlamıyorum. Hafızamda yoklar. Öyleyse buna inanmamalıyım.

İnsanlar üçüncü çakranızın açıldığını falan söylediklerinde –bu nedir bilmiyorum– bunlar bana sadece süslü tabirler gibi geliyor. Bunların hiçbirini kendi adıma doğrulayamadım veya onaylayamadım. Kendi adıma doğrulayamazsam veya oraya bilim yoluyla ulaşamazsam, o zaman doğru da olabilir yanlış da ama yanlışlanamaz, bu yüzden onu temel bir doğru olarak göremem.

Öte yandan evrimin doğru olduğunu biliyorum. Hayatta kalma ve taklit makineleri olarak evrimleştiğimizi biliyorum. Bir egomuz olduğunu biliyorum, bu yüzden

yerden yukarıdayız, kurtlar bizi yemiyor ve esasen eyleme geçiyoruz. Bana göre Akılcı Budizm, Budizm'in daha mutlu, daha rahat, daha ânı yaşayan ve duygularını kontrol altında tutabilen, daha iyi bir insanoglu olma yönündeki içsel öğretilerini anlamak anlamına geliyor.

Sırf bir kitapta yazıyor diye hayal ürünü hiçbir şeye inanmak zorunda değilim. Beyin gücüyle uçabileceğimi sanmıyorum. Meditasyonun bana süper güçler gibi şeyler vereceğini sanmıyorum. Her şeyi deneyin, kendiniz test edin, şüpheli olun, faydalı olanı tutun, olmayanı atın.

Felsefemi iki kutup halinde özetleyebilirim. Bir kupta insanlar hakkında çok şeyi açıkladığı için bağlayıcı bir ilke olarak evrim var, diğerinde ise hepimizin iç dünyasıyla ilgili en eski, en uzun süre test edilmiş manevi felsefe olan Budizm var.

Bence bunlar kesinlikle bağdaşabilir. Aslında bir ara Budizm'in ilkelerini, özellikle de hayali olmayanlarını, doğrudan bir sanal gerçeklik simülasyonu halinde nasıl haritalayabileceğinizi anlatan bir blog yazısı yazmak istiyorum. [4]

Herkes masum başlar. Herkes bozulur. Bilgelik, bilgi yoluyla kötülüklerden kurtulmak ve erdeme geri dönmektir.

Bilgeliği nasıl tanımlarsınız?

Eylemlerinizin uzun vadeli sonuçlarını anlamaktır. [11]

Bilgelik yalnızca kelimelerle aktarılabilseydi burada işimiz biterdi.

SAHİP OLDUĞUMUZ TEK ŞEY YAŞADIĞIMIZ ANDIR

Aslında elimizde “şu an”dan başka bir şey yoktur. Hiç kimse zamanda geriye gidemedi ve hiç kimse geleceği işe yarar bir şekilde başarıyla tahmin edemedi. Kelimenin tam anlamıyla var olan tek şey, tam olarak şu anda uzayda bulunduğunuz noktadır.

Tüm büyük ve derin gerçekler gibi, her şey paradokstur. Herhangi iki nokta sonsuz farklıdır. Her bir an tamamen benzersizdir. Her an o kadar hızlı geçer ki onu yakalayamazsınız. [4]

Her an ölüyorsunuz ve yeniden doğuyorsunuz. Bunu unutmak ya da hatırlamak size kalmış. [2]

“Her şey daha güzel çünkü bizler kadere mahkûm olduk. Asla şimdi olduğundan daha kıymetli olmayacaksın ve bir daha asla burada olmayacağız.”

—Homeros, İlyada

İki dakika önce ne dediğimi hatırlamıyorum bile. En iyi ihtimalle geçmiş, kafamdaki kurgusal küçük bir hafıza bandıdır. Bana kalırsa geçmişim ölüdür. Geçti gitti. Ölüm de artık gelecek anların olmadığı anlamına gelir. [2]

İlham kısa ömürlüdür, hemen harekete geçin.

İLHAM GİDEBİLİR, HEMEN HAREKETE GEÇİN.

BONUS

Teknolojinin demokratikleşmesi, herkesin yaratıcı, girişimci ve bilimsanı olmasına izin veriyor. Gelecek daha parlak.

İstatistiksel olarak muhtemelen daha gelişmiş uzaylı uygarlıklar vardır.

Umarım iyi çevrecilerdir ve bizi sevimli bulurlar.

Naval'dan Okuma Önerileri

Gerçek şu ki kendimi geliştirmek için okumuyorum. Merak ve ilgi-
den okuyorum. En iyi kitap ise yalayıp yutacağınız kitaptır.

KİTAPLAR

Yeterince okursanız uzman olursunuz. O zaman doğal olarak teoriye, kavramlara, kurgusal olmayana daha çok yönelirsiniz.

KURGU DIŞI

The Beginning of Infinity: Explanations That Transform the World [Sonsuzluğun Başlangıcı: Dünyayı Dönüştüren Açıklamalar] – David Deutsch

Çok kolay bir kitap değil ama benim aklımı geliştirdi. [79]

Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi – Yuval Noah Harari

İnsan türünün tarihi. Gözlemler, çerçeveler ve zihinsel modellerle tarihe, insan türünden dostlarınıza farklı bakmanızı sağlayacak. [1]

Sapiens son on yıldır okuduğum en iyi kitap. Kitabı yazmak için yazar on yıllarını harcamış. Kitabın her sayfası tıka basa harika düşüncelerle dolu. [1]

Akılcı İyimser: Refahın Evrimi – Matt Ridley

Son yıllarda okuduğum en parlak ve aydınlatıcı kitap. En beğendiğim yirmi kitaptan dördünün yazarı o. [11]

Matt Ridley'in yazdığı diğer her şeyi de öneriyorum. Matt bir biliminsanı, iyimser ve ileri görüşlü biri. En sevdiğim yazarlardan biri. Onun yazdığı her şeyi okudum; hem de tekrar tekrar okudum. [4]

- *Genom: Bir Türün Yirmi Üç Bölümlük Otobiyografisi*
- *Kızıl Kraliçe: Cinsellik ve İnsan Doğasının Evrimi*
- *Erdemin Kökenleri*
- *The Evolution of Everything: How New Ideas Emerge*
[Her Şeyin Evrimi: Yeni Fikirler Nasıl Ortaya Çıkıyor?]

Taşın Altındaki El – Nassim Taleb

2018'de okuduğum en iyi kitap, kesinlikle tavsiye ederim. Bir sürü harika düşünce var. Bir sürü müthiş zihinsel model ve yapı. Biraz yanlı ama çok parlak bir zekâ, bu yüzden sorun değil. Yanlı bakışın ötesinde düşünerek kitabı okuyun, kavramları öğrenin. Okuduğum en iyi iş kitaplarından biri. Ve neyse ki iş kitabı görünümünde değil. [10]

Prokrustes'in Yatağı: Felsefi ve Pratik Aforizmalar – Nassim Taleb

Bu kitap Nassim'in kadim bilgelik koleksiyonu. Aynı zamanda şunlar da bilinen kitapları: *Siyah Kuğu: Olasılıksız Görünenin Etkisi*, *Antikırılkanlık: Düzensizlikten Kazanç Sağlayan Şeyler*, *Aldatıcı Raslantısallık: Hayatta ve Piyasalarda Şansın Gizli Rolü*. Hepsi de okumaya değer. [7]

Altı Kolay Parça – Richard Feynman

Yerinizde olsam Richard Feynman'ın *Altı Kolay Parça* ve *Altı Zor Parça* kitaplarını alıp çocuklarıma hediye ederdim. Richard Feynman ünlü bir fizikçidir. Hem tarzını hem de fizik anlayışını seviyorum.

Şu anda da *Mektuplarıyla Feynman*'ı okuyorum. Feynman'ın biyografisi olan *Genius: The Life and Science of Richard Feynman* [Dâhi: Richard Feynman'ın Yaşamı ve Bilimi] kitabını da yeniden okuyorum. [8]

Thing Explainer: Complicated Stuff in Simple Words [Şeylerin İzahı: Basit Sözcüklerle Karmaşık Şeyler] – Randall Munroe

Çok bilim odaklı bir internet çizgi romanı olan *xkcd*'nin yaratıcısı Randall Munroe'nun harika bir kitabı. Bu kitapta iklim değişikliğinden fiziksel sistemlere ve denizaltılara kadar, çok karmaşık kavramları, sadece İngilizcedeki en yaygın bin kelimeyi kullanarak açıklıyor. Satürn Beş roketini “Yükselen Beş” olarak adlandırıyor. Bir roketi uzay gemisi olarak tanımlayamazsınız. Kendinden referanslıdır. Ama o “Yükselen” diyor.

Sonuçta yukarı doğru giden bir şey bu. Çocuklar hemen anlar. [4]

Thinking Physics: Understandable Practical Reality [Fiziği Düşünmek: Anlaşılabilir Pratik Gerçeklik] – Lewis Carroll Epstein

Bir başka harika kitap da *Thinking Physics*. Bu kitabı elimden bırakmam.

Arka kapaktaki “Hem ilkokulda hem de lisansüstünde okunan tek kitap,” diyen küçük yazıya bayılıyorum çünkü çok doğru. Kitap, on iki yaşındaki bir çocuğa ve yirmi beş yaşındaki bir fizik yüksek lisans öğrencisine açıklanabilecek fizik bulmacalarından oluşuyor. Hepsinde de fizikle ilgili temel tespitler var. Hepsi de biraz zor ama

tamamen akıl yürütme yoluyla herkes cevaba ulaşabiliyor. [4]

Tarihten Alınacak Dersler – Will ve Ariel Durant

Bu gerçekten de çok sevdiğim harika bir kitap; tarihin bazı kapsamlı konularını özetliyor, çok etkileyici. Ve çoğu tarih kitabının aksine, gerçekten hacmi çok küçük ama çok fazla dönemi kapsıyor. [7]

The Sovereign Individual: Mastering the Transition to the Information Age [Egemen Birey: Bilgi Çağına Geçişte Ustalaşmak] – James Dale Davidson ve Lord William Rees-Mogg

O kadar da ana akım bir kitap değilse de *Sapiens*'ten sonra okuduğum en iyi kitap bu.

Poor Charlie's Almanack: The Wit and Wisdom of Charles T. Munger [Zavallı Charlie'nin Almanığı: Charles T. Munger'in Zekâ ve Bilgeliği] – Charlie Munger

Bir iş kitabı görünümünde olsa da aslında sadece (Berkshire Hathaway'den) Charlie Munger'ın başarılı ve erdemli bir hayat yaşamak için kendini aşma konusundaki tavsiyelerini içeriyor. [7] [80]

Gerçeklik Görüldüğü Gibi Değildir – Carlo Rovelli

Bu, geçen yıl okuduğum en iyi kitap. Fizik, şiir, felsefe ve tarih konularının hepsi rahat erişilebilir halde tek bir paketin içinde.

Fizik Üzerine Yedi Kısa Ders – Carlo Rovelli

Bu kitabı iki kereden fazla okudum.

Oyun teorisi konusunda strateji oyunları oynamanın yanı sıra J.D. Williams'ın yazdığı *The Compleat Strategyst: Being a Primer on the Theory of Games of Strategy* [Mükemmel Stratejist: Strateji Oyunları Teorisinde Uzmanlaşmak] kitabı ile Robert Axelrod'ın kaleme aldığı *The Evolution of Cooperation* [İşbirliğinin Evrimi] kitabını deneyebilirsiniz. [11]

FELSEFE VE MANEVİYAT Jed McKenna'nın yazdığı tüm kitaplar.

Jed salt gerçekleri veriyor. Tarzı itici olabilir ancak gerçeğe olan bağlılığı benzersizdir. [79]

Theory of Everything (The Enlightened Perspective) [Her Şeyin Teorisi (Aydınlanmış Perspektif)] - Dreamstate Üçlemesi

Jed McKenna's Notebook [Jed McKenna'nın Defteri]

Jed Talks #1 ve #2 [Jed Konuşmaları]

Dr. Kapil Gupta'nın bütün kitapları.

Kapil kısa süre önce benim kişisel danışmanım ve koçum oldu ki ben koçluğa inanmayan bir kişiydim. [79]

A Master's Secret Whispers: For those who abhor noise and seek The Truth... about life and living [Bir Üstadın Gizli Fısıltıları: Gürültüden nefret edenler ve Gerçeği arayanlar için... yaşam ve yaşamak hakkında]

Direct Truth: Uncompromising, non-prescriptive Truths to the enduring questions of life [Doğrudan Gerçek: Hayatın kalıcı sorularına tavizsiz ve kuralsız Gerçekler]

Atmamun: The Path to achieving the bliss of the Hima-

layan Swamis and the freedom of a living God [Atmamun: Himalaya Swamilerinin mutluluğuna ulaşmanın yolu ve yaşayan bir Tanrı'nın özgürlüğü].

The Book of Life [Hayat Kitabı] – Jiddu Krishnamurti

Krishnamurti, az tanınan bir adam, geçen yüzyılın başında yaşayan Hintli bir filozof ve bende etkisi büyüktür. Uzlaşmaz ve dobra bir adam. Temelde size her zaman kendi zihninize bakmanızı söylüyor. Ondandır çok etkilendim. Muhtemelen çeşitli konuşmalarından ve kitaplarından alıntıları bir araya toplayan en iyi kitap *The Book of Life*. [6]

The Book of Life'tan birer tane çocuklarıma vereceğim. Yaşlanıncaya kadar saklamalarını söyleyeceğim çünkü gençken kitap onlar için pek bir anlam ifade etmeyecek. [8]

Total Freedom: The Essential Krishnamurti [Tam Özgürlük: Temel Krishnamurti] – Jiddu Krishnamurti

Bu kitap biraz daha ileri düzey kimseler için. İnsan zihninin tehlikelerine karşı rasyonalist bir kılavuz. Sürekli başvurduğum “maneviyat” kitabım. [1]

Siddharta – Herman Hesse

Bu kitabı felsefe üzerine klasik bir kitap olarak seviyorum, yeni başlayan biri için iyi bir giriş. En çok bu kitabı dağıtmışımdır. [1]

Hemen hemen her zaman Krishnamurti'nin ya da Osho'nun kitaplarını tekrar tekrar okuyorum. Bunlar benim en sevdiğim filozoflar. [4]

[Güncelleme: Bugün bu listeye Jed McKenna, Kapil Gupta, Vashistha Yoga ve Schopenhauer'ı eklerdim.]

Sırlar Kitabı: İçinizdeki Gizemi Keşfetmek için 112 Meditasyon – Osho

Meditasyon tekniklerinin çoğu konsantrasyon yöntemleridir ve birçok meditasyon tekniği vardır. Eğer bu tekniklerden bazılarını gözden geçirmek isterseniz Osho'nun *Sırlar Kitabı*'nı öneririm. Son zamanlarda kötü bir üne sahip olduğumu biliyorum ama oldukça akıllı bir adamdı. 112 farklı meditasyonu içeren eski bir Sanskritçe kitabın çevirisi. Her birini deneyebilir ve hangisinin sizin için işe yaradığını görebilirsiniz. [74]

The Great Challenge: Exploring the World Within [Büyük Zorluk: İçimizdeki Dünyayı Keşfetmek] – Osho

The Way to Love: The Last Meditations of Anthony de Mello [Aşkın Yolu: Anthony de Mello'nun Son Meditasyonları] – Anthony de Mello

Bağımsız Ruh – Michael Singer

Düşünceler – Marcus Aurelius

Marcus Aurelius kesinlikle hayatımı değiştirdi. Bir Roma imparatorunun kişisel günlüğü bu kitap. Muhtemelen yaşadığı dönemde dünyanın en güçlü adamı oydu. Kendi kendine bir günlük yazmış, yayımlanmasını pek beklemezdi sanırım. Bu kitabı açtığınızda onun da aynı sorunları ve zihinsel mücadeleleri yaşadığını fark ediyorsunuz; o daha iyi bir insan olmaya çalışıyordu. Tam orada, başarının ve gücün içsel durumunuzu iyileştirme-

diğini, yine de üzerinde çalışmanız gerektiğini anlıyorsunuz. [6]

Love Yourself Like Your Life Depends on It [Kendinizi Hayatınıza Buna Bağlıymış Gibi Sevin] – Kamal Ravikant

Kardeşimin yazdığı *Love Yourself Like Your Life Depends on It* kitabını okuyordum. Kısa ve öz yazıldığını düşünüyorum. (Kardeşimin biraz reklamını yapmış oldum.)

Ailenin filozofu o, ben sadece amatörüm. Kitabında harika bir yer var:

Bir keresinde bir keşişe huzuru nasıl bulduğunu sormuştum.

"Evet diyorum" demişti. "Olan her şeye 'evet' diyorum." [7]

The Tao of Seneca: Practical Letters from a Stoic Master [Seneca'nın Tao'su: Stoacı Bir Ustadan Pratik Mektuplar]

En çok dinlediğim sesli kitap. Dinlediğim en anlamlı sesli kitap.

Zihninizi Nasıl Değiştirirsiniz?: Yeni Psikedelik Bilimi Bilinçlilik, Ölme, Bağımlılık, Depresyon ve Aşkınlık Hakkında Bize Ne Öğretir – Michael Pollan

Michael Pollan'ın yakın zamanda yazdığı güzel bir kitap. *Fikrinizi Nasıl Değiştirirsiniz?* Bence herkesin okuması gereken harika bir kitap.

Kitap zihin açıcı maddeleri tartışıyor. Zihin açıcı maddeler, kendinizi gözlemlemede bir bakıma hile şifreleridir. Kimseye madde kullanımı tavsiye etmiyorum, tüm o hislere meditasyon yoluyla ulaşabilirsiniz. Hızlanmak

istiyorsanız, bilirsiniz işte, zihin açıcı maddeler bunun için iyidir. [74]

Sıra Dışı Düşünceler: Bruce Lee'den Hayat Dersleri – Bruce Lee

Gariptir ki Bruce Lee harika bir felsefe kitabı yazmış. *Sıra Dışı Düşünceler* felsefesinin iyi bir özetidir.

Ermiş – Halil Cibran

Bu kitap modern zamanların şiirsel din kitabı gibi. Rafta, Bhagavad Gita *Tao Te Ching*, İncil ve Kuran ile birlikte duruyor. Dinsellik ve hakikat hissi uyandıran bir tarzda yazılmış ancak çok cana yakın, güzel ve mezhepsellikten uzak ayrıca bağınazlık da içermiyor. Bu kitabı çok sevdim.

Çocukların nasıl olduğunu, âşıkların nasıl olduğunu, evliliğin nasıl olması gerektiğini, düşmanlarınıza ve arkadaşlarınıza nasıl davranmanız gerektiğini, parayla nasıl çalışmanız gerektiğini, karnınızı doyurabilmek için öldürmek zorunda kaldığınız zamanlarda nasıl düşünmeniz gerektiğini şiirsel bir şekilde anlatmak gibi bir yeteneği var. Büyük dini kitaplar gibi hayattaki büyük sorunlara nasıl yaklaşılacağına çok derin, çok felsefi ama çok doğru cevaplar verdiğini hissettim. Dindar olsanız da olmasanız da herkese *Ermiş*'i tavsiye ediyorum. İster Hıristiyan, Hindu, Yahudi veya ateist olun. Bence çok güzel bir kitap ve okumaya değer. [7]

BİLİMKURGU

Ben okumaya çizgi roman ve bilimkurguyla başladım. Sonra tarihi ve günceli anlatan kitaplarla devam ettim. Sonra da psikolojiye, popüler bilime, teknolojiye daldım.

Ficciones - Hayaller ve Hikâyeler – Jorge Luis Borges

Arjantinli yazar Jorge Luis Borges'i seviyorum. Onun kısa hikâye koleksiyonu *Ficciones - Hayaller ve Hikâyeler* veya *Labirentler*, muhteşem. Borges muhtemelen doğrudan felsefe yazmayanlar arasında şimdiye kadar okuduğum en güçlü yazardır. Bilim kurgunun yanı sıra kitap felsefe de içeriyor. [1]

Geliş – Ted Chiang

Şu anki favori kısa bilimkurgu hikâyem muhtemelen: Ted Chiang'ın "Understand" [Anla] hikâyesi. *Stories of Your Life and Others* adındaki bir koleksiyonda yer alıyor. "Story of Your Life"ın *Arrival (Geliş)* adında filmi de yapıldı. [1]

Nefes – Ted Chiang

Bu kitap, çağımızın en iyi bilimkurgu kısa öykü yazarından, termodinamik harikasını yansıtıyor.

The Lifecycle of Software Objects [Yazılım Nesnelерinin Yaşam Döngüsü] de Ted Chiang'ın bir başka bilimkurgu şaheseri.

Parazit – Neal Stephenson

Parazit harika ama harika bir kitap. *Parazit* kitabı-

nın bir benzeri daha yok. *Parazit* başlı başına bir tür. Stephenson'un *Elmas Çağı Ya da Genç Bir Kadının Resimli Okuma Kitabı* adında bir kitabı daha var.

“**Son soru**”, Isaac Asimov'un kısa öyküsü. Her zaman “Son Soru”dan alıntılar yaparım. Çocukken severdim.

Şu an tekrar okuduğunuz kitaplar neler?

Bu güzel bir soru. Konuşurken Kindle uygulamamı açayım. Genellikle bilimle ilgili bazı kitapları hep yeniden okurum.

René Girard'ın mimetik teori* üzerine bir kitabını okuyorum. Daha çok bir genel bakış kitabı çünkü onun asıl yazılarını okumadım. Tim Ferriss'in birçok harika sanatçıdan öğrendiklerini anlatan *Tools of Titans* [Titanların Araçları] adındaki kitabını okuyorum.

Thermoinfocomplexity kitabını okuyorum. Aslında yazarı bir arkadaşım, Behzad Mohit. *İknanın Psikolojisi* kitabını okumayı yeni bitirdim. Göz gezdirdim de diyebilirim. *İknanın Psikolojisi*, Robert Cialdini'nin kitabı. Konuyu anlamak için kitabın tamamını okumam gerektiğini düşünmüyorum ama yine de başardığımı görmek güzeldi. Harika bir küçük tarih kitabı. Şu anda *Felsefenin Öyküsü*'nü okuyorum. Bu da Will Durant'ın kitabı.

Artık küçük bir çocuğum var, bu yüzden bir sürü çocuk yetiştirme kitabım da var. Daha çok referans olarak kullanıyorum. Geçenlerde biraz Emerson ve biraz Chesterfield okudum. Burada bir Leo Tolstoy kitabım da var.

---

* Mimetik teori, René Girard tarafından geliştirilmiş bir kavramdır. Bu kavram, insan arzusunun otonom değil kolektif olduğu düşüncesine dayanmaktadır. -yhn

Alan Watts. Scott Adams. *Tanrı'nın Enkazı'nı* geçenlerde yeniden okudum. *Tao Te Ching*'i bir arkadaşım tekrar okuyor, ben de tekrar aldım. Tonlarca var. Daha böyle devam edebilirim. Burada Nietzsche'nin kitabı var. *Görünmeyen Ekonomist* [Tim Harford] var.

Richard Bach'ın kitabı *Illusions: The Adventures of a Reluctant Messiah* [İllüzyonlar: İsteksiz Bir Mesih'in Maceraları] var. Jed McKenna kitapları var.

Burada biraz Dale Carnegie var. *Üç Cisim Problemi* [Cixin Liu]. *İnsanın Anlam Arayışı* [Victor E. Frankl]. Çok var. *Cinselliğin Şafağı* [Christopher Ryan]. Bir sürü kitap var.

Bu arada, insanlara ne okuduğumu anlatırken kitaplarımın üçte ikisini atlıyorum. Bunları atlamamın nedeni utanç verici olmaları. Okunacak iyi kitaplara benzemiyorlar. Önemsiz veya aptalca gelebilirler. Kimin umurunda? Okuduğum her şeyi herkese izah etmek zorunda değilim. Diğer insanların önemsiz ve hatta ayıp bulacakları her türlü şeyi okurum. Akıllara durgunluk veren, katılmadığım her türlü şeyi de okurum. [4]

Kitaplara hep para harcamışımdır. Bunu asla bir masraf olarak görmedim. Bu benim için bir yatırımdır. [4]

BLOGLAR

(Bu bölümde çok fazla link olduğu için dijital kopyayı tercih edebilirsiniz. Daha kolay kullanım için bu bölümün dijital versiyonuna Navalmanack.com'dan erişebilirsiniz.)

Bazı harika bloglar var:

@KevinSimler – *Melting Asphalt*, <https://meltingasphalt.com/>

@farnamstreet – *Farnam Street, A Signal in a World Full of Noise*, <https://fs.blog/>

@benthompson – *Stratchery*, <https://stratchery.com/>

@baconmeteor – *Idle Words*, <https://idlewords.com/> [4]

“The Munger Operating System: How to Live a Life That Really Works” [Munger İşletim Sistemi: Gerçekten İşe Yarayan Bir Hayat Nasıl Yaşanır] – @FarnamStreet
Yaşamak ve başarılı olmak için kurallar.

“The Day You Became a Better Writer” [Daha İyi Bir Yazar Olduğunuz Gün] – Scott Adams

Yazarlığımın çok iyi olmasına ve gençliğimden beri çok yazmama rağmen hâlâ o blog gönderisini açıp önemli bir şey yazarken arka plana koyuyorum. O kadar iyi yani. İyi yazmak için o gönderiyi temel şablon olarak kullanıyorum. “The Day You Became a Better Writer” başlığını bir düşünün. Bu çok güçlü bir başlık. Size küçük bir blog yazısıyla sürprizin önemini, başlıkların önemini, kısa ve yönlendirici olmanın önemini, bazı sıfat ve zarfları kullanmamayı, edilgen değil etken çatıyı kullanmayı vb. öğretiyor. Bu blog yazısı, eğer egonuzu bir kenara bırakırsanız ve düzgün bir şekilde özümserseniz, yazı stilinizi sonsuza kadar değiştirecektir. [6]

On dakika içinde daha akıllı olmak ister misiniz? Şunu özümseyin: Kevin Simler’in “Crony Beliefs” [Arka-daş İnançları].

@eladgil’in “Kariyer Seçimi” konulu yazısı şimdiye kadar okuduğum en iyi kariyer yazısı (Silicon Valley/tech).

Harari’nin YouTube’da ders/kurs formatında *Sapiens* videoları.

Her işletme okulunda Toplama (Aggregation) Teorisi üzerine bir ders olmalıdır. Veya en iyi teknoloji analisti @benthompson ustasından öğrenin.

Harika bir kaynak. “Quantum physics is not ‘weird.’ You are weird.” [Tuhaf olan Kuantum Fiziği Değil, Sizsiniz] — “Think Like Reality” [Gerçek Gibi Düşün] [Eliezer Yudkowsky]

Kesinlikle okunmalı. @Awilkinson'den “Lazy Leadership” [Tembel Liderlik]

Kendi kendini yetiştirmiş bir adamdan sınırsız bilgelik dersleri. @EdLatimore'un sitesindeki her şey, başarılı insanlar için okumaya değer: <https://edlatimore.com/>

“Haberlerde” gördüklerinize göre yer, yatırım yapar ve düşünürseniz, gıda, finans ve ahlak açısından iflas edersiniz.

DIĞER ÖNERİLER

Twitter hesapları:

@AmuseChimp (tüm zamanların en sevdiğim Twitter hesabı)

@mmay3r

@nntaleb

Art De Vany (Facebook'ta)

Deha işte burada, sadece düzensiz bir şekilde dağılmış bir halde. [4]

Kesinlikle okunmalı. (@zaoyang'ın “intellectual compounding” [entelektüel bileşik getiri] konulu Twitter gönderileri). [11]

Gerçekten çok iyi grafik romanlar var. Çizgi romanlara açkısanız, *Transmetropolitan* [Warren Ellis], *The Boys* [Garth Ennis], *Planetary* [Warren Ellis] ve *The Sandman* [Neil Gaiman]...bunlardan bazıları bence çağımızın en iyi sanat eserleri arasında. Çizgi roman okuyan bir çocuk olarak büyüdüm, bu yüzden bu türe karşı çok taraflı olabilirim. [1]

Rick and Morty (TV şovu + çizgi roman)

Rick and Morty televizyondaki en iyi şovdur (tabii ki naçizane fikrimdir). Sadece ilk bölümü izleyin – hepsi bu. *Geleceğe Dönüş* ile *Otostopçunun Galaksi Rehberi*'nin karışımı. *Rick and Morty*'nin çizgi romanı da [Zac Gorman] şovu kadar zekice.

“You and Your Research” [Siz ve Araştırmamız] – Richard Hamming

Çok güzel bir yazı, okumanızı tavsiye ederim. Temelde bilimsel araştırma yapan insanlar için yazılmış ama bence her alanda geçerli şeyler. Harika bir işin nasıl yapılacağına dair eski bir deneme. Richard Feynman'ın söylediklerini hatırlatıyor ancak Hamming'in hemen hemen gördüğüm her şeyden daha etkili bir şekilde ifade ettiğini düşünüyorum. [74]

Naval'ın Yazdıkları

YAŞAM FORMÜLLERİ I (2008)

Bunlar kendime yazdığım notlar. Referans çerçeveniz ve dolayısıyla hesaplarınız değişkenlik gösterebilir. Bunlar tanımlar değil, başarı algoritmalarıdır. Katkılara açığız.

- Mutluluk = Sağlık + Zenginlik + İyi İlişkiler
- Sağlık = Egzersiz + Diyet + Uyku
- Egzersiz = Yüksek Yoğunluklu Direnç Antrenmanı + Spor + Dinlenme
- Diyet = Doğal Gıdalar + Aralıklı Oruç + Sebzeler
- Uyku = Alarm yok + 8-9 saat + günlük ritimler
- Zenginlik = Gelir + Zenginlik * (Yatırım Getirisi)
- Gelir = Sorumluluk + Kaldıraç + Spesifik Bilgi
- Sorumluluk = Kişisel Markalaşma + Kişisel Platform + Risk Almak?
- Kaldıraç = Sermaye + İnsanlar + Fikri Mülkiyet
- Spesifik Bilgi = Toplumun yapmak konusunda henüz diğer insanları eğitemediği bir şeyi nasıl yapacağını bilmek

- Yatırım Getirisi = “Al ve Tut” + Değerleme + Güvenlik Payı [72]

NAVAL KURALLARI (2016)

- Her şeyden önce ânı yaşayın.
- Arzulamak acı çekmektir. (Buda)
- Öfke, birine atmak üzere elinde tuttuğun kordur. (Buda)
- Bir ömür boyu birlikte çalışmayı düşünemeyeceğiniz biriyle bir gün bile çalışmayın.
- Okuma (öğrenme) nihai meta beceridir ve başka her şeyle takas edilebilir.
- Hayattaki tüm gerçek faydalar bileşik getiriden gelir.
- Aklınızla kazanırsınız, zamanınızla değil.
- Tüm çabaların yüzde 99'u boşa gider.
- Her zaman tam dürüstlük. Hem dürüst hem de pozitif olmak hemen her zaman mümkündür.
- Överken özel, yererken genel davran. (Warren Buffett)
- Gerçek, öngörü gücüne sahip olandır.
- Her düşünceyi izleyin. (“Neden bu düşünceye sahibim?” diye sorun)
- Azamet ıstıraptan gelir.
- Sevgi verilir, alınmaz.
- Aydınlanma, düşünceleriniz arasındaki boşluktur. (Eckhart Tolle)
- Matematik doğanın dilidir.
- Her an, kendi içinde eksiksiz olmalıdır. [5]

Sađlık, sevgi ve görev. Sıra bu Őekildedir. BaŐka hićbir Őeyin nemi yoktur.

Naval İle Bir Sonraki Adım

Bu kitabı sevdiyseniz, Naval'ı daha yakından tanımanın birçok yolu var. Navalmanack.com'da kısa kısa Naval alıntıları paylaşıyorum. Bunlar, bu kitabın orijinal (harika) taslağından çıkarılmış bölümlerdir. Naval'ın şu konulardaki daha özel tespitleriyle ilgilenenler için bunları çevrimiçi olarak paylaştım:

- Eğitim
- Angellist'in Hikâyesi
- Yatırım
- Startup'lar
- Kripto
- İlişkiler

Naval, harika tespitler ve paylaşımlar yapmaya devam ediyor:

- Twitter: [Twitter.com/Naval](https://twitter.com/Naval)
- Podcast sayfası: *Naval*
- İnternet sitesi: <https://nav.al/>

Bu kitap hazırlanırken kullanılan Naval'ın en popüler materyalleri:

- Naval podcast bölümleri derlemesi: How to Get Rich [Nasıl Zengin Olunur]
- Knowledge Project [Bilgi Projesi] Üzerine Röportaj
- Joe Rogan Podcast'inde bir röportaj

Readwise.io bu kitaptan [Readwise.io/naval](https://readwise.io/naval) adresinden erişilebilen geniş bir alıntı koleksiyonu oluşturdu. Okumayı bitirdikten çok sonra da kavramları akılda tutmak için bu kitaptan önemli alıntılar içeren haftalık bir e-posta alacaksınız.

Jack Butcher'ın çizimlerini seviyorsanız, Naval'ın fikirlerine ilişkin çizimlerinin daha fazlasını [Navalmanack.com](https://navalmanack.com)'da ve çalışmalarının daha fazlasını [Visualize-Value.com](https://visualizevalue.com)'da bulabilirsiniz.

Teşekkür

Minnettar olacak çok şey ve çok insan var. Bu kitabın oluşumunda kendilerinden parçalarla katkıda bulunan tüm insanları düşündükçe mutluluktan uçuyorum. Hepsi karşı sürekli yükselen, büyüyen minnetin sıcaklığını hissediyorum.

İşte benim teşekkür ve takdirlerden oluşan yazılı Oscar konuşmam:

İnternette bir yabancıya onun sözlerinden bir kitap yaratma konusunda güvendiği için Naval'a son derece müteşekkirim. Tüm bunlar yarım yamalak bir tweet ile başladı ve sizin güveniniz ve desteğiniz sayesinde harika bir şey oldu. Duyarlılığınız, cömertliğiniz ve güveniniz için teşekkür ederim.

Şimdiye kadar aldığım en özlü ve net yazma tavsiyesi için Babak Nivi'ye minnettarım. Bu kitabı daha iyi hale getirmek için zamanınızı cömertçe harcadınız; bunun için gerçekten teşekkür ederim.

Demir kuralını esnettiği ve bu kitabın önsözünü yaz-

dığı için Tim Ferriss'e minnettarım. Bu projedeki varlığınız benim için çok şey ifade ediyor ve kesinlikle daha fazla insanın Naval'ın bilgeliğine giden yolu bulmasına yardımcı olacak.

Bu kitabın yapı taşları, Shane Parrish, Joe Rogan, Sarah Lacy ve Tim Ferriss gibi yaratıcıların yaptığı mükemmel röportajlardan alıntılardır. Röportajlarınızda harcadığınız tüm çabayı çok takdir ediyorum. Bu kitabı yaratmak, bana ve başkalarına, çalışmalarınızı derinden öğrenme fırsatı verdi.

Jack Butcher'a, bu işe el attığı ve bu kitabın çizimlerini yaratan muazzam yeteneklerini ödünç vermeyi önerdiği için minnettarım. Visualize Value'daki çalışmalarını bana her zaman dâhice gelmiştir ve hepimiz onun çalışmalarını bu sayfalarda gördüğümüz için şanslıyız.

Beni bu kitabı yazma noktasına getiren her armağan, çaba ve fedakârlık için anne ve babama minnettarım. Yaptığım her şeyin temelini siz attınız ve bunu asla unutmayacağım. Bu projede genel bir aile geleneği olan "kusal kularını dile getirme"yi canlı ve sağlıklı şekilde yaşadık.

Jeannine Seidl'e, tek kadından oluşan sevgi ve teşvik sistemi için minnettarım. Sen sonsuz bir pozitiflik, sabır ve güzel tavsiye pınarısın. Moralini her zaman yüksek tuttuğun için teşekkürler.

Gerçekten harika bir metin editörü olduğu ve bu projede elinden gelenin en iyisini yaptığı için Kathleen Martin'e minnettarım. (Ve bizi tanıştırdığı için David Perell'e teşekkürler.)

Kusal Kularatne'ye katkılarından dolayı minnettarım. Bu proje henüz genç ve kırlganken ona inandınız, onu

okudunuz ve bu süreçte çok yardımcı oldunuz. Size minnettarım ve yardımlarınız için teşekkür ederim.

Max Olson, Emily Holdman ve Taylor Pearson'a minnettarım. Hepiniz bu kitabı oluşturma ve yayımlama sürecinde bana son derece yardımcı danışmanlık yapan harika arkadaşlarıdır. Siz olmasaydınız hâlâ Google'da geziniyor ve bela mırıldanıyor olurum.

İlk okurlarıma zamanları, düzeltmeleri ve akıllıca tavsiyeleri için minnettarım. Her biriniz bu kitaba değerli katkılarda bulundunuz ve siz olmasaydınız bu gerçekleşmezdi. Her birinize en derin şükranlarımı sunuyorum: Andrew Farah, Tristan Homsı, Daniel Doyon, Jessie Jacobs, Sean O'Connor, Adam Waxman, Kaylan Perry, Chris Quintero, George Mack, Brent Beshore, Shane Parrish, Taylor Pearson, Ben Crane, Candace Wu, Shane Mac, Jesse Powers, Trevor McKendrick, David Perell, Natala Constantine, Ben Jackson, Noah Madden, Chris Gillett, Megan Darnell ve Zach Anderson Pettet.

Bu kitaba ilham veren yazarlara ve yaratıcılara minnettarım. Bu kitabı yaratma ve paylaşma dürtüm, doğrudan benzer kitapların yaşamı değiştiren etkisine duyduğum derin takdirden kaynaklandı, birkaçını özellikle belirtmek isterim:

- Editörlüğünü Peter Kaufman'ın yaptığı *Poor Charlie's Almanack* [Zavallı Charlie'nin Almanacağı] (Charlie Munger'ın çalışması)
- *Sfirdan Bire* – Blake Masters (Peter Thiel'in çalışması)
- *Seeking Wisdom* [Bilgeliği Aramak] (ve diğerleri) – Peter Bevelin (Buffett ve Munger'ın çalışmasından)

- Editörlüğünü Max Olson'ın yaptığı Berkshire Hathaway Letters to Shareholders [Berkshire Hathaway Hissedar Mektupları] (Buffett'in çalışması)
- *İlkeler* – Ray Dalio (ve ekibi)

Bu kitabın en baştan ciddi destekçileri oldukları için Scribe ekibine minnettarım. Zach Obront harika tavsiyeler veriyor ve Hal Clifford hem sabırlı hem de ısrarcı bir editör.

Tucker Max'e Scribe'ı yarattığı, harika bir ekip tuttuğu ve bu projedeki çok kişisel ilgi ve çabası için minnettarım. Harika bir iş ortaya çıkması için duygularımı incitmeye gönüllü olduğunuz için teşekkür ederim. Ve iyi iş çıkaracağım konusunda bana olan güveninizi derinden takdir ediyorum.

Bo'ya ve Zaarly'deki tüm ekibe, bu kitaba olan tutkum ve onun için harcadığım çaba karşısında gösterdikleri sabır ve zarafet için minnettarım.

Bu proje boyunca beni destekleyen ve cesaretlendiren birçok çevrimiçi arkadaş ve yabancıların desteği için minnettarım. DM'lerim nazik sözler ve hevesli sorularla dolup taşıyor. Her hareketi takdir ediyorum. Enerjiniz, bunu sizin için yaratmak üzere harcadığım bin saat boyunca bana yardım etti.

Kaynakça

1. Ravikant, Naval. "Naval Ravikant Was Live." *Periscope*, 20 Ocak 2018. <https://www.pscp.tv/w/1eaKbqrWloRxX>.
2. Ravikant, Naval. "Naval Ravikant Was Live." *Periscope*, 11 Şubat 2018. <https://www.pscp.tv/w/1MnGneBLZVmKO>.
3. Ferriss, Tim. *Tribe of Mentors: Short Life Advice from the Best in the World*. New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2017. <https://amzn.to/2U2kE3b>.
4. Ravikant, Naval ve Shane Parrish. "Naval Ravikant: The Angel Philosopher." *Farnam Street*, 2019. <https://fs.blog/naval-ravikant/>.
5. Ferriss, Tim. *Tools of Titans: The Tactics, Routines, and Habits of Billionaires, Icons, and World-Class Performers*. New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2016.
6. Ferriss, Tim. "The Person I Call Most Often for Startup Advice (#97)." *The Tim Ferriss Show*, 18 Ağustos 2015. <https://tim.blog/2015/08/18/the-evolutionary-angel-naval-ravikant/>.
7. Ferriss, Tim. "Naval Ravikant on the Tim Ferriss Show— Transcript." *The Tim Ferriss Show*, 2019. [https://tim.blog/ naval-ravikant-on-the-tim-ferriss-show-transcript/](https://tim.blog/naval-ravikant-on-the-tim-ferriss-show-transcript/).
8. *Killing Buddha* Interviews. "Chief Executive Philosopher: Naval Ravikant On Suffering and Acceptance." *Killing Buddha*, 2016. <http://www.killingbuddha.co/blog/2016/2/7/naval-ravikant-ceo-of-angellist>; "Chief Executive Philosopher: Naval Ravikant On

- the Skill of Happiness.” *Killing Buddha*, 2016. <http://www.killingbuddha.co/blog/2016/2/10/chief-executive-philosopher-naval-onhappiness-as-peace-and-choosing-your-desires-carefully>;
- “Chief Executive Philosopher: Naval Ravikant On Who He Admires.” *Killing Buddha*, 2016. <http://www.killingbuddha.co/blog/2016/2/19/naval-ravikant-on-who-he-admires>;
- “Chief Executive Philosopher: Naval Ravikant On the Give and Take of the Modern World.” *Killing Buddha*, 2016. <http://www.killingbuddha.co/blog/2016/2/23/old-bodies-in-a-new-world>;
- “Chief Executive Philosopher: Naval Ravikant On Travelling Lightly.” *Killing Buddha*, 2016. <http://www.killingbuddha.co/blog/2016/9/19/naval-ravikant-on-travelling-lightly>;
- “Naval Ravikant on Wim Hof, His Advice to His Children, and How He Wants to Look Back on His Life.” *Killing Buddha*, 2016. <http://www.killingbuddha.co/blog/2016/12/28/naval-ravikant-on-advice-to-his-children>.
9. DeSena, Joe. “155: It’s All About Your Desires, Says AngelList Founder Naval Ravikant.” *Spartan Up!*, 2019. <https://player.fm/series/spartan-up-audio/155-its-all-about-your-desires-says-angel-list-founder-navalravikantunder-naval-ravikant>.
  10. “Naval Ravikant was live.” *Periscope*, 29 Nisan 2018. <https://www.pscp.tv/w/1DGLaBmWRwjm>.
  11. Ravikant, Naval. Twitter, [Twitter.com/Naval](https://twitter.com/Naval).
  12. Naval Ravikant, “What the World’s Smartest People Do When They Want to Get to the Next Level,” Adrian Bye tarafından yapılan röportaj, *MeetInnovators*, Adrian Bye, 1 Nisan 2013. <http://meetinnovators.com/2013/04/01/naval-ravikant-angellist/>.
  13. “Episode 2—Notions of Capital & Naval Ravikant of Angellist,” *Origins* from SoundCloud. <https://soundcloud.com/notation-capital>.
  14. “Naval Ravikant—A Monk in Silicon Valley Tells Us He’s Ruthless About Time.” *Outliers with Panjak Mishra* from Soundcloud, 2017. <https://soundcloud.com/factordaily/ep-06-naval-ravikant-angellis>.
  15. Ravikant, Naval and Babak Nivi. “Before Product-Market Fit, Find PassionMarket Fit.” *Venture Hacks*, 17 Temmuz 2011. <https://venturehacks.com/articles/passion-market>.
  16. Cohan, Peter. “AngelList: How a Silicon Valley Mogul Found His

- Passion.” *Forbes*, 6 Şubat 2012. <https://www.forbes.com/sites/petercohan/2012/02/06/angellist-how-a-silicon-valley-mogul-found-his-passion/#729d979bbbe6>.
17. Ravikant, Naval. “Why You Can’t Hire.” *Naval*, 13 Aralık 2011. <https://startupboy.com/2011/12/13/why-you-cant-hire/>.
  18. Ravikant, Naval. “The Returns to Entrepreneurship.” *Naval*, 9 Kasım 2009. <https://startupboy.com/2009/11/09/the-returns-to-entrepreneurship/>.
  19. Ravikant, Naval. “Build a Team That Ships.” *Naval*, 27 Nisan 2012. <https://startupboy.com/2012/04/27/build-a-team-that-ships/>.
  20. Ravikant, Naval. “The 80-Hour Myth.” *Naval*, 29 Kasım 2005. <https://startupboy.com/2005/11/29/the-80-hour-myth/>.
  21. Ravikant, Naval. “The Unbundling of the Venture Capital Industry.” *Naval*, 1 Aralık 2010. <https://startupboy.com/2010/12/01/the-unbundling-of-the-venture-capital-industry/>.
  22. Ravikant, Naval. “Funding Markets Develop in Reverse.” *Naval*, 1 Aralık 2010. <https://startupboy.com/2010/12/01/funding-markets-develop-in-reverse/>.
  23. Nivi, Babak. “Startups Are Here to Save the World.” *Venture Hacks*, 7 Şubat 2013. <https://venturehacks.com/articles/save-the-world>.
  24. Nivi, Babak. “The Entrepreneurial Age.” *Venture Hacks*, 25 Şubat 2013. <https://venturehacks.com/articles/the-entrepreneurial-age>.
  25. Ravikant, Naval. “VC Bundling.” *Naval*, 1 Aralık 2005. <https://startupboy.com/2005/12/01/vc-bundling/>.
  26. Ravikant, Naval. “A Venture SLA.” *Naval*, 28 Haziran 2013. <https://startupboy.com/2013/06/28/a-venture-sla/>.
  27. Nivi, Babak. “No Tradeoff between Quality and Scale.” *Venture Hacks*, 18 Şubat 2013. <https://venturehacks.com/there-is-no-finish-line-for-entrepreneurs>.
  30. Ravikant, Naval, “An interview with Naval Ravikant,” Elad Gil tarafından yapılmış röportaj, *High Growth Handbook*, Stripe Press, 2019. <http://growth.eladgil.com/book/cofounders/managing-your-board-an-interview-with-naval-ravikant-part-1/>.
  31. Ferriss, Tim. “Tools of Titans—A Few Goodies from the Cutting Room Floor.” *The Tim Ferriss Show*, 20 Haziran 2017. <https://tim.blog/2017/06/20/tools-of-titans-goodies/>.

32. Delevett, Peter. "Naval Ravikant of AngelList Went from Dot-Com Pariah to Silicon Valley Power Broker." *The Mercury News*, 6 Şubat 2013. <https://www.mercurynews.com/2013/02/06/naval-ravikant-of-angellist-went-from-dot-com-pariah-to-silicon-valley-power-broker/>.
33. Coburn, Lawrence. "The Quiet Rise of AngelList." *The Next Web*, 4 Ekim 2010. <https://thenextweb.com/location/2010/10/04/the-quiet-rise-of-angellist/>.
34. Loizos, Conny. "His Brand Burnished, Naval Ravikant Plans New Fund with Babak Nivi." *The PEHub Network*, 5 Kasım 2010.
35. Nivi, Babak. "Venture Hacks Sucks Now, All You Talk About Is AngelList." *Venture Hacks*, 17 Şubat 2011, <https://venturehacks.com/articles/venture-hacks-sucks>.
36. Kincaid, Jason. "The Venture Hacks Startup List Helps Fledgling Startups Pitch Top Angel Investors." *TechCrunch*, 3 Şubat 2010. <https://techcrunch.com/2010/02/03/startuplist-angel-investors/>.
37. Babak, Nivi. "1.5 Years of AngelList: 8000 Intros, 400 Investments, and That's Just the Data We Can Tell You About." *Venture Hacks*, 25 Temmuz 2011. <https://venturehacks.com/articles/centis-sesquicentennial>.
38. Smillie, Eric. "Avenging Angel." *Dartmouth Alumni Magazine*, Kış 2014. <https://dartmouthalumnimagazine.com/articles/avenging-angel>.
39. Babak, Nivi. "AngelList New Employee Reading List." *Venture Hacks*, 26 Ekim 2013. <https://venturehacks.com/articles/reading>.
40. Babak, Nivi. "Things We Care About at AngelList." *Venture Hacks*, 11 Ekim 2013. <http://venturehacks.com/articles/care>.
41. Rivlin, Gary. "Founders of Web Site Accuse Backers of Cheating Them." *The New York Times*, 26 Ocak 2005. <https://www.nytimes.com/2005/01/26/technology/founders-of-web-site-accuse-backers-of-cheating-them.html>.
42. PandoDaily. "PandoMonthly: Fireside Chat with AngelList Co-Founder Naval Ravikant." 17 Kasım 2012. YouTube video, 2:03:52. <https://www.youtube.com/watch?v=2htl-O1oDcl>.
43. Ravikant, Naval. "Ep. 30—Naval Ravikant—AngelList (1 of 2)." Kevin Weeks tarafından yapılan röportaj. *Venture Studio*, 2016.
44. Sloan, Paul. "AngelList Attacks Another Startup Pain Point: Legal

- Fees.” CNET, 5 Eylül 2012. <https://www.cnet.com/news/angel-list-attacks-another-startup-pain-point-legal-fees/>.
45. Ravikant, Naval. “Naval Ravikant on How Crypto Is Squeezing VCs, Hindering Regulators, and Bringing Users Choice.” Laura Shin tarafından yapılan röportaj. *UnChained*, 29 Kasım 2017. <http://unchained-podcast.co/naval-ravikant-on-how-cryptois-squeezing-vcs-hindering-regulators-and-bringing-users-choice>.
  46. Ravikant, Naval. “Introducing: Venture Hacks.” *Naval*, 2 Nisan 2007. <https://startupboy.com/2007/04/02/introducing-venture-hacks/>.
  47. Ravikant, Naval. “Ep. 31—Naval Ravikant—AngelList (2 of 2).” Kevin Weeks tarafından yapılan röportaj. *Venture Studio*, 2016.
  48. AngelList. “Syndicates/For Investors.” <https://angel.co/syndicates/for-investors#syndicates>.
  49. Ferriss, Tim. “You’d Like to Be an Angel Investor? Here’s How You Can Invest in My Deals...” *The Tim Ferriss Show*, 23 Eylül 2013. <https://tim.blog/2013/09/23/you-d-like-to-be-an-angel-investor-heres-how-you-can-invest-in-my-deals/>.
  50. Buhr, Sarah. “AngelList Acquires Product Hunt.” *TechCrunch*, 1 Aralık 2016. <https://techcrunch.com/2016/12/01/angelhunt/>.
  51. Wagner, Kurt. “AngelList Has Acquired Product Hunt for around \$20 Million.” *Vox*, 1 Aralık 2016. <https://www.recode.net/2016/12/1/13802154/angellist-product-hunt-acquisition>.
  52. Hoover, Ryan. “Connect the Dots.” *Ryan Hoover*, 1 Mayıs 2013. <http://ryanhoover.me/post/49363486516/connect-the-dots>.
  53. “Naval Ravikant.” *Angel*. <https://angel.co/naval>.
  54. Babak, Nivi. “Welcoming the Kauffman Foundation.” *Venture Hacks*, 5 Ekim 2010. <http://venturehacks.com/articles/kauffman>.
  55. “Introducing CoinList.” *Medium*, 20 Ekim 2017. <https://medium.com/@coinlist/introducing-coinlist-16253eb5cdc3>.
  56. Hochstein, Marc. “Most Influential in Blockchain 2017 #4: Naval Ravikant.” *CoinDesk*, 31 Aralık 2017. <https://www.coindesk.com/coindesk-most-influential-2017-4-naval-ravikant/>.
  57. Henry, Zoe. “Why a Group of AngelList and Uber Expats Launched This New Crowdfunding Website.” *Inc.*, 18 Temmuz

2016. <https://www.inc.com/zoe-henry/republic-launches-with-angellist-and-uber-alumni.html>.
58. “New Impact, New Inclusion in Equity Crowdfunding.” *Republic*, 18 Temmuz 2016. <https://republic.co/blog/new-impact-new-inclusion-in-equity-crowdfunding>.
59. AngelList. “Done Deals.” <https://angel.co/done-deals>.
60. Ravikant, Naval. “Bitcoin—the Internet of Money.” *Naval*, 7 Kasım 2013. <https://startupboy.com/2013/11/07/bitcoin-the-internet-of-money/>.
61. Token Summit. “Token Summit II—Cryptocurrency, Money, and the Future with Naval Ravikant.” 22 Aralık 2017. YouTube video, 32:47. <https://www.youtube.com/watch?v=few99D5WnRg>.
62. Blockstreet HQ. “Beyond Blockchain Episode #3: Naval Ravikant.” 5 Aralık 2018. YouTube video, 6:01. <https://www.youtube.com/watch?v=jCtOHUMaUY8>.
63. Ravikant, Naval. “The Truth About Hard Work.” *Naval*, 25 Aralık 2018. <https://startupboy.com/2018/12/25/the-truth-about-hard-work/>.
64. “Live Stories: The Present and Future of Crypto with Naval Ravikant and Balaji Srinivasan.” *Listen Notes*, 16 Kasım 2018.
65. Blockstack. “Investment Panel: Naval Ravikant, Meltem Demirors, Garry Tan.” 11 Ağustos 2017. YouTube video, 27:16. <https://www.youtube.com/watch?v=01mkxci6vvo>.
66. Yang, Sizhao (@zaoyang). “1/Why Does the ICO Opportunity Exist at All?” 19 Ağustos 2017, 1:43 p.m. <https://twitter.com/zaoyang/status/899008960220372992>.
67. Ravikant, Naval. “Towards a Literate Nation.” *Naval*, 11 Aralık 2011. <https://startupboy.com/2011/12/11/towards-a-literate-nation/>.
68. Ravikant, Naval. “Be Chaotic Neutral.” *Naval*, 31 Ekim 2006. <https://startupboy.com/2006/10/31/be-chaotic-neutral/>.
69. AngelList. “AngelList Year in Review.” 2018. <https://angel.co/2018>.
70. Ravikant, Naval. “The Fifth Protocol.” *Naval*, 1 Nisan 2014. <https://startupboy.com/2014/04/01/the-fifth-protocol/>.
71. “Is Naval the Ravikant the Nicest Guy in Tech?” *Product Hunt*, 21 Eylül 2015. <https://blog.producthunt.com/is-naval-ravikant-the-nicest-guy-in-tech-7f5261d1c23c>.

72. Ravikant, Naval. "Life Formulas I." *Naval*, 8 Şubat 2008. <https://startupboy.com/2008/02/08/life-formulas-i/>.
73. @ScottAdamsSays. "Scott Adams Talks to Naval..." *Periscope*, 2018. <https://www.pscp.tv/w/1nAKERdZMkkGL>.
74. @Naval. "Naval Ravikant was live." *Periscope*, Şubat 2019. <https://www.pscp.tv/w/1nAKEyeLYmRKL>.
75. "4 Kinds of Luck." <https://nav.al/money-luck>.
76. Kaiser, Caleb. "Naval Ravikant's Guide to Choosing Your First Job in Tech." *Angellist*, 21 Şubat 2019. https://angel.co/blog/naval-ravikants-guide-to-choosing-your-first-job-in-tech?utm_campaign=platform-newsletter&utm_medium=email.
77. PowerfulJRE. "Joe Rogan Experience #1309—Naval Ravikant." 4 Haziran 2019. YouTube video, 2:11:56. <https://www.youtube.com/watch?v=3qHkcs3kG44>.
78. Ravikant, Naval. "How to Get Rich: Every Episode." *Naval*, 3 Haziran 2019. <https://nav.al/how-to-get-rich>.
79. Ravikant, Naval. Bu kitap için oluşturulan orijinal içerik, Eylül 2019.
80. Jorgenson, Eric. Bu kitap için yazılmış orijinal içerik, Haziran 2019.